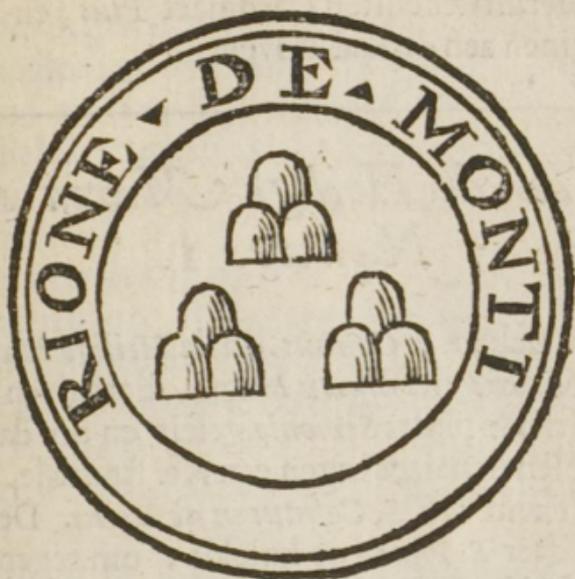

Sefde Dach-reis.

DE WYK DER BERGEN.

OM dat de Bergen plaetsen van be-
ter lucht waren en seeker tegen
't overvloeyen des *Tybers*, soo
wierden sy in oude tijden seer be-
woont. Huiden in tegendeel die
schier gants sonder inwoonders
gebleven zijnde, vol wijngaerden, en gebouwen
van kloosters, zijn de huidensdaegsche wijkken alle
nade laegten getrokken, behalven die der Bergen.
Sy voert tot haer wapen drie bergen in een sil-
ver veld, welke beteekenen den *Celins*, den *Ex-*
quilin, en den *Quirinael*.

640 AFBEELDING VAN

In dese Wijk zijn verwonderens waerdig het Paleis van *S. Jan te Lateraen*; der Heeren *Bentivogli*, nu des Cardinaels *Julius Mazzarini*; van den alderuitstekensten Cardinael *Pius*; en de drie Fonteynen aen de Bad-stoven.

Van de Heilige Maria de Nieuwe. I.

Tusschen *S. Cosmus*, en de *Heilige Maria de Nieuwe* viel *Simon Magus*, dierhalven wierd de voorseide plaets *Simonio* geseit; en om dat dien godloosen sich daer tegen een Kei stootede, kreeg sy den naem van *S. Cosmus in de Keien*. De steen voorts daer *S. Pieter* op knielde, om tegen *Magus* te bidden, die daer van den indruk behouden heeft, wort in de *H. Maria de Nieuwe* bewaert.

Dese kerk welk nu de *H. Maria de Nieuwe* geseit is, noemt *Anastasius* in 't leven van *Joannes de 8.* de *H. Maria de Oude*, en 't is waerschijnlijk dat het dese zy, welke de Paus *S. Silvester* stichtede.

Sy verwisselde naderhand den naem van Oude in dien van Nieuwe, of als sy van den voorsz. Paus *Ioannes de 8.* vermaekt was, die daer de drie jaren woonde welke hy in 't Pausdom leefde; of na 140. jaren wierd dese kerk de Nieuwe geheeten, als sy van *S. Leo de 4.* uit de grond op vermaekt, Paus *Nicolaes* in 't jaer 862. die voltrok, met door schilderijen te verciereu.

Tgt

Tot op *Alexander de 2.* konden wy geloven dat daer weerdſche Klerken geweest zijn; daer na gaf de voorſeide Paus in 't jaer 1061. die aen een Verſameling van Geregelde Kanoniken van *S. Fridiaen* geſeit, van welke Orden hy eerſt voor ſijn Pauſdom geweest had, met het voorrecht dat niemand tot haer benaming kon verheven worden, behalven uit die Kanoniken. Maer eindelijk die daer uit genomen zijnde, wierd ſy aen de Moniken van den Berg *Olivet* gegeven, die meer als oit den naem van *Nieuwe* daer aen bevordert hebben, met groote koſten, en ſchoonheit die van binnen en buiten vermakende, by gelegenheit van dat de Roomſche *S. Francisca* onder de Heiligen geſtelt wierd.

Hier wort een beeld geeert van d'alderheiligſte Maget, die van *Troade* in *Aſien* van den Engel *Frangipane* na *Romen* gedragen en in deſe kerk geſtelt wierd; en de kerk van nooden hebbende vermaekt te zijn, bragten ſy dat beeld te bewaren indie van *S. Adriaen*. Hier van kan men afnemen, dat na *S. Leo* voornoemt deſe kerk andermael vermaekt is geworden, om dat het Huis der *Anicii* noch den naem niet verandert had in dien der *Frangipani*.

Als deſe kerk dan vernieuwt was, en de *Frangipani* 't voorſeide beeld willende weder halen, ſtelden de andere hen daer tegen, op dat het in *S. Adriaen* ſou blyven; en terwijl ſy tot de wapenen quamen, wierden de ſtrijdige van een kint gewaerſchouwt, dat ſy geruſt ſouden zijn, om dat hy 't geſegende beeld der Lieve Vrouw van *S. Adriaen*
had

642 AFBEELDING VAN

had sien vertrekken , en na haer kerk weder keeren. Sy gingen dan , en fagen dat heerlijk op fijn plaats boven 't Hoog Autaer gefelt.

Defe kerk wierd van Paus *Gregorius de 5.* verrijkt met de Lichamen der Santen *Nemefius* en *Lucilla* fijn dochter , *Olimpius* en *Esuperia* fijn vrouw, en *Theodulus* haer foon, en *Sempronius*. Eindelijk onder *Gregorius de 13.* in 't jaer 1580. de Cardinael *Antonio Carrafa* Befcherm-heer over defe Moniken zijnde , als hier al die gefeide Lichamen gevonden wierden, ftelden fy de zelfde met meerder eeren onder 't Hoog Autaer op den 8. December. Het was nu meer als 160. jaren geleden , dat daer het Lichaem van de Roomfche *S. Francifca* begraven lag ; en nu is dat graf vernieuwt , en met feer fuyvere marmeren opgemakt , met een metalen beeld van de zelfde Sante , en andere aerdige vercierfelen. Onder *Gregorius de 13.* maekte 't Roomfche volk op 't jaer 1584. in defe kerk een groote en fchoone graf-ftede uit fuyverfte marmer van Paus *Gregorius de 11.* die den Stoel van *Avignon* weder na *Romen* bragt. Een werk van *Pietro Paolo Olivieri* , en 't heeft dit Opfchrift.

Chr. Sal.

Gregorio XI. Lemovicenfi humanitate , doctrina, pietateq; admirabili , qui cum Italiae feditionibus laboranti mederetur, Sedem Pontificiam Avenioni diu translata, divino afflatus numine, hominumque maximo plaufu post annos feptuaginta Romam feliciter reduxit Pontificatus fui
Anno

't NIEUW ROMEN. 643

Anno 7. S. P. Q. R. tantæ religionis, & beneficii non immemor, Gregorio XIII. Pont. Opt. Max. comprobante anno ab Orbe redempto M. D. LXXVIII. pos.

Io. Petro Draco,
Cyriaco Matthæio, } Coss.
Io. Baptista Albero }
Thoma Bubalo de Cancellariis Priore.

Dat is:

Christo de Saligmaker ter eeren. Aen Gregorius de II. van Limoges, wonderbaer in borgerlykheit, geleertheit, en godtvruchtigheit, die als hy Italien, doer oproeren verwart, te hulpe quam, den Pauselyken stoel lange na Avignon overgevoert, door goddelijke drift bewogen, met het grootste juichen der menschen na seventig jaren weder gelukkig tot Romen had gebragt in't 7. jaer sijns Pausdoms, heeft den Raed en't Volk van Rome soo grooten yver en weldaed gedachtig, Paus Gregorius de 13. dat toestemmende, in't jaer der Verlossing des weerelds 1583. dit willen stellen.

Io. Petro Draco
Cyriaco Matthei } Borgemeesteren,
Io. Baptista Alberi }
Thoma Bubalo Opperste Geheim-schryver zijnde.

Sommige geloven dat hier ontrent de Mugionsche poort van Romulus oude Stadt is geweest. In de hoven van dit Klooster fiet men de overblijffelen van twee oude gebouwen, welke sommige twee Tempelen, aen de Son en de Maen

ge-

644 AFBEELDING VAN

gesticht, meenen geweest te hebben; andere weder aen de Eendracht en aen de Godtvruchtigheid; veel aen de Gesontheit en *Esculaep*; en andere noch aen *Ifis* en *Serapis*.

Deze kerk heeft noch de naem by-gevoegt van de Roomsche *S. Francisca*, en nu is sy van binnen opgeciert geworden, en heeft een heerlijk welfsel.

De Voorgevel der kerk is de bouwkonst van *Carlo Lambardi*,

d'Eerboog van Keiser *Titus* aen de woning der voorseide Paters vervoegt, wierd van 't Roomsche volk 't sijner eeren gemaekt, in sijn weder keeren van *Hierusalem*, als hy dat overwonnen had. Men siet daer uitgehouwen, de Arke des Verbonds van *Moses*, met twaelf Borgemeesterlijke Bundelen voor de selfde, den gouden Kandelaer met seven takken, en seven lichten daer op, welke, gelijk sommige seggen, by de Hebreers de seven Dwaelsterren des Hemels beteekenen. En van binnen in 't welfsel siet men het beeld van den selfden *Titus* heerlijk gemaekt. Hier by was op dat deel des Palatinschen Heuvels, 't welk op de Heilige Weg stont, de Tempel van *Romen*, welkers dak met metale Tegelen overdekt wierd, by Paus *Honorius de 1.* na de Vatikaensche kerk gebragt. Deze Eerboog is aen de voet des *Palatins*.

Voor 't Rond Schouwburg van *Titus* staet noch een oud overblijffel van metsel-werk, waer de Sweetende Eind-pael was, een Sprink-bron tot ververfing van die de Schouw-spelen quamen sien, waer op een Beeld van *Iupijn* stont.

De

't NIEUW ROMEN. 645

De Schouwburgen waren van een halven , maer de ronde Schouwburgen van een heelen omkring, gelijk dat woord selfs te kennen geeft. Op de Schouwburgen wierden de Bly-einde-spelen opgefeit, en diergelijke vertooningen, als op Tooneelen : maer in de ronde Schouwburgen wierden vecht-spelen en jachten van wilde dieren gehouden. Welke jachten geschieden, of by foodanige die daer toe betaelt wierden , of by foodanige die ter doot gedoemt , gedwongen waren met de voorseide wilde dieren te vechten. En somtijts martelden sy daer ook de Christenen.

646 A F B E E L D I N G V A N

Dit Rond Schouwborg van *Titus*, was van Keiser *Vespasianus*, Vader des selfden *Titus*, begonnen gebouwt te worden; maer *Titus* zijn soon wijde dat in. Of wel de Dichter *Martialis* dit gebouw toeschrijft aen *Domitianus*, Broeder van dien *Titus*, soo is dat slechts meer door pluimstrijkerij, als na de waerheit. 't Rond Schouwborg van *Titus*, kon seven-en-tachtig-duisent aenschouwers omvatten sonder dat d'een den anderen belemmerde. Daer aen arbeidden dertig-duisent personen; en op den dach des inwijdens van 't geseide Schouwborg sag men daer vijf-duisent wilde dieren dooden van allerlei slach; in welke feesttijt, die hondert dagen duurde, tien millioenen gouts verdaen wierden. Het was een werk, en den arbeid der Hebreersche slaven. Daer aen zijn dese Ordens van Bouwkonst de *Dorische*, *Jonische*, *Corintische*, en de *Gemengde*. Binnen is het een lank-werpige rondte. Huiden wort het gemeenelijk het *Coliseum* genoemd; na een grooten *Colossus* die by dit gebouw stont, en was een beeld van *Nero*, hondert-en-twintig voeten hoog; van welk beeld de Keiser *Commodus* het hoofd deed afnemen, en 't sijne daer in de plaets setten.

De Romeinen sochten verlof van *Theodoricus* Konink der Gothen, om haer van de steenen des Gebouws, nu al half vervallen, te mogen dienen, tot het vermaken der muuren van *Romen*.

Van

*Van de H. Maria der Mededoo-
gentheit in 't Coliseum. 2.*

DEse Kapel kan men veel eer seggen als kerk, van wegen haer kleinheit, staet binnen de oude muuren des *Coliseums*, en is van 't Geselschap der *Confalonen*; sy heeft in plaets van een dak een schoon oversteeksel, dat eenmael diende om jaerlijks alle Goede Vrydach het lijden onses Heeren daer op te vertoonen, 't welk daer na om wichtige reden is achter gebleven: nu is die be hoorlijk herstelt geworden, en een Heremyt heeft daer de sorg over.

*Van S. Thomas aen 't Scheep-
je. 3.*

DEse kerk is naest aen die van de *H. Maria aen 't Scheepje*, en wierd geseit van *S. Thomas in de Vormen*, van de vorm of leiding des *Claudius Waters*, in dit deel vermaekt van *Antonius*, de soon van *Lucius Septimius Severus*; en is noch genoemt der Verlossing, om dat de Paters geseit van de alderheiligste Drievuldigheid der Verlossing de selfde in hadden, welkers Stichter was, de salige *Giovanni della Matta*, van *Provincen*, in 't jaer 1197. van de Verlossing geseit, om dat haer plicht is de Christen Slaven

uit

648 AFBEELDING VAN

uit de handen der ongeloofige te verlossen: fy dragen op haer borst een kruis van root en blaeuw boven de Lijdsaemheit. In dese kerk is het Lichaem des geseiden Stichters. Het was een der 20. voornaemste Abdien van *Romen*, de Abten van welke den Paus by-stonden als hy Pauselijk Misse deed.

Daer na dese heilige plaets van die Paters verlaten zijnde, in 't jaer 1348. in 't welk ons *Italien* seer van de Pest geplaegt wierd, en sy in *Vrankrijk*, en in *Spaensjen* wykende, in welke Rijkken haer Order seer bloeid, wierd die te bewaren gegeven met de goederen des kloosters, en des Gasthuis; en de laeste der Cardinalen die de selfde had, was *Poncello Orfino*, en hy stervende in het jaer 1395. vereenigde *Bonifacius de 9.* die aen 't Kapittel van *S. Pieter* op den *Vatikaen* tot vergoeding van sware schaden, die 't selfde uit oirsaek van oorloog in die tijden geleden had. Onder *Paulus de 5.* Voorts het Opperhoofd des Ordens na *Romen* komende, verkreeg dese heilige plaets; maer den Oversten Saek-besorger, siende, dat sy seer ongelegen was tot bestiering van sijn saken, kreeg van *Gregorius de 13.* de kerk van *S. Stephanus* op de plaets des Steens; en eindelijk die ook noch verlatende, hebben sy een nieuwe gemaakt by de *S. Francisca*. En nu kooft die aen 't voorseide Kapittel van *S. Pieter*.

De water-leidingen daer tegen over zijn van *Claudius water*.

*Van de H. Maria in Domi-
nica. 4.*

DE *H. Maria in Dominica*, noch het Scheepje geseit, om dat voor de poort van de kerk een Scheepje van marmer was uit-gehouden; en men meent dat het selfde hier van iemand gestelt was die in Zee eenig groot gevaer uitgestaen, en foodanigen belofte gedaen had; 't welk op 't jaer 1649. by ongeval in twee stukken gebroken is. Sy heeft den naem van *in Dominica*, dat is, in *Ciriaca*, na die seer godvruchtige en edele Roomsche Vrouw, welkers huis op dese plaets had gestaen; en haer goet was, daer nu de kerk staet van *S. Laurens buiten de muuren*. In dit huis in een kerk verandert, wierden door bevel van *S. Sixtus* Paus, de goederen van de heilige kerk uitgedeelt aen de arme van *S. Laurens*, voor soo veel men kan afnemen uit de Historien van sijn bedrijf. Naderhand wierd sy vermaekt van *Paschalis de 1.* en *Leo de 10.* en ten laesten is sy verciert geworden van *Ferdinand* Groot-Hertog van *Toscanen* den naem daer van voerende. De Hoogtijt is daer op de tweede Sondach in de Vasten, en daer zijn noch Overblijffelen van Santen. Hier waren van ouds de hutten der Albaners, en volgens andere de woonplaets der Vremdelingen, van *Augustus* ingestelt.

Den Hof der Matthei.

Op den Berg *Celius* is gelegen een seer schoonen hof der Alderdoorluchtigste Heeren *Matthei*. En beginnende van de plaets staet daer voorts een seer schoone Fontein, welke aen verscheide zijden seer schoone wateren uitwerpende, die plaets uitnemende aengenaem maekt. Dan zijn daer van binnen heerlijke schilderijen en beelden door al de kameren. Men siet daer *Cicero* na 't leven afgebeeld, tafelen met kostelijke gesteen-ten ingeleit, oude schildekens, en andere ontal-lijke saken van grooter waerdigheid.

Daer is noch de plaets van *Sixtus* daer veel ongemeene beelden zijn; insonderheit een nieuwe *Andromeda* naekt aen een rots gebonden, een *Marsias* van *Apollo* gevilt, een oude *Ama-sone*, een ouden *Antonin* als een *Colossus*, eenige kinder-kenen die op een tafelken van toetsteen slapen, kostelijke en seltfame saken; en noch ontrent hondert beelden, t'samen met die des Paleis en des Hof, alle hoog te schatten. Daer zijn voorts veel Pleister-werkken, Opschriften, met geschiedenissen bewrochte bakken, een seer schoone steene Naeld, de Doolhof, Vyveren, Parken met kruiden, en Boschjes, met bouw-lieden daer in, en veelderlei wild gedierte. Daer zijn noch veel fonteinen, alle seer schoon, met grooten overvloed van water door seer kleine stralen, die met een trek onverhoeds de omstaenders be-driegen en verrasschen.

Van

Den Hof ter Matthei.

VAN

thoe.

men

de

t N

Van S.

Stepha
 ten hier
 ch-God
 was van
 e. eigen
 e Martel
 wend fy
 de Hoog
 ndach v
 kstelen
 e Felicia
 de Verfa
 eds. H
 Hoog
 row,
 de bee
 bouwen
 Van c
 nder F
 ik 2. j
 rok v
 us me
 u toe
 neff te
 Water

Dan heb de. Martel

Van S. Stephanus de Ronde. 5.

S. *Stephanus* de Ronde, is op den Berg *Celius*, en hier was de Tempel toegewijd aen den Bosch-Godt, *Faunus* geseit; andere gelooven dat die was van de Keiser *Claudius*; en *Simplicius* de 1. eigende die toe, in 't jaer 467. aen den eersten Martelaer *S. Stephanus*: seer vervallen zijnde wierd sy van *Nicolaes de 5.* vermaekt. Het is daer Hoogtijt op Vrydach voor de palmen, en op den dach van *S. Stephanus*. Daer zijn veel Overblijffelen der Lichamen van de Santen *Primus*, en *Felicianus*, en andere: sy is een lid der Duitsehe Versameling, en de benaming eens Cardinaels. Het vierkant aen de slinker hand van 't Hoog Autaer is van *Raffaele*; en dat der Lieve Vrouw, en van *S. Joseph*, van *Perino del Vaga*; en de beelden rond om de kerk van *Nicolo delle Pomarance*.

Van dese kerk seit *Mattheus Silvagius*, die onder *Paulus de 3.* bloeide: Welke toen sonder dak zijnde door marmere Kolommen, en Pleisterwerk van verscheiden verwen, marmeren, wanden met verheven beeld-werk, wy oirdeelen onder de voornaemste kerken der Stad seer cierlijk geweest te hebben. Men siet door dese straet de oude Waterleiding van *Claudius Water*.

*Van S. Andries aen 't Gasthuis
van S. Jan. 6.*

Dese kerk van *S. Andries* heeft haer naem niet van 't Gasthuis, maer twee andere die beter bekend zijn; d'eene van *S. Jan*, d'andere van *Salvator*, wiens edel Geselschap hier de sorg over heeft; en achter dese kerk, hebben sy veel en schoone kameren voor de Hoofden; van welkers oirspronk, en andere goede werkken, aen de Kapel des *Salvators*, die boven op de Heilige trappen staet, geseit sal worden.

Nu is sy met haer Gasthuis seer heerlijk vernieuwt.

Van S. Jan Baptist in de Bron. 7.

Dit, waer de doop-plaets is van Keiser *Constantin*, was een plaets voor des Keisers kamer daer hy wilde gedoopt wesen, sich schamende door sijn melaetsheit, gelijk de Cardinael *Baronius* seyt, in 't openbaer gedoopt te worden: hy stichte dit schoon gebouw ter gedachtenis van soo grooten genade.

In 't midden des Brons stont op een porphyren kolom een vat van gout van vijftig ponden swaer, en in een lamp daer nevens wierden twee-hondert ponden balsam verbrand, met lementen van *Amiant*. Boven de selfde Bron stont een Lam-
meken

't NIEUW ROMEN. 653

meken van gout, dat water uit-goot, en aen de rechter hand van 't Lammeken was een *Salvator* van filver. Daer-en-boven stont aen de slinker hand van 't Lammeken een beeld van *S. Jan Babtist*, heel van filver, met dit schrift in de hand: *Sie het Lam Godts, dat de sonden der weereld wech neemt.*

Daer waren noch boven de selfde Bron seven silvere Herten, die water uit wierpen, boven veel andere vercierselen van grooter waerden.

De Doop-plaets was gants van drie-kantige gedaente gemackt: in 't midden had men de Bron, byna vijf palmen in d'aerde gedolven, heel omset met steene tafelen, behalven de vlakke die van tras was. Men daelde daer in met drie trappen, en aen d'een zijde stont daer een kleine Water-bak van toetsteen, tot het gebruik des Doops, met het Beeld van de Paus *S. Silvester*: de uiterste muur des Doop-plaets was van binnen gants bedekt met tafelen van Porfyr, en van witten marmer, vierkante en lange met het loot afgemeten, en aerdig uitgehouwen met verscheide werken daer tusschen komende, welkers dak, dat de laeste ry der Kolommen raekt, dierhalven een weinig lager als de middel-plaets, *Leo de 10* vermaekte, gelijk aen sijn wapenen blijkt. In dese Doop-plaets plag de Paus van *Romen* in oude tijden te doopen al de kinderen en volwassene die op Saterdag voor Paesschen en Pinxteren daer gebracht wierden, gelijk in de beschrijven der oude Kerk-diensten geien wort; maer op Paesdach en den volgenden maendach, in welke dagen de Paus

Ee ;

drie-

654 AFBEELDING VAN

driemaal de Avond-gefangen song, vyerde hy den eersten in *S. Jan te Lateraen*, den tweeden in dese Doop-plaets, den derden in de Kapel van 't Heilig Kruis: en *Anastafius* over de Boekfchat zijnde fchrijft, dat de Keifer *Karel de Groot*e op een heilige Saterdag daer tegenwoordig was, terwijl Paus *Adriaen* in de voorfeide plaets doopte.

Onder de andere herftellingen hier by verfcheide Pausen gedaen, maekte *Gregorius de 13.* daer aen een verwelfiel; *Clemens de 8.* vervoerde hier den Orgel die eerst was in de naefte kerk van *S. Ian*. En *Urbanus de 8.* heeft die ten laeften volkomen herftelt, en verciert; en noch heeft *Innocentius de 10.* die opgepronkt.

De Kapel van *S. Jan Baptift* was de kamer van *Constantin*, welke tot een Gebede-plaets wierd gemaekt, van de Paus *S. Hilarius*, hondert en meer jaren na den doop van *Constantin*. Daer wierd een Autaer ingewijd ter eeren van *S. Jan Baptift*, met veel Overblijffelen in 't jaer 1311. verboden wordende dat te geener tijt daer Vrouw-lieden in fouden komen. In de Kapel van *S. Ian Baptift* zijn dese aenmerkens waerdigfte Overblijffelen. Van *S. Iacob*, Apostel, Broeder des Heeren. Van de *H. Maria Magdalena*, en van de *H. Marta*. Van den *H. Mattheus*, Apostel. Van den *H. Taddeus* Apostel. Van de Santen *Innocentius*, met veel andere. De *S. Ian* is van *Donatello*, en de fchilderien van *Gio. Alberti*.

Van

Van S. Jan Evangelist. 8.

MEt de oudheit ging de gedachtenis verloren van dese H. Gebede-plaets, soo *Clemens de 8.* die niet uit de grond op vernieuwt had; en na dat die met gemengelde marmeren, pleisterwerkken, en schilderien wonderlijk verciert was, wilde hy op den dach van sijn verkiefing den 30. January die inwijden in 't jaer 1598. en hy maecte die deelachtig van de Overblijffelen die in de Hooft-kerk van *S. Jan* bewaert worden. De vierkante stukken zijn van den Ridder *Gioseppe*, en de nieuwe schilderien van *Tempesta*, en van *Ciampelli*.

Van de Santinnen Rufina en Secunda. 9.

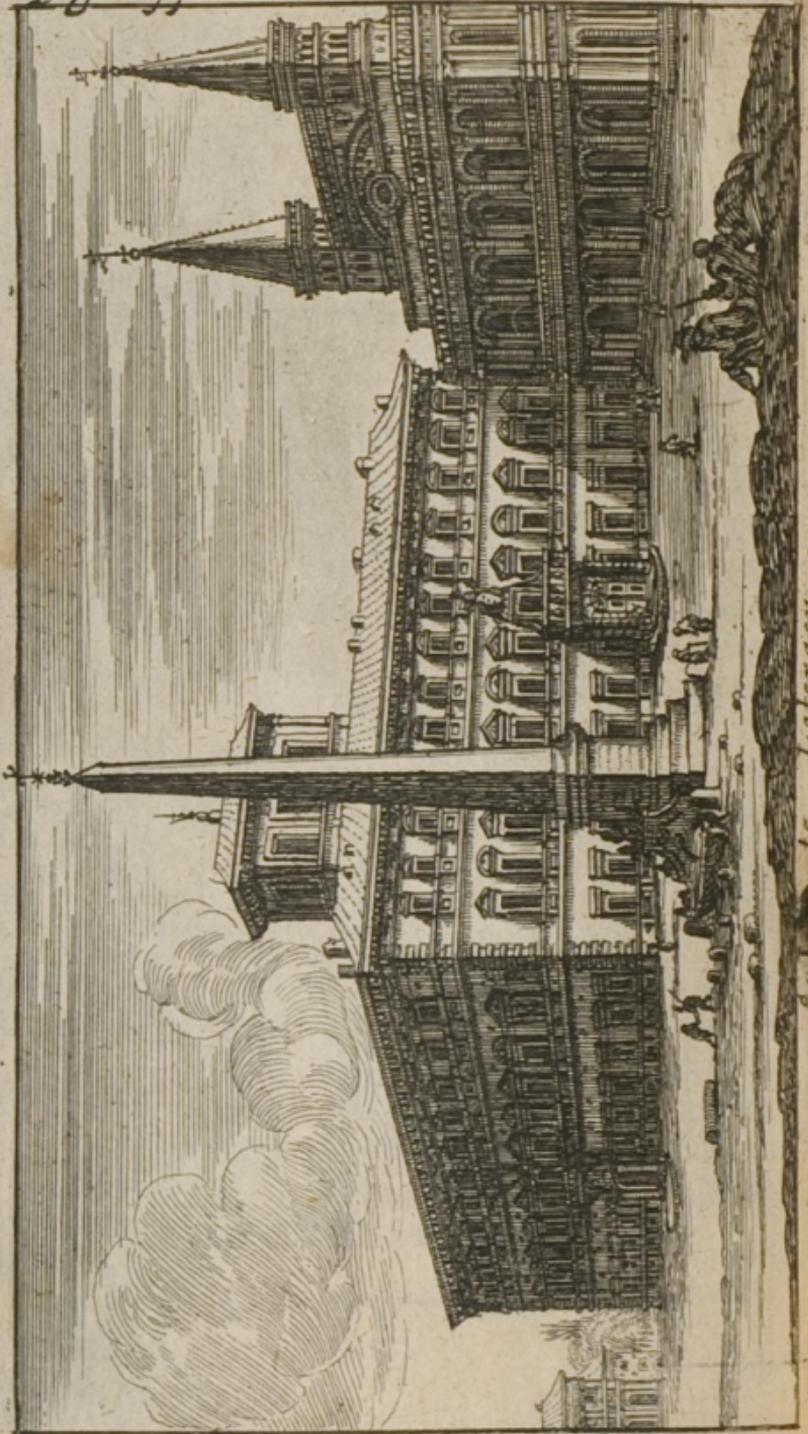
DEse twee heilige Susteren, Maegden en Martelareffen, wierden binnen *Romen* uit seer edele stam geboren: aen de selfde wierden in 't jaer 1153. hier twee autaren toegewijd van Paus *Anastasius de 4.* met haer plaetsen van verheven beeldwerk, in een van de welke hy de Lichamen stelde van de Santinnen *Rufina*, en *Secunda*; en in d'andere van de Santen *Ciprianus*, en *Iustina* Martelaren. Naderhand *Clemens de 8.* fiende dat die autaren klein en slecht gemaect waren, vernieuwde hy de selvige, en deed heel die heilige plaets van nieuws vercieren.

Van S. Venantius. IO.

PAUS *Foannes de 4.* Slavonier, soon van *Venantius* School-voogt, bouwde dese kerk uit de grond op in 't jaer 638. ter eeren van *S. Venantius*, by gelegentheit des Lichaems van desen Sant uit *Slavonien* door sijn last na *Romen* gebracht, t'samen met het Lichaem van *S. Domniones*, en acht Krijgs-lieden Martelaren. *S. Venantius*, en *S. Domniones*, waren Bisschoppen in die deelen van *Slavonien*, maer van welke kerk weet men niet; *S. Domniones* wierd gemartelt in *Solona* van *Slavonien*, met 8. Krijgs-lieden: dese zijn *Paulianus*, *Lelius*, *Asterius*, *Anastasius*, *Maurus*, *Septimius*, *Antiochenus*, en *Cajanus*. De Lichamen van al dese Santen rusten onder 't Autaer, dat daer opgericht staet, en in 't verheven werk zijn op die plaets vertoont de beelden van de geseide Paus *Foannes*, en Paus *Theodorus*; om dat Paus *Foannes* die niet hebbende konnen voltrekken door de doot verrast, Paus *Theodorus* die voorts op-mackte.

Dat ander Autaer is der Lieve Vrouw waer op een beeld van haer geeert wort, dat in 't Heilig jaer van 1575. veel wonder-daden deed: het schijnt dat de naem van *S. Venantius* aen dese kerk benomen is, het gemeene volk die beginnende te noemen, de Lieve Vrouw van *S. Jan*, gelijk die lichtelijk van de oudheit afwijken.

pag. 657 -

te Lakeraen

Van S. Jan te Lateraen. II.

DE eerste kerk, en 't Hooft aller kerken is *S. Jan te Lateraen*, ook de Lateraensche *Salvator* genoemd. En dat het waer zy, dat van dese alle andere kerken afkomen, vertoonen, behalven veel Pauselijke instellingen, eenige seer oude veersen daer in gehouwen. Boven aen de Wandel-plaets van buiten de kerk zijn daer dese volgende veersen noch schier geheel.

*Dogmate Papali datur, & simul Imperiali
Quod sim cunctarum Mater caput Ecclesiarum;
Hinc Salvatoris caelestia regna datoris
Nomine sanxerunt, cum cuncta peracta fuerunt,
Sic vos ex toto conversti supplice voto,
Nostra quod hac Aedes tibi Christe sit inclyta sedes.
Welke 't voorseide te kennen gevende, wy dus
laten.*

Sy wort te *Lateraen* geseit, om dat daer een Paleis was van 't seer edel Geslacht der *Laterani* op desen Berg *Celius* gebouwt, van 't welk die *Plantius Lateranus* geweest is, van *Nero* onder dekmantel van t'samen-sweering gedood. Keiser *Constantinus de Grootte*, van *S. Silvester* gedoopt, bouwde die in sijn Paleis, en begiffrigde de selfde met seer groote inkomens. Van de Kettens bedorven en verbroken zijnde, hermaekte *Nicolaes de 4. die*; *Martinus de 5.* begon de selfde te doen beschilderen van *Pietro Pisano*, en de vloer met steenen te beleggen; *Eugenius de 4.* volbragt,

658 AFBEELDING VAN

bragt die; daer na heeft *Pius de 4.* de selfde verciert met een seer schoon balk-werk, en de plaets van de kerk vlak gemaekt. Sy wierd ingewijd ter eeren van *Salvator*, van *S. Ian Baptist*, en van *S. Ian Evangelist* by den voorseiden Paus *S. Silvester* op den 9. November. Het is daer Hoogtijt op den eersten Sondach in de Vasten, Palmen-sondach, Witten-donderdag, Paesch-avond, Saterdag *in Albis*, Pinxter-avond: op den dach van *S. Ian* voor de Latinsche poort, is daer volle vergeving der sonden, en de verlossing van een ziel uit het Vagevyer. En van den dach van *S. Bernardin* die koomt op den 20. Mei, tot den eersten August, is daer alle dagen vergeving der sonden. Op de dagen der Geboorte van *S. Ian Baptist*, van de verschijning des Heeren, van de onthoofding van den selfden *S. Ian Baptist*, en van de Opdragt des Saligmakers, is daer volkomene vergeving der sonden. Op den dach van *S. Ian Evangelist* zijn daer achtentwintig-duisent jaren afaet, en noch eens soo veel veertigste dagen, en de volkomene vergeving der sonden; en alle dagen zijn daer 648. en noch eens soo veel veertigste dagen afaet, met de vergeving van een derde deel der sonden. De *Salvator*, die daer staet midden in de ruimte van 't hoog verheven werk, door Paus *Nicolaes de 4.* doen maken, die de achtig van dese Hooft-kerk seer heeft uitgebreid, van Paus *Adrianus de 5.* begonnen, is de selve, die wonderbaerlijk aen 't Roomsche volk verscheen, als *S. Silvester* de voorseide inwijding ter eeren van *Salvator* deed, die verschijnende, haer seide:

Pax

Pax Vobis. Vrede zy u lieden, als willende ver-
 toonen, dat *Constantin*, en 't volk, den waerach-
 tigen Gever des Vredes erkent hebbende, hy daer
 om verscheen, en haer den Vrede gaf: hier van
 koomt, dat niet alleen de Priester die Misse doet
 voor de voorseide *Salvator*, maer ook de Sangers
 op het derde *Agnus Dei* seggen, niet *Dona nobis*
pacem, Geef ons vrede; maer altyt, *Miserere nobis,*
Heb medelijden over ons, als of het overtollig sou
 wesen vrede te versoeken, die eenmael ontfan-
 gen hebbende; en dit Beeld verbrande niet, als de
 kerk tweemaal verbrande. In 't Jubel-jaer van
 1500. wilde *Alexander de 4.* onder veel herstel-
 lingen aen de kerken van *Romen* gedaen, dese niet
 verby geslagen hebben; gelijk zijn wapenen dat
 vertoon, in die twee sware Kolommen die on-
 der een groote boog het midden-welfsel onder-
 steunen. Dit was noch de eerste kerk, die in de
 weereld ingewijd wierd met gewonelyke Kerk-
 plichten, by de Bisschoppen en Pausen gebruike-
 lyk, daer een steenen Altaer opgericht wordende
 die eerst van hout waren, op de manier van een
 kas, om die spoedig te stellen en weder wech te
 nemen in tijden van vervolgingen, die te voren de
 kerk gequollen hadden: en tot huden staet die on-
 der 't Hoog Altaer van desen H. Tempel, waer
 op *S. Pieter* Misse deed; als mede de eerste Hei-
 lige Pausen, tot op *S. Silvester*, gemaakt, soo als
 geseit is, op de manier van een houte kas. Op den
 selfden is dat nu aen niemand geoorloft, als aen
 de Roomsche Pausen; maer daer onder is een Ka-
 pel voor d' andere Priesteren, schoon van ouds daer

660 AFBEELDING VAN

dienst op deden door bevel des Paus, de seven Bifchoppen Cardinalen, in der voegen, dat yder in de week fijn eigenen dach had; daerom zijn fy van de Cardinael *Pietro Damiano*, Cardinalen der Lateraensche kerk genoemt. *Clemens de 8.* vernieuwde in 't Heilig jaer van 1600. met fuiuere marmeren gants het welffel des Kruis, de grond verleggende, en de muuren bepleifterende alleen tot fulken hoogte, dat hy daer op het leven van den eerften Stichter van deſe kerk kon doen ſchilderen: de ſchilderien zijn van den Ridder *Baglione*, *Pomarancio*, *Paris*, *Nebbia*, *Navarra*, en van *Bernardino Ceſari*. Hy maekte daer een ſeer ſchoonen Orgel, vergult, op koſtelijke Kolommen, en een ſeer ſchoon balk-werk ook vergult en beſchildert van *Ciampelli*, boven de voor-naemſte bogen; en in 't deel dat daer tegen over die poort koomt richte hy een Autaer op van 't Alderheiligſte Sacrament, Bouwkonſt van *Oliveri*, met een Ouwel-kasken van koſtelijke geſteenten, van onwaerdeerlijke waerdigheid, een werk van *Targoni*; en ſtelde daer op, het Avondmael onſes Heeren met fijn twaelf Apoſtelen hoog verheven van louter ſilver, een werk van *Curtio Vanni*, van ſeer grooter waerdigheid. De ſchildery daer boven is van den Ridder *Gioſeppe Ceſare d' Arpino*, wiens graf men een weinig van daer fiet met fijn beeltenis ſeer konſtig in marmer uitgehouwen.

Hy veſtigde daer den opperbalk van vergult metael op vyer Kolommen met tralien ook van metael, welke ſtonden onder den boog van

Alexan-

Alexander de 6. en deed de selfde insgelijks vergulden, waer het hooft van Godt des Vaders is, van den Ridder *Pomarancio*; en daer onder rond om bedekte hy de muuren van uitgewrochte marmeren met eenige beelden in haer hollekens, werken van *Franciosino*, *Valsoldo*, *Mariani*, en andere. Sommige seggen, dat *Titus* en *Vespasianus* Keiseren, dese vier Kolommen met anderen roof uit een Tempel in *Asien* van 't Joodsche Land na *Komen* bragten; en dat *Constantin* die op de voorseide plaets stelde, vervullende de selfde met heilige aerde, en steenen, die hy van *Hierusalem* aen *S. Helena* sijn Moeder sond, gelijk in een geschrift van marmer, onder 't Pausdom van *Nicolaes de 4.* daer gestelt, te lesen is; en andere, dat sy van *Augustus* gemaekt wierden, van de voor-spitsen en scherpten der schepen van *Cleopatra*, en van andere vianden; en by *Domitianus* in den Tempel des *Kapitoolschen Iupijns* gestelt. Daer zijn 'er ook noch die staende houden, dat sy voormaels stonden in den Tempel der Godin *Nemesis*, die heel van metael was. Boven dit maekte *Clemens de 1.* ter zijden aen desen Autaer een Kapel voor het Koor der Kanoniken, waer het vierkant stuk is van den Ridder *Gioseppe*; en daer is een seer schoone graf-stede, van de vrouw des Aldervoortreffelijksten *Contestabils Colonna*; en een gedachtenis der Aerts-priesteren Cardinalen van 't Huis *Colonna*; en een weinig daer af, is een seer heerlijke Heiligdoms-plaets, aerdig verciert met schilderijen van *Alberti*, en andere;

en

662 A F B E E L D I N G V A N

en schoone kassen van noten-hout, waer in veel godtsdienftige naeuwkeurigheden, en Overblijffelen zijn, onder welkers Autaer men de Lichamen der Santen *Chriftantus* en *Darias* bewaert: en ten laeften voor de groote poort veel oude vervallenheden gefien wordende, opent fich daer een groote plaets.

Aen de flinker zijde van defe kerk fiet men noch de overblijffelen van een feer oud klooster der Geregelde Kanoniken van *S. Auguftin*, die halven Lateraenfche gefeit; en miffchien de weeredlijke Klerken in de Godtsdienften te kort blijvende, wierden van *S. Gelafius* Paus in 't jaer 492. defe daer in gefelt, hy met haer na *Romen* gekomen zijnde, eer hy tot Paus verkoren was, voor de vervolging der Wandalen vluchtende; en hier bleven fy tot dat in het jaer 1300. *Bonifacius de 8.* die met al het inkomen aen weeredliche Kanoniken gaf, en van die tijt aftot nu toe is de Opper-priester altijt een Cardinael geweest.

Dit Kapittel kent fich feer verfhuldigt aen den Alderchiftelijkften Konink van *Vrankrijk Henrik de 4.* om dat het een inkomen van tien-duifent kroonen in dat Rijk verloren hebbende, door de voorledene verwerringen, hy maekte, dat het felfde haer weder gegeven wierd, met noch andere duifent daer by gevoegt; en tot teeken van eeuwig-duurende dankbaerheit richteden fy hem een metalen beeld op met een opfchrift daer onder in het jaer 1608. 't welk voor aen de wandel-plaets van *Sixtus de 5.* ftact opgefloten.

Defe

Dese kerk vind men met seer edele voorrechten boven alle andere kerken des weerelds verheerlijkt. Sy is in het Heilig jaer een der vier, en een der seven, seer rijk van Aflaten. Menigmael in 't jaer wort daer Hoogtijt gehouden. Onder de Aerts-vaderlijke is sy de eerste, door dien sy is van den oppersten Aerts-vader, den Stedehouder van CHRISTUS; en dierhalven koomt de Paus verkoren zijnde, daer statelijk de besitting van nemen: en of schoon tusschen dese, en die van *S. Pieter* op den *Vatikaen*, om't recht van voorsetting getwist is, niet-te-min hebben *Gregorius de II.* en *Pius de 5.* dat aen dese gegeven: sy heeft wonderlijke, en menigvuldige Overblijffelen; gelijk noch de mate van CHRISTUS grootte, de kolom die op sijn doot in twee stukken scheurde, de steen daer sijn kleed op geleid wierd, de kolom daer de Haen op kraaide; welke in *S. Jan aen de Bron* gestelt is geworden.

Hier quamen sy op den heiligen Saterdag om haer met de Kerk te versoenen, die over eenige sware misdæd gedaent waren oentlijke boete te doen, en de Bisschop met sijn Geestelijkheid gingen die te gemoet aen de poort, en ontfingen de selvige goethertelijk in de kerk, haer hope gevende dat de misdæd haer van God sou vergeven worden. Waer uit de godtvruchtigheid gesproten is, van alle Saterdag dese kerk te besoeken; waer noch zijn de Boete-doende der hervormde Orden van *S. Franciscus*.

Paus *Sergius* vond in de Heiligdoms plaets
van

664 AFBEELDING VAN

van *S. Pieter* Apostel op den *Vatikaen*, door goddelijke openbaring, een silvere kas, die heel langen tijd in een seer donkeren hoek gestaen had; en daer in was een kruis met verscheide kostelijke gesteenten beset; en vier stukken daer van genomen wordende, in welke seer groote peerlen geset waren, sag hy daer een deel in van 't hout des Kruis onses Heeren, 't welk van die tijd af tot nu toe alle jare op den dach der verheffing des Kruis, en in de kerk des Heiligen *Salvators*, de *Constaninsche* geset, van al het volk geeert en gekust wort.

Dit stuk des alderheiligsten Houts, in 't overval van *Romen* onder *Clemens de 7.* verloren zijnde, door dien dat eenige Krijgs-knechten de silvere kas gerooft hadden, wierd wonderbaerlijk, en niet sonder goddelijke bystant van de Paus weder gevonden, die beval, dat het in 't *Vatikaensche* Paleis sou bewaert worden, opgesloten in een Kruis van Gout en van Christal.

In de Gebede-plaets van dese kerk lagen langen tijd de Hoofden van de Apostelen *Petrus* en *Paulus*, welke *Innocentius de 3.* van het Huis *Conti* onder 't Autaer des Heiligen *Salvators* stelde in metale kassen. Paus *Silvester*, na dat hy haer Lichamen verdeelt had tusschen de kerk van *S. Paulus*, en dese van *S. Pieter*, vond goet van dese alderdoorluchtigste kerk met die hoofden te vereeren; en op dat sy sekerder souden zijn, wierden sy voor de eerste mael gestelt in de kapel des Pauselijken Paleis, dar aen dese kerk vervoegt was, boven aen de Heilige Trappen. En daer na bragt

Urba-

't NIEUW ROMEN. 665

Urbanus de 5. die onder een kasken op het Hoog Autaer, ondersteunt van een schoone en aerdige Ouwel-kas by hem gemaekt, waer in de voorseide Hoofden der Apostelen *Petrus* en *Paulus* bewaert worden, in twee sware silvere kassen, gants met gesteenten beset, opgesloten; voor aen de welke *Karel de 5.* Konink van *Vrankrijk* een goude Lely voegde, van groot gewicht, met eenige diamanten, en andere gesteenten.

In 't jaer 1218. droeg Paus *Honorius de 2.* dese Heilige Hoofden barrevoets in een ommegank vandaer na de *H. Maria de Grooter*, om door vereeniging der Christen Vorsten het Heilig Land weder te winnen. Een andermael ging sijn navolger *Gregorius de 9.* op 't jaer 1239. met de selvige in ommegank insgelijks barrevoets na *S. Pieter* op den *Vatikaen*, waer hy op de stoel geklommen een sermoen tot het volk deed met de tranen in de oogen, soo dat sy tot sijn gunst bewogen wierden, die 't eerst met den Keiser *Frederik* hielden.

In 't jaer des Heeren 1308. Paus *Clemens de 5.* sijn sitplaets in *Vrankrijk* houdende, quam in de maent van Juny, terwijl de Geestelijkheid de Avond-sang song, het vyer aen de balken van 't dak, en ontstak sich soo seer door een Zuiden-wind; die toen blies, dat daer verbrande, heel het dak van de kerk, en woonplaets der Kanoniken daer nevens, de wandel-dreef, waer door men van de kerk na 't Paleis gaet, en gants het Paleis selfs, behalven de kapel alleen van *S. Laurens*, het Heilige der Heilige geseit, waer in dien tijt de Hoofden van
S. Pie-

666 AFBEELDING VAN

S. Pieter, en van *S. Paulus* Apostelen met veel andere Overblijfselen bewaert wierden, in desen brand wierden menigte schatten verteert, en goude en silvere vercierselen, en groot getal van kostelijke kleedingen: dierhalven sond *Clemens de 5.* in 't volgende jaer sijn Afgesanten met een groote somme van penningen, die de kerk vermaekten, met de woningen der Kanoniken, de wandel-dreef, en het Lateraens Paleis in een ruimer en schoonder gestalte.

De Paus van *Romen* plag (soo wy gelesen hebben) in de kerk van *S. Jan te Lateraen* alle dagen van des selfs Hoogtijden op 't Hoog Altaer Misse te doen: maer alle de andere feestdagen van eenige mindere statigheid, plag daer niemand dienst te doen, als een van de seven Bisschoppen Cardinalen des *H. Stoels*, die in dese kerk haer weken hadden; 't welk seggen wil, dat yder van de selvige op haer week daer dagelijks den dienst deed in plaets van de Paus: maer als hy op 't Hoog Altaer Misse deed, alle die welke in 't Roomsche Hof eenige waerdigheid, Ampt, of Bediening hadden, vonden sich daer dan tegenwoordig, waer onder de seven Bisschoppen Cardinalen de eerste waren, als de *Hostiensische*, de *Portuensische*, die van *S. Rufina*, de *Prenestinsche*, de *Tusculansche*, de *Sabinische*, en *Albaensche*, en dese wierden de medezijdige des Paus, en Bisschoppen des eersten Stoels genoemt, van welke hy die eerst was ingewijd d'eerste der Bisschoppen Cardinalen geseit wierd; nu heet men hem den Deken der Versameling. Na dese waren daer vyf Kerk-voogden der Aerts-vader-

derlijke kerken, als d'eerste der Lateraensche Kanoniken, d'Aerts-priesteren der kerk van *S. Pieter*, van de *H. Maria der Grooter*, de Abten der kloosteren van *S. Paulus*, en van *S. Laurens* buiten de muuren: daer waren insgelijks Bystaenders en 28. Priester-Cardinalen des H. R. Stoels, die met Bischoppelijk gesag even soo veel kerken Benamingen genoemt, van *Romen* beheerschten, de eerste van welke Aerts-priester geseit wierd: hier-en-boven waren de Aerts-diaken des H. R. Stoels met 17. Diakenen Cardinalen die haer Wykken hadden, door dien sy plachten in de Hoogtijden der kerken van *Romen* de Evangelien te lesen, wanneer de Paus daer quam; de andere vyf met den Aerts-diaken, waren genoemt Diakenen Cardinalen Palatinen, of wel dienaren van het Lateraens Autaer, om dat de Paus dienst doende in 't Paleis, in de Lateraensche en Vatikaensche kerken, sy op haer beurt de Evangelien songen: dese selfde 17. Diakenen waren opperhoofden van soo veel kerken binnen *Romen*, Diakenien geseit; daer was noch de Diaken en Onder-diaken Grieken genoemt, van 't klooster des be-yferden Hols, die als de Paus Misse deed, den Epistel en 't Evangelium in Grieksche tael lasen: na dese volgden de Abten van *Romen*, die twintig in al's waren: daer by stonden tegenwoordig 21. Onder-diakenen des H. R. Stoels waer van de eerste, *Prieur* genoemt wierd; van dese waren seven, van de Hoofskerken of Palatinen geseit, seven der Wykken, en soo veel van de School der Sangeren: De Palatinen lasen de Epistelen in het Paleis,

en

668 A F B E E L D I N G V A N

en in de Lateraensche en Vatikaensche kerken, op haer beurt voor de Paus, als hy de Misse song; en aen sijn tafel lasen sy in de heilige Schrift: die der Wykken deden den selfden dienst door de andere kerken van *Romen* op haer Feestdagen en Hoogtijden; maer de School der Sangeren hadden voor haer hoofd en Meester een Voorganger: dese seiven Diakenen met haer Voorganger en andere dienaren, plachten, wanneer de Paus dienst deed, in wat plaets dat wesen mogt, de Misse en de Ge-tyen te singen: na dese quamen daer de Versamelde en Kapellanen des Paus, de Lesers, Befweerders, Deurwaerders, yder van welke socht uit te voeren het geen haer bevolen was: soodanige waren die, welke van de Geestelijke des Paus daer by quamen: Van de weereldlijke vond sich van ouds ook daer de Stads-voogt van *Romen*, gekleed in een sijden rok met twee kelen, een van rood, en d'ander van goud, met seven hooge Amptlieden, of Richteren, die anders Gewonelijke genoemt wierden, en vonden haer nevens de Geestelijkheid en het Roomsche volk tegenwoordig op 't verkiesen des Paus: dier namen zijn *Primicerius* en *Secundicerius*: dese twee hebben in alle Omgangen en algemeene Vergaderingen de rechter en de linker hand des Paus, gaende de Bisschoppelijke Cardinalen in de plaets naest aen haer, en in de hoogste Feesttijden lasen sy 's morgens de achste Les na al de Bisschoppen, haer plaets houden nu de twee eerste Cardinalen Diakenen, die Bystanders genoemt worden; en waren toen als de eerste Raedsheeren des Paus, en des Apostelijken Stoels: de derde

derde was de *Kassier*, dese sat over de Tollen: de vierde, de *Kappellaen*, die de Krijgs-lieden betaelde; en in *Romen* gaf hy op den saterdach des ondersoeks ('t welk was dien voor *Palmen-Sondach*) aen de Romeinen de aelmoessen, en aen de Geestelijke de giften van ouds Priesterlijke genoemd: de vyfde was de *Opper-kamer-meeſter* die noch twaelf *Kamer-meeſters* onder hem had: de ſesde de *Voorſitter der Beſcherms-heeren*, die boven de *Voorſpraken* was: de ſevende was de *Behulpſame geſeit*, dat is de *Voorſpraek der armen*, die voor alle de ſelfde pleite.

Als 't gebeurde, dat ſy *Richteren* waren, voniſten ſy noit ter dood, en Geestelijke zijnde, plachten ſy voorts tot geen andere *Orden* gevordert te worden.

Boven dese waren daer tegenwoordig *Raedsheeren*, *Richteren*, *Voorſpraken*, *Geheimſchrijveren*, *Scheeps-voogden* met haer *Overſten*, en in 't kort alle de *Edelen* en *Vry-heeren* van *Romen*.

De *Abten* van *Romen*, van welke hier voren geſproken is, waren den *Abt* van *S. Cefareus* in het *Paleis*. Van *S. Gregorius* op den heuvel van *Scavrus*, waer den arm is van *S. Andries*, *Apoſtel*. Van de *H. Maria* op den *Aventin*, waer het *Lichaem* is van *S. Sabinus* *Biſſchop*. Van *S. Alexius*, waer ſijn *Lichaem* is, met dat van *S. Bonifacius*, *Martelaer*. Van de *Santinnen* *Prisca*, en *Aquila*, waer een deel van haer *Lichamen* is. Van *S. Saba* der *nieuwe Cel*, waer het *Lichaem* is van *S. Tiburtius* *Martelaer*. Van *S. Pancraes* *Martelaer*, in het

Over-

670 AFBEELDING VAN

Overtybersch. Van *S. Silvester* tusschen de twee Hoven, welk klooster Paus *Dionisius* stichtede, wiens lichaem daer insgelijks rust. Van de *H. Maria* in 't *Capitool*, waer 't Autaer der Sone Godts is. Van *S. Biagijs*, by 't Paleis van Keiser *Trajaen*. Van *S. Agatha* Maegt, voor aen de *Suburra*. Van *S. Laurens* in *Panispēna*, waer hy op den roofter geleid wierd. Van *S. Thomas* by de waterleiding van *Claudius*. Van *S. Biagijs*, tusschen den *Tyber* en de brug van *S. Pieter*. Van de Alderheiligste Drievuldigheid der Schotten. Van *S. Valentinus* by de brug *Molle*. Van de *H. Maria* in den Gulden Burgt. Van de *H. Maria* in *Pallara*, waer *S. Sebastiaen* met pylen doorschoten wierd. Van de *H. Maria* in 't klooster, naest aen *S. Pieter in banden*. Van *S. Cosmus* en *Damianus* in de Gulde Wyk, in 't Overtybersch.

De Paus van *Romen* was gewoon op 't Hoog Autaer van *S. Jan te Lateraen* dienst te doen in tegenwoordigheid van alle die hier boven opgetelt zijn, al de dagen der Hoogtijden van de voorseide kerk; dat is, op den eersten Sondach in de Vasten; dien der Palmen, in welke hy uitdeelde; den witten Donderdach, op welken hy de heilige Olien inwijde; den heiligen Saterdag, als hy doopte; den eersten en tweeden dach van Paesschen, alleen op den avond; den Saterdag in *Albis*, als hy de *Agnus Dei* van wasch segende; den Saterdag voor Pinxteren; in de feesttijden van *S. Jan Baptist*; der verheffing des *H. Kruis*; der inwijding van die selfde kerk; en op den dach der verkiefing des selfden Paus alle jaren: en dit waren nu voormaels de Hoogtijts dagen van *S. Jan te Lateraen*, om dat

dat d' alder oudste boven de voorseide waren, den Donderdach na Paesschen, de Sondach in Albis, en eenige andere dagen, gelijk men sien kan uit de Homilien van *S. Gregorius*, op de selfde dagen in *S. Ian te Lateraen* gelesen.

De oude Pauzen van *Romen*, *Leo*, *Hilarius*, *Gelasius*, *Simmachus*, *Gregorius* en andere, plachten van ouds de Kerk-vergaderingen van Bischoppen van *Italien* in *S. Pieter* te houden, by gelegentheit des kerkelijken Staets: naderhand dat niet konnende geschieden in de *Vatikaensche* kerk, sonder ongemak en gevaer, door d'afgelegentheit en eenzaamheit des *Vatikaens*; en om dat die kerk in een kouder plaets, en van quade lucht was, komen die selfde Kerk-vergaderingen te samen in *S. Ian te Lateraen*, gelijk wy aangewesen hebben: d'eerste, dat ik weet, was Paus *Simmachus* die tweemaal de Kerk-vergadering by een deed komen in *S. Ian te Lateraen*, om de scheuring, in sijn tijt verwekt, wech te nemen, niet konnende selfs sonder gevaer dienst doen: *S. Martinus* Paus, en Martelaer tegen de Ketteren *Monotheliten*: *Stephanus de 3.* tegen d' Afscheurige, en tot verkiesing des nieuwen Paus van *Romen*: *Adrianus* om de voorrechten van *Karel de Grootte*, Konink van *Vrankrijk*: Paus *Nicolaes* over de saek van *Ioannes Aerts-bisshop* van *Ravennen*: *Sergius de 3.* en *Ioannes de 10.* tot de hervorming van de Kerk: *Leo de 8.* voor de begunstiging van Keiser *Otto*: *Leo de 9.* somwijlen: *Nicolaes de 2.* tweemaal: *Alexander de 2.* sesmael: *Gregor. de 7.* tienmael: *Victor de 3.* eenmael: *Paschalis de 2.* viermael: soo dikwils hebben sy,

om

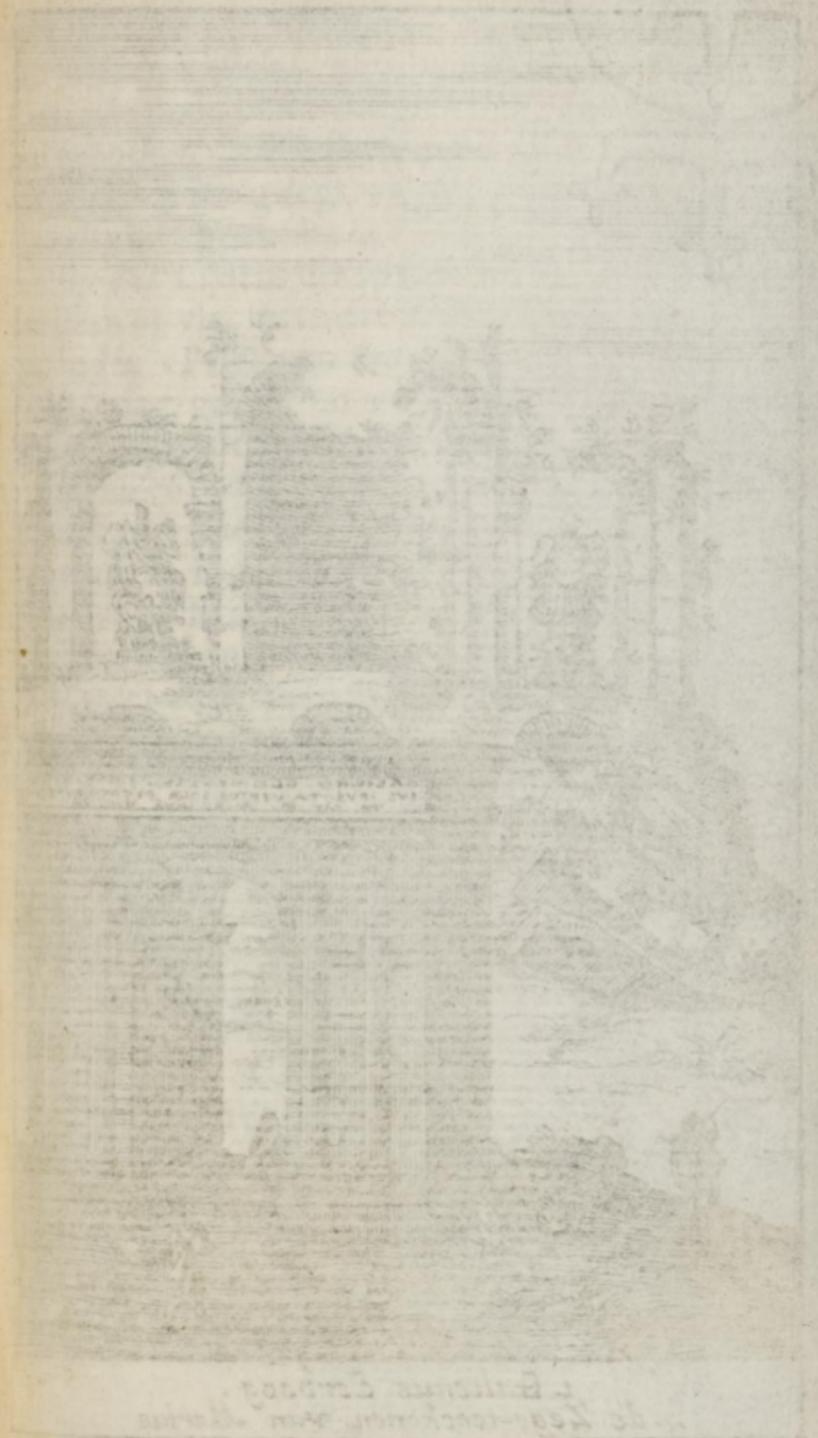
672 A F B E E L D I N G V A N

om de macht en 't gefag der Heilige kerk te han d
haven, seer groote Kerk-vergaderingen in *S. Fan
te Lateraen* gehouden : maer *Calistus de 2. Inno
centius de 2. Alexander de 3. Julius de 2.* en ten
laesten *Leo de 10.* hebben in de selvige algemeene
Kerk-vergaderingen van al de Latinsche Bisschop
pen versamelt.

Dese Hooft-kerk heeft schoone graf-steden van
marmer, van *Ranuccio* Cardinael *Farnese* ; in een
oud vat, der Heeren *Muti*, der *Papazzuri* ; in
Porphyr, met geschiedenissen uitgebeeld, van
S. Helena, 't welk was in 't *Mausoleum* van *S. He
lena* buiten *Romen* in de *Lavicaensche* weg ; in
metael, van *Martinus de 5.* en van 't Geslacht *Sa
velli*, een werk van *Iacoma Siciliano*. Hier liggen
begraven *Valla* en *Garimberti*, seer geleerde
mannen. Het stuk van de *S. Magdalena*, en dat
van *Martinus de 5.* zijn van *Gaetano* ; de Bood
schapping van *Venusti*, een stelling van *Michel
Angelo* ; de Gekruisfigden in de kapel der *Massimi*
is van *Sermoneta*.

Onder de voornaemste wandel-plaets is daer de
heilige poort, die alle jubel-jaer van de Cardinael
Aerts-priester geopent wort. In 't klooster zijn
twee stoelen van Porphyr met gaten, waer van
het onwetend volk prate, dat die tot het Pausdom
verkoren was daer in wierd geset, om te onder
soeken of hy man of vrouw mogt wesen. Aen het
inkomen van de kerk by de grootste poort op de
slinker hand, stont een klein *Crucifix*, onder de
voorseide wandelplaets, vermaert geworden door
veel wonder-daden in 't jaer 1642. maer nu is het
door

Handwritten text in the left margin, likely bleed-through from the reverse side of the page.

1. Galienus Erboog.
2. de Zege-teecken en van Marius

door 't nieuw gebouw gelijk wy seggen fullen, daer binnen gestelt, waer by noch een Kolom staet in de dood onses Saligmakers in twee stukken geborsten; en de steen waer op de kleederen des selfden neder-gelegt wierden; en een Kolom op welke sy seggen dat de Haen gekraeit heeft in den tijt des Lijdens des selfden Saligmakers. En een steen op vier marmere Kolommen, die gelegen had in 't Paleis van *Leo de 3.* de Sael der kerkvergadering geseit, en wort geloofd de mate te wesen der gestalte onses Heeren.

De Pausen hadden haer Paleis ontrent de Voorgevel der kerk aen de linker hand van 't inkomen, waer uit sy Pauselijk na de Heiligdoms-plaets quamen, welk men noch aen *S. Thomas* siet toegewijd; en in ommegank daer uit komende onder de Wandel-plaets gingen sy in na den voorseiden Autaer met de Cardinalen, en de geseide twintig Abten van soo veel rijke Kloosteren binnen *Romen*, ten deele van *S. Basilius*, en ten deele van *S. Benedictus* Orden, welkers inkomens nu staeg iemand aen bevolen worden. Achter die quam yder die in 't Roomsche Hof eenig Kerkvoogtschap, Waerdigheid, en Magistraets-ampt had. Naderhand als de Paus Misse deed, hadden twee Moniken van 't Geysert Hol, den last van in 't Griex te singen d'een 'tEvangely en d'ander den Epistel; nu wort het Evangely gesongen van een die over de Vatikaensche Boek-schat is, en d'Epistel van een ander der Grieksche Versameling; 'tEvangely in 't Latijn raekt den eersten Cardinael Diaken, den Epistel een Apostelijken Onder-diaken. '

674 A F B E E L D I N G V A N

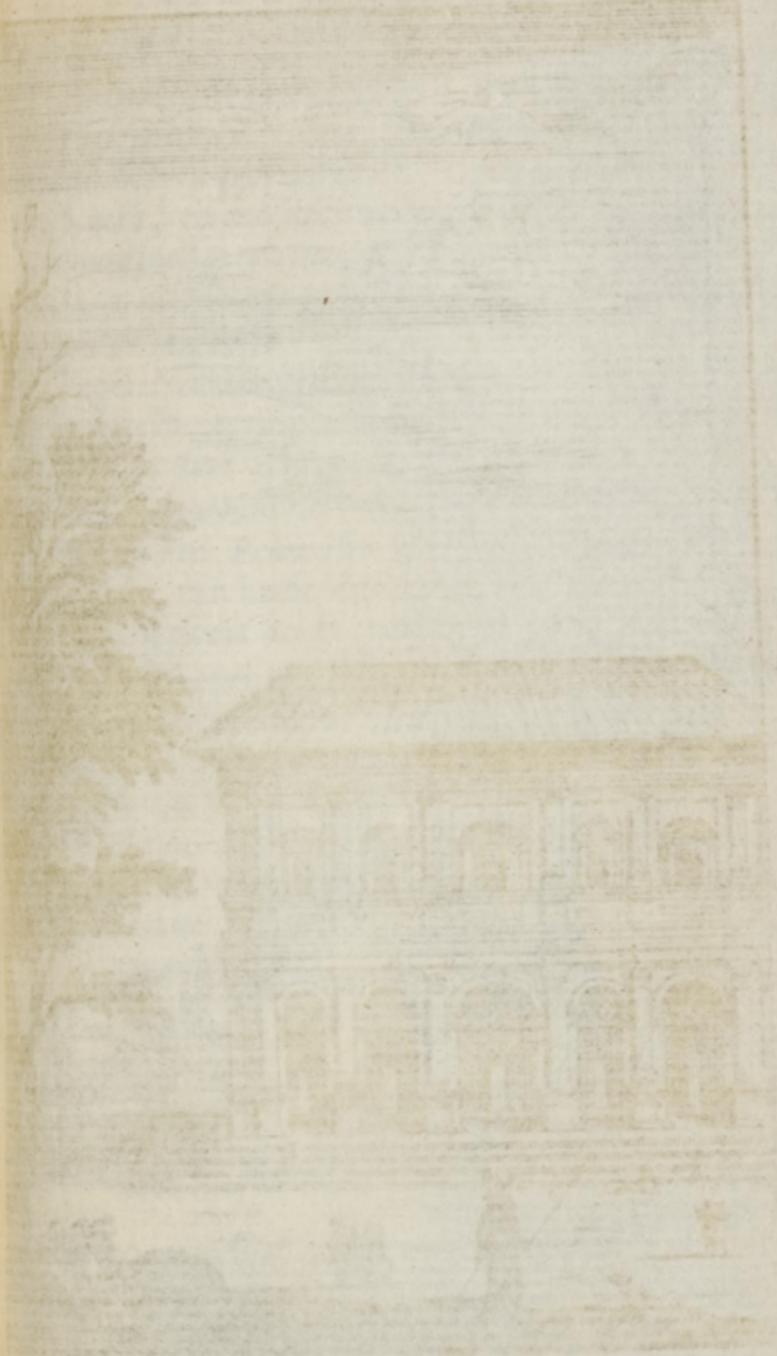
Nu over vier jaren wort de kerk niet meer uit de voornoemde Heiligdoms-plaets bedient, Paus *Joannes de 12.* die aen den Apostel *S. Thomas* toegeeiigent hebbende, in welken dach de jufferen daer in mogen komen om eenige waerdige gedachtenissen te bezoeken.

De Paus van 't Huis *Conti*, in 't jaer 955. verkooren, vercierde dese kerk met schoone schilderien.

't Is voorts geen wonder, soo men van 't oud Pauselijk Paleis, maer eenige weinige vervallene muuren meer overig siet, na dien 't nu wel 300. jaren zijn, dat sy dese woonplaets verlaten hebben, by gelegentheit van haer verblijf meer dan 70. jaren in *Avignon* gehouden; in welken tijt, door onachtsaemheit, het Paleis tot soo slechten stant gekomen was, dat als *Gregorius de 11.* den Stoel weder na *Romen* bragt, hy dat niet bequaem voor sijn woonplaets oirdeelde, voornemelijk door de menigte twisten die toen over al waren, en verkoos op den *Vatikaen* te wonen, een plaets vry sekerder soo van sich selfs, als ook door 't Swaer Gebouw van *Adrianus*, by *Bonifacius de 9.* tot de gedaente van een Sterkte gebragt.

Boven dit al, om dat het somtijts in 't jaer noodig was, dat de Pausen van *Romen* na dese haer Bischoppelijke kerk souden komen, daer geen plaets zijnde om sich ergens in te begeven, bouwde *Sixtus de 5.* aen d'ander zijde van de kerk in 't jaer 1586. hier een groot Paleis, 't welk seer schoone Bouwkonst is van den Ridder *Fontana*: en aen twee zijden opende hy daer plaetsen aen, in welkers midden hy een Naeld oprichtede die in den groot-
sten

1772

Architectural drawing of a classical building with two levels of arches and a pediment.

de Salvator den de H. Trappen.

sten Ren-kring was, met Egyptische letteren; en sy wierd van *Fontana* gestelt in de plaets die na de *H. Maria de Grooter* fiet, recht tegen over de straet, die *Gregorius de 13.* opende. Onder aen die Naeld, en aen haer voet-stal springt een bron van overloedig water, op de kosten van 't Kapittel in 't jaer 1607. gemaekt met het Beeld van *S. Ian Evangelist.*

Tegen over de Wandel-dreef aen 't Oosten van de kerk is de woonplaets der Paters Leetdragende. Voorts is daer achter, de Eet-sael van *Karel de Groote*, vermaekt door de Godtsdienstige grootdadigheid van *Francesco* Cardinael *Barberino.*

En hier van heeft den Heer *Nicolo Alemanni* een seer geleert boek gemaekt, desen naem dragende; *de Lateranensibus Parietinis, &c.*

Hier ontrent sijn de Heilige Trappen, Bouwkonst van den Ridder *Domenico Fontana.*

Eindelijk is dese voortreffelijke Hooft-kerk vermaekt en verheerlijkt geworden, in der voegen als men huden fiet, van *Innocentius de 10.* met schoone, en aerdige Bouwkonst van *Francesco Borromini.*

Van de Salvator aen de Heilige Trappen. 12.

Dese Heilige plaets de Kapel des Pauselijken Paleis zijnde, was *Theodorus* de eerste, die in 't jaer 642. die vergrootte, op dat de Pausen

676 AFBEELDING VAN

daer op den Goeden Vrydach de Kerk-plichten mogten voldoen. Men vind de selfde van twee andere Pausen vermaekt, als van *Honorius de 3.* en *Nicolaes de 3.* uit het Huis der *Ursinen*.

Sixtus de 5. naderhand veel oude muuren afgebroken hebbende, welke dreigden te vallen, op dat dit overblijffel des ouden Lateraenschen Paleis met de heilige Trappen onderhouden mogten worden, deed die na een andere plaets overvoeren, en omcingelde die door een schoon gebouw uit de grond op met dese Kapel. Dese Trappen waren in 't Paleis van *Pilatus* binnen *Hierusalem*, en onsen Heer van *Herodes* tot hem gefonden zijnde, ging gaende en komende over de selfige; en men geloof, dat *S. Helena*, met veel andere saken van 't Heilig Land, die na *Romen* fond, aen haer soon *Constantin*; en andere vier trappen zijn om 't gemak aen de zijden.

De Heilige Trappen zijn van 28. treden, waer langs *Jesus Christus* tweemaal op en af is geklommen, de geheimenis van onse verlossing bevorderende, tranen en bloed op de selfde stortende, gelijk men tegenwoordig daer noch openbaer blijk van fiet: daer is die rooster, en de twee poorten van marmer, die boven aen de voorseide Trappen zijn, en d'andere welke is by de poort *het Heilige der Heiligen* geseit; sy stonden in dat selfde Paleis, en door de selfde ging toen onsen Heer. Yder die yverlijk over sijn knien de selfde sal opklimmen sal aen elke trap verkrijgen drie jaren, en soo veel veertigste dagen aflact, en vergeving van 't derden deel sijner sonden, seggende op yder een *Pater* en een *Ave*. In

In dese Godtsdienftige Kapel *het Heilige der Heiligen* gefeit, zijn veel uitnemende Overblijfselen, en onder andere een geheel Beeld des *Salvators* van seven palmen hoog, 't welk om fijn oudheit uit yver in een filvere kas wierd gefloten van *Innocentius de 3*. Hier mogen nimmermeer vrouw-lieden in komen.

In de Kapel van *S. Laurens* komen dan geen vrouw-lieden, noch daer wort geen Miffie in gedaen; waer van d'een en d'ander zijde een Autaer is opgericht; een aen *S. Laurens*, om dat die Kapel eerst aen hem was toegewijd, en d'anderen, aen *S. Silvester*, fijn gedachtenis vernieuwender welke in een Autaer daer naeft was; en om dat *S. Silvester* aenal die heilige plaetsen veel verdienhad, kooft op den dach van fijn feeftrijt het Kapittel van *S. Ian* hier de zelfde vyeren. Eindelijk begiftigde de voorfeide Paus *Sixtus de 5*. dese heilige plaets met een inkomen om vier Kappellanen met foo veel Klerken te onderhouden, onder een Opper-hoofst; en 't Recht van Voorstanderschap behoort aen de Heeren *Peretti*.

De poort hier naeft aen de Stadt, die van *S. Ian* genoemt wort, is een feer fchoone Bouwkonft van *Giacomo della Porta*.

Aen de zijde tuffchen de muuren, is het Heilig Kruis in *Hierusalem*, daer is een Kapel van *Sixtus de 4*. gemaekt, waer fy seggen een Wonderwerkend Beeld der Alderheiligfte Maget geweest te zijn, dat naderhand elders vervoert is; en dese Kapel wort nu de *S. Margriete* genoemt, en is niet groote Godtsdienftigheit befocht. En voorts

678 AFBEELDING VAN

in de plaets heeft men daer een Autaar onder de aerd, aen den Gekruisten toegewijd.

Van 't H. Kruis in Hierusalem. 13.

DEse kerk wierd van Keiser *Constantin* gebouwt in 't Sessoriaens Paleis op den Bergh *Exquilin*, by den Tempel van *Venus* en van *Cupido*, welken hy af-brak, tot wrack der Heidenen die het Beeld van *Venus* op den Berg van *Kalvarien* stelden, tot verachting van 't Kruis; welkers overblijffelen men fiet in den Wijngaert der Moniken, gelijk ook noch die van 't Legers Rond Schouwburg. Dit gebouw wierd in dien tijt gemaekt, als de geseide *Constantin S. Jan te Lateraen*, en *S. Pieter op den Vatikaen* benevens andere kerken, stichte; 't welk ingewijd wierd op den 20. van Maert, by Paus *S. Silvester*.

Hier stelde de selfde Keiser *Constantin* van 't hout des heilige Kruis, te voren by sijn Moeder *S. Helena* in *Hierusalem* gevonden. Aen welk alderheiligste Kruis hy desen Tempel toe-wijde, tot dankbaerheit der zegen door 't selve Kruis behaelt, voornamelijk tegen den Geweldenaer *Maxentius*.

Dierhalven is dese alderheiligste Hooft-kerk altijd geeert geworden, en van de Roomsche Pausen, en van de Cardinalen, die den naem daer van voerden. Onder de Pausen hebben wy voor eerst
S. Gre-

t. H. Kruis in Hierusalem .

't N

gegrin
dele ve
het fchi
erdlich
1797
en gr
een K
ge
chrift
nken
de well
den Bo
zande
daer t
nouke
na.
in on
van de
de be
n Card
nden
g.
In 't ja
sias a
loofte
Die de
gelate
in. D
de C
e Sal
1797
witel

S. Gregorius de 3. die daer sy stont om te vallen, de selfde vermaekte.

Het schijnt dat op *Benedictus de 7.* in dese kerk weerdliche Klerken geweest hebben, als hy in 't jaer 975. tot het Pausdom verheven, na de selfde tot een grooter gestalte gebragt te hebben, met daer een Klooster by te maken, die aen de Moniken gaf, gelijk *Onuphrus* seit; maer van wat Orden schrijft hy niet: en misschien heeft hy voor Moniken de Lateraensche Kanoniken verstaen, op de welke ontrent het jaer 1049. de Moniken van den Berg *Cassino* volgende, hy schrijft, dat *Alexander de 2.* die in 't jaer 1061. geseten heeft, dese daer uit nemende, die gaf aen de Geregelde Kanoniken der Versameling van *S. Fridianus* in *Lucca*.

En onder d'andere waerdige voorrechten die hy aen dese sijn Versameling vergunde, was een, dat de benaming van dese kerk, welk is van Priester Cardinael, aen niemand anders gegeven sou worden, als aen iemand der selfde Versameling.

In 't jaer 1144. quam hier uit tot het Pausdom *Lucius de 2.* van *Bolonien*, die dese kerk met het Klooster uit de grond op vernieuwde.

Die den naem daer van voerden hebben ook niet nagelaten de selfde te verciere, en te vermaeken. De Ouwel-kas op het Hoog Altaer maekte de Cardinael *Ubaldo*, die Bisschop was van de *Sabina*. Daer na *Pietro Gondesalvo Mendozza* van *Sixtus de 4.* tot Cardinael gemaekt, herstelde in 't jaer 1473. heel de kerk met een

680 AFBEELDING VAN

verguld balk-werk; en *Alexander de 6.* in 't jaer 1493. die tot benaming gevende aen *Bernardino Carvagiale*, voegde hy de Autaren van d'een en d'ander zijde daer by, de selfde aen veel Hooftanten toe-eigenende; gelijk haer beelteniffen vertoonen, welke hy daer deed schilderen met de eigene namen van yder: en in 't jaer 1544. de foon des Hertogs van *Alburquerque*, *Bartolomeo della Cueva*, de selfde hebbende van *Paulus de 3.* maekte daer de vloer, met de trappen, om op het Koor te klimmen; en sy is uitnemende bechil-dert.

Boven de oude benaming van Priester Cardi-nael van *S. Gregorius* daer aen vergunt, is dat sy altijt aen Spaenjaerden moet gegeven worden. Verscheide mael in 't jaer wort daer Hoogtijt ge-houden, en sy is een der seven Kerken. *Sixtus de 5.* opende daer voor aen een schoone straet, die met een rechte streek gact na de *H. Maria de Groo-ter*, hy noemde de selfde de straet *Felice*, na sijn naem voor 't Pausdom.

De voorseide Geregelde Kanoniken van *S. Fri-diano* hadden de bestiering over dese Hooft-kerk tot op 't achste jaer van *Urbanus de 5.* 't welk was onses Heeren 1370. in 't welk sy noch van hem aen de *Certosini* gegeven wierd; maer om dat die plaets niet bequaem was tot een Klooster voor haer te bouwen, gaf *Pius de 4.* haer de Diocle-tiaensche Bad-stoven, en hy deed hier de Moniken der Cisterciensische Versameling komen.

In dese kerk is de Godtsdienstige Kapel, van *Hierusalem* genoemt, by *S. Helena* Moeder van
Con-

Constantin gebouwt, waer in sy een Schip met aerde deed brengen van de plaets daer onse Heere gekruiffigt was, waer door ook de kerk met den by-naem van *Hierusalem* genoemd wort, en in dese Kapel zijn veel Overblijffelen van Santen wech gelegt; en sy is verciert met hoog verheven werk, met drie stukken van de *Rubeis*, voor welke een voetstal is, met dit opschrift.

Dominæ nostræ Fl. Jul. Helenæ piissimæ Augustæ Genitrici D. N. Constantini Maximi Victoris clementissimi semper Augusti, Aviaæ Constantini, & Constantii beatissimorum Cæsarum. Jul. Maximilianus V. C. Comes pietatis ejus semper dedicatissimus.

Dat is:

Aen onse Vrouwe Fl. Iul. Helena aldergodtvruchtigste Keiserlijke Moeder van onsen Heer Constantin de Grootte, alderbarmhertigsten overwinnaer, altijd vermeerder des Rijks, Groot-moeder van Constantinus en Constantius aldersaligste Keiseren, heeft Iul. Maximiliaen voortreffelijk Heer Graef, altijd haer Godtvruchtigheden ten hoogsten toegedaen, dit gestelt.

Sy heeft kostelijke en sonderlinge Overblijffelen: Onder welke zijn, onder 't Hoog Autaer in den bak van toetsteen, de Lichamen der Santen *Cesarius*, en *Anastasius*. In de Kapel boven die van *S. Helena*, bewaert men een groot stuk van 't Hout des Kruis; het opschrift des selfs; een van de nagelen die door onsen Saligmaker geslagen

Ff 5

waren;

682 AFBEELDING VAN

waren; twee doornen van d'alderheiligste kroon; een der penningen voor welke onsen Heere verkocht was; een vinger van *S. Thomas* Apostel, en andere Overblijffelen.

Van daer voorts koomt men door de groote poort, boven welke men een oude verciering met een opschrift fiet van *Tiberius Claudius*, waer van ouds de Waterleidingen van *Claudius Water* liepen, die van *Sublacum* over 45. mijlen na *Romen* quamen. En nu heeft *Sixtus de 5.* het sijne *Felice* genoemd, daer in gebragt.

Van S. Helena. 14.

Buiten dese poort is de Hooft-kerk van *Constantin* in de *Labicaensche* Weg, waer de *Toren* is *Pignattara* geseit, van *S. Helena* gebouwt, nu open staende en in 't jaer 1632. onder *Urbanus de 8.* vernieuwt. Sy is naest aen de *Begraef-plaets* der *Santen Petrus* en *Marcellinus*, voor welke *Lichamen* voormaels *balsem* brande; en staet onder 't *Kapittel* en *Kanoniken* van *S. Jan te Lateraers*.

Van S. Laurens buiten de Muuren. 15.

Dese kerk was gesticht boven de *Sand-hoop* en *Begraef-plaets* van *S. Ciriaca* in 't *Veranische*

S. Laurens Buiten De Muuren .

't
de Ve
heit en
stene
n. Doct
nde sy
n Paus
Maer
S. Hipp
n S. Lu
niger
re-pla
Crista
gebed
rallen
de; en
bet o
t H
yria
a. ut
sch, et
adore
S. Gr
a. sij
ven, d
n S.
roeve
en M.
arm.
Het
er, w
ragt

nische Veld, van dese Vrouwe door Godtvruchtigheid en yver seer beroemt, waer dese Santin de Christenen verbergde ten tijden der vervolging van *Decius* en *Valerianus*: en dierhalven verdiende sy de kroon des Martelaerschaps; en wierd van Paus *Sergius de 2.* begraven in de Kerk van *S. Maerten der Bergen.*

S. Hippolitus Martelaer, tot het geloof bekeert van *S. Laurens*, nam het Lichaem van desen roemruchtigen Martelaer, en stelde dat op dese Begræf-plaets van *S. Ciriaca.*

Constantinus de Grootte, bouwde dese kerk op de gebeden van *S. Silvester*; welke met 'er tijt vervallen zijnde, soo vermaakte *Pelagius de 2.* de selfde; en vergrootte die met dat deel, 't welk meer als het overige van de kerk verheven is, en achter 't Hoog Altaer koomt. Daer na herstelde *Gregorius de 2.* die op een nieuw, en *Honorius de 2.* uit het Huis van *Savelli*, hermaekte die noch, en gaf in de selfde de kroon aen *Petrus Al-tisiodorensis*, Keiser van *Constantinopelen.*

S. Gregorius de Grootte verhaelt, dat *Pelagius de 2.* sijn voorfaet, willende dese kerk vernieuwen, de metsers niet wetende waer het Lichaem van *S. Laurens* lag, sy even op de selfde plaets groeven daer het heilig graf van den roemruchtigen Martelaer was, en ontdekten sijn heilig Lichaem.

Het Lichaem van *S. Stephanus*, eerste Martelaer, wierd van *Constantinopelen* na *Romen* gebracht ten tijden van *Pelagius de 1.* en in dese kerk

684 A F B E E L D I N G V A N

gestelt aen de zijde van *S. Laurens* Martelaer, die wonderbaerlijk week, en aen *S. Stephanus* plaets gaf.

In dese kerk deed *S. Gregorius de Groot*e veel van sijn leeringen voor 't Volk, als de 19. der Septuagesima, de 24. van 's woonsdaegs na Paesschen, de 31. op Saterdag des Quatertempers van September, en de 40. op den eersten Sondach na de Alderheiligste Drievuldigheid.

Uit het klooster naest aen dese kerk van *S. Laurens* zijn voort gekomen Paus *Gregorius de 7.* en *Paschalis de 2.*

Dese kerk heeft geen Cardinaels benaming, om dat sy onder de vyf der Aerts-vaderlijke is; waer door *Panuvinus* meent, dat sy moet wesen van die in 't Heilig jaer besocht worden. Maer een andere is den oirspronk der vyf Aerts-vaderlijke kerken, een andere der seven, en negen, een andere der vier in 't Heilig jaer: en in plaets van een den naem daer van voerende, heeft sy een Cardinael Abt die de selfde aen bevolen is; en hy was voormaels op de Tyburtinsche weg (die men heeft aen het uitkomen van de kerk) gesleept, en gedoodt om 't Christen Geloof; en ontalijke andere Martelaren hebben dit Veld met haer bloed ingewijd.

Dese kerk behalven onder de Aerts-vaderlijke te wesen, wort onder de seven getelt; en menigmael in 't jaer is 't daer Hoogtijt.

De Vrouw des Keifers in *Constantinopelen* had soo grooten zucht tot dese heilige plaets, dat sy haer verbond met belofte van een in de geseide Stad

Stad na't bestek van dese te maken, om weder het gesicht voor haer blinden man te bekomen.

In dit klooster is ook noch Abt geweest, *S. Giovanni della Freoccia* Romein, aen wien een kerk wierd toegeeigent, nu der *Maroniten*, met den naem van *S. Jan Evangelist*, gelijk op sijn plaets geseit is.

Dese Abdie voorts iemand aenbevolen worden de, misschien dat onder de Cardinalen de eerste haer had *Oliverio Carrafa*, van *Paulus de 2.* daer toe verheven, die in 't jaer 1464. 't verguld balkwerk maekte, en de grond van de kerk leide: welkers bestiering nochtans voorts gebleven is by de Geregelde Kanoniken van *S. Salvator* onder den regel van *S. Augustin*, die haer oirspronk hebben van een Augustiner, Broeder *Stephanus* geseit; in welken *Gregorius de 12.* genoeg sijn behagen vindende, hy hem bequaem oordeelde om sich daer van te dienen tot hervorming der Geregelde Lateraensche Kanoniken: dierhalven gaf hy in't jaer 1408. de kleeding soo aen hem, als aen sijn andere medegesellen, en daer op, de Lijdsaemheit die sy te voren droegen. Maer dese scheiding aen de Broeders Heremiten niet behagende, wierden dese nieuwe Kanoniken van *Martinus de 5.* in *Bolonien* voorsien met de Abdie van *S. Salvator*, en sy was voormaels der Geregelde Lateraensche Kanoniken geweest, hier aen siet men, waerom dese Kanoniken van *S. Salvator* geseit worden. Daer na in 't jaer 1619. hebben sy haer veel verdienend getoont in't vermaken van dese kerk, voornamelijk in al de Autaren tot een schoone

686 AFBEELDING VAN

gelijkmatigheit te brengen , welke van d'eene tot d'ander zijden stonden.

Dese kerk heeft seven bevoorrechte Autaren, gelijk de kerken der Heilige Apostelen *Petrus* en *Paulus*.

Om dat dese kerk, gelijk in 't begin geseyt is, op een oude Begraef-plaets gebouwt wierd , heeft sy overvloedig veel H.Lichamen, welke daer na van de Pausen ten grooten deele in andere kerken zijn overgevoert; als *S. Prassede*, van *S. Justinus* Priester, *S. Hippolitus* , met 19. van sijn gesin , tot de Vier Santen gebragt. Nochtans is hier van sijn hoofd gebleven , en den bak dien hy besigde tot sommige in de gevangenis te doopen , benevens het selfde gesin van *S. Hippolitus*. Hier was noch het Lichaem van *S. Romanus* dien *S. Laurens* doopte ; nu is daer anders niet als het hoofd : en *S. Caterina* der Lijndraeiers heeft een deel van sijn Lichaem. Van hier wierden ook noch vervoert de Lichamen der Santinnen *Trifonia* Keiserin , en haer dochter *Civilla* , aen de kerk van *S. Silvester* in 't Marfisch Veld. Wat de H. Pausen belangt , behalven de voorseyde *Sixtus de 3.* zijn daer noch de Pausen *Hilarius* en *Sosimus*.

En nu zijn de Autaren met schoone steenen, en aerdige schilderien hermaekt, 't welfel en de *Confessie* verciert geworden van de Cardinael *Boncompagno* : en daer zijn eenige schoone grafsteden van marmer met hoog uitgehouwē loofwerk verciert, met suivere steenen, met schilderien en kolonnē.

Onder 't Hoog Autaer worden met grooter glants bewaert de Lichamen van *S. Laurens* en
S. Ste-

't N

Orphanu:
bedighei

Overbli
van Afla

Dan wede

oor de poo

esook een

Dit water

ghe Poort

och overbli

Laurens.

hout 2.

de berge

het liep de

enijfchen

V

Dese ke

ren 4;

as: en dese

noemt, na

Hier is ee

feit, of w

Stasius ;

artelaren

elde Paus

stelde die

an *Romen*

Dese kerk

stelt en

8. met d

S. Stephanus Martelaren: daer wort seer groote eerbiedigheid ontrent betoont, om de menigte andere Overblijfselen die daer zijn, en door de veelheit van Aflaten by de Pauzen daer aen toegestaen.

Dan weder na *Romen* keerende, komt men door de poort van *S. Laurens* geseit, welke van oudsook een waterleiding van *Martius* water was.

Dit water quam binnen *Romen* door de *Exquinsche Poort*, en van sijn water-leidingen siet men noch overblijfselen boven de voorseide poort van *S. Laurens*. Dat wierd soo genoemd door dien de Schout *Q. Martius* het selfde tot *Romen* trok, van de bergen van *Peligni*, en van *Tagliacozzo*; en het liep door de plaetsen der *Marssen*, en den *Fucinischen Poel*.

Van S. Bibiana. 16.

Dese kerk wierd gebouwt in 't jaer des Heeren 470. of daer ontrent, van Paus *Simplicius*: en dese plaets wierd de Beer met den Hoedt genoemd, na foodanigen Beeld dat daer stont.

Hier is een Begraef-plaets, der twee Laurieren geseit, of wel met een anderen naem, van Paus *Anastasius*; en daer op waren meer dan 5266. Martelaren begraven. Van dese Begraef-plaets haelde Paus *Honorius de 3.* veel heilige lichamen, en stelde die eerwaerdelijk in verscheide kerken van *Romen*, in 't jaer 1224.

Dese kerk van *S. Sibiana* is ten laesten heerlijk herstelt en verciert geworden van Paus *Urbanus de 8.* met dit opschrift.

Ædem

Ædem hanc ab Olympina matrona sanctissima in honorem Sanctæ Bibianæ, & Demetriæ, & Dafrosæ primum excitatam, à S. Simplicio Papa deinde restitutam, ab Honorio III. consecratam, Urbanus VIII. P. O. M. instauravit, & ornauit An. Jub. MDCXXV. Pont. II.

Dat is :

Dese kerk eerst gesticht van Olympina een seer heilige Vrouw, ter eeren der Santinnen Bibiana, en Demetria, en Dafrosa, van Paus S. Simplicius daer na vermaekt, van Honorius de 3. ingewijd, heeft Paus Urbanus de 8. herstelt en verciert, in 't jubel-jaer van 1625. het 2. sijns Pausdoms.

De schilderijen zijn van Ciampelli, van Cortonese en van andere.

Het alderschoonste Beeld der Santin, en de voorgevel van de kerk is een werk van den Ridder Bernino.

In de Wijngaert naest aen dese kerk, is een Tempel van tienzijdige gestalte, by de meeste Oudheids-kenners gehouden voor de Richtbank van Cajus en van Lucius, door Augustus hen gebouwt; maer om dat het geen gebouw is van een Richtbank, kan men gelooven, dat het een Tempel van Hercules Callaicus geweest zy, door Brutus gesticht, en wort Callutius geseit, van 't verderven des woords Callaicus; en niet van Cajus en Lutius, gelijk Fulvius schrijft: dit wort noch bevestigd om dat sy uit gebakke steenen is, van welke Plinius, in 't 14. Hoofddeel, van sijns 35.
Boek

't NIEUW ROMEN. 689

Boek getuigt, den voorfeiden Tempel gebouwt te zijn; en ook om dat in defen Tempel gevonden is, het opfchrift van *Gruterus* aengetekent op fijn 50. Onderwerp aen het 5. getal: sommige feggen *Callinicus*, en *Gallaicus*. Sy wort foo genoemd na die van *Gallicien* in *Spaenjen*, over welke *Bru-tus* Zege-praelde, die ontrent 600. jaren na het ftichten der Stad geleeft heeft. En of 't wel waer is dat *Suetonius* fchrijft, dat *Augustus* de Richt-bank voor *Cajus* en *Lutius* bouwde, foo fwijgt hy toch van haer plaets; noch men kan daer niet van afnemen, dat het defen Tempel van welken wy fpreken geweest fou hebben.

Men fiet hier de Boogen van *Martius* oude waterleiding, welke in 't begin van de ftraet haer uitstortede die na *S. Bibiana* ftrekt, en de plaets wort gemeenelyk by 't volk genoemd, de Zege-teekenen van *Marius*. Ook wort heel de ftreck tuffchen de voorfeide kerk, en d'andere van *S. Eu-sebius*, en van *S. Mattheus*, by de Geestelyke *Merolana*, en van andere *Mariana* genoemd; maer miffchien moeten men feggen *Martiana*, na het uitstorten van 't *Martius water*.

Van S. Eusebius. 17.

IN de ftreck van weinige jaren, had *Romen* drie *Gordianen* tot Keiferen, die van 't feer edel Geflacht der *Gracchen* afkoomftig waren; en hier hadden fy behalven haer Badstoven, een feer prachtig Paleis, waer in een vierkanten binnen-hof befloten

690 AFBEELDING VAN

sloten was , met vyftig kolommen van yder zijde, en een seer schoone Boek-schat.

't Is seker dat dese kerk seer oud zy , en een der oude benamingen van Cardinalen : en wierd van *S. Gregorius* onder de Hooft-feesten van *Romen* getelt, op vrydach na de 4. Sondach in de Vasten.

Dese kerk was gebouwt op het voorseide vervallen Paleis en Badstoven van Keiser *Gordianus*, by de Zege-teekenen van *Marius*. Naderhand staende om van oudheit te vallen , wierd sy van Paus *Zacharias* herstelt omtrent het jaer des Heeren 745. En in 't jaer 1230. wierd sy toegeeeigent en ingewijd aen de Heilige Martelaren *Eusebius* en *Vincentius*, by *Gregorius de 9.* uit het Huis *Conti* : dat is, aen *S. Eusebius* op den 14. August gemartelt onder *Constantius* Arriaens Keiser ; en aen *S. Vincentius*, van wien gedachtenis wort gehouden op den 24. July , binnen *Romen* gemartelt.

De eerwaardige Versameling der Celestinsche Moniken bedient dese kerk , by haer rijkkelijk verciert ; en sy wonen in 't klooster dat hier aen ligt.

De voornaemste Overblijffelen van dese kerk zijn : De Lichamen van *S. Eusebius*, van *S. Vincentius* , van *S. Orosius* , en van *S. Paulinus* Martelaren. Daer-en-boven zijn daer noch de Overblijffelen van *S. Stephanus* Paus, van *S. Pancratius*, van *S. Bartholomeus* Apostel, van *S. Mattheus* Apostel , van *S. Andries* Apostel, en van *S. Helena*. Van den toom des paerts van Keiser *Constantin*.

Hui-

Huiden is daer een Koor van uit-gesneden noten-hout, van seer grooter waerden.

*Van S. Iuliaen by de Zege-teekenen
van Marius. 18.*

T *Ropheen* willen in 't Grieks seggen, 't najagen der overwonne vianden, waer van sy gedachtenissen aen de Overwinnaer willende stellen, een deel van den roof der vianden by een genomen hebbende, dat aen een pael hingen: daer na op dat soodanigen gedachtenis met den tijd niet vergaen mogt, begonnen sy den behaelden roof in marmer uit te houwen.

Dusdanige waren die 't Roomsche volk naest aen dese kerk, aen *Marius* had opgericht, tot gedachtenis der Zege by hem tegen de *Cimbren* bevochten, volkeren van 't oud *Vrankrijk*, waer men onder zijn bedrijven *Iugurtha* siet uitgehouwen, van hem overwonnen, en gevangen na *Romen* geleid.

Over weinige jaren zijn die van hier, volgens sommige, na 't *Kapitoel* over-gebragt.

Aen wat *S. Iuliaen* dese kerk toegeëigent zy, weet men niet seker, van het Roomsche Martelaer-boek vyf-en-dertig van dien naem getelt wordende, en den dach daer de Hoogtijt van dese kerk op gevyert wort, niet komende op de Feest-dach van een der voorseide vyf-en-dertig; soo is 't wel noodig dat die

692 A F B E E L D I N G V A N

die van een anderen zy, in dat getal niet begrepen.

Dit is d'eerste plaets die wy binnen *Romen* van de Paters Carmelyten gehad hebben.

Van S. Mattheus in Merulana. 19.

DEse kerk is onder de benamingen der Cardinalen, en wort genoemd *in Merulana*, in plaets van *in Mariana*, om dat sy dicht by de Zegeteekenen van *Marius* is. Voorts had de straet achter dese kerk, den naem van de *Tavernelle*, om dat daer veel kroegjes moeten gestaen hebben, als dese bergen meer bewoont waren. De vervalde oudheden die men een weinig van daer fiet, willen sy, dat van de Badstoven zijn, die Keiser *Philippus* daer maekte.

S. Cletus Paus, die de tweede na *S. Pieter* was, en de benamingen der Cardinalen tot het getal van 25. bragt, stelde hier dese, waer hy sijn huis had; en maekte daer nevens een Gasthuis voor de Bedevaert-reisigers, die quamen om de kerken der Heilige Apostelen binnen *Romen* te bezoeken: en van hem Paters Kruis-dragers haer oorspronk hebbende, gaf hy de selvige aen dese sijn Versameling, en sy hebben met goede inkomens die beseten tot op 't jaer 1374. wanneer sy tot een Commandery was opgericht, en een Cardinael die hebbende, van *S. Augustins* Orden, verkreeg hy van *Sixtus de 4.* dat de kerk aen sijn klooster mogt

ver-

verrenigt worden, en tot nu toe zijn daer de ge-
seide Paters in: en met de feestdach van *S. Mat-*
theus, vyeren sy dien ook van *S. Matthias*, bei-
de Apostelen.

Dese kerk van Paus *Paschalis de 2.* in 't jaer
1150. op den 28. April ingewijd zijnde, soo kan
men gelooven, dat sy van hem ook vermaekt
was; maer sy moet van een andere gestalte geweest
hebben. Daer na wierd sy in 't jaer 1480. op den
27. Mei verrijkt met een Wonder-werkend Beeld
van de Maget *Maria*, uit het Oosten gebragt:
en ten laetsten is sy fraey vernieuwt.

Van de Santen Petrus, en Mar-
cellinus. 20.

D*iocletiaen* strengelijk de Geloovige der Hei-
lige kerk vervolgende, was 'er een Besweer-
der *Petrus* genaemt, en een Priester *Marcellinus*,
die onder hem om 't Christelijk Geloof gestor-
ven zijn, aen welkers namen naderhand dese plaets
wierd ingewijd. Dese kerk staet op de weg tus-
schen *S. Jan te Lateraen*, en de *H. Maria de*
Grooter; en daer is verschil wie daer Stichter van
geweest zy. Hier was de Tempel der Rust. Sy
wierd vermaekt van *Gregorius de 3.* en naderhand
insgelijks van *Alexander de 4.* vermaekt en inge-
wijd: is sy de benaming eens Cardinaels; en 't is
daer hoogtijt op Saterdag na de tweede Sondach
in de Vasten. Daer zijn Overblijfselen van *S. Pe-*
trus,

694 AFBEELDING VAN

trus, en *Marcellinus*, en veel andere, gelijk aengewefen wort in een steen van marmer. Onder *Gregorius de 14.* wierd sy herstelt van *Mariano Cardinael Pierbenedetto.*

Dese kerk staet ter zijden aen de oude *Labiensche Weg.*

Van de H. Maria Keiserin. 21.

DIt seer godtsdienstige kerkje van de *H. Maria Keiserin* wort noch genoemd *in Martio*, in de Oude Gewoontens boeken van *S. Gregorius*, na by de naeste waterleiding die men geloof van *Martius Water* te wesen. Wat den oirspronk en eerste stichting van dese kerk belangt, wy hebben alleen door overlevering dat sy gemaakt is geworden ter eeren van een Beeld der Maget *Maria* hier bewaert, 't welk tot *S. Gregorius* sprak, gelijk van andere aen de *S. Cosmus*, en *Damianus* in 't Koeien Veld, en aen *S. Gregorius* op den Berg *Celius*; maer of dat in dese plaets geweest zy, en wat het selfde hem seide, weet men niet.

Men kan niet loochenen, dat van wegen de groote overvloedigheid, die *Romen* in diergelijke schatten heeft, onse Voorouderen niet eenigfins onachtsaem geweest hebben, in goede rekening daer van aen haer nakomelingen te geven. Laet ons dan ons vernoegen met dit weinig licht. Sy staet onder de sorg van 't *Geselschap des Salvators* aen de heilige Trappen met dit opschrift.

Socie-

't NIEUW ROMEN. 695

Societas sanctissimi Salvatoris Ædiculam hanc S. Mariæ Imperatrici dicatam Magni Gregorij Papæ veneratione, & populi religione celebrem, vetustate labentem instauravit. M D C V I. Vincentio Capoccio, Francisco de Molaria, Paulo Millino Custodibus, Francisco de Rusticis Cameraario.

Dat is :

't Geselschap des alderheiligste Salvators heeft het kerkje aen de H. Maria Keiserin toegewijd, uit eerbiedigheit van Paus Gregorius de Grootte, en des volks yver seer vermaert, van oudheit vallende, herstelt, in 't jaer 1606. Vincentio Capoccio, Francesco de Molaria, Paulino Millino Opsenders, Francesco de Rustici Kameraer zijnde.

En hier is een C H R I S T U S met vier nagelen gekruiffigt, gelijk men ook in veel andere kerken van *Romen* siet.

Van S. Silvester in de Wandel-dreef der vier Santen. 22.

DE schilderien van dit klein kerkje op de oude slag, waer in de daden van *S. Silvester* en *Constantius* verতোont worden, schijnen die te zijn welke in haren tijd gemaekt wierden.

En of schoon men in een marmer leest, dat in het jaer 1246. sy met de naeste woningen by de *Cardinael Stefano*, den naem voerende van de

H. Ma-

696 AFBEELDING VAN

H. Maria in 't Overtyberfch, gemaect zy; nochtans fchijnt het dat men 't felfde verftaen moet van eenige verbetering; dewijl veel jaren te voren, gelijk wy in de volgende kerk fullen zien, *Pafchalis de 2.* daer een Paleis bouwde. In de felfde marmer leeft men, dat fy op 't verfoek des felfden Cardinaels ingewijd is by de Cardinael *Rinaldo* van 't Huis *Conti*, die naderhand *Alexander de 4.* was, en hy ftelde in 't Hoog Autaer veel Overblijffelen van Santen.

Van de Vier Santen. 23.

DEse kerk wierd van *Henrik de 2.* verbroken, en heeft den naem van *de Vier Santen*, om dat Paus *Leo de 4.* die in 't jaer 847. of daer ontrent de felfde hermaecte, daer de Lichamen in overbragt van vier Santen Martelaren Krijgsknechten; welke door dien men haer namen niet weet, genaemt zijn de Vier Gekroonde. Maer naderhand is 't geopenbaert dat fy geheeten hebben *Severus, Severianus, Carposorus*, en *Victorinus*. Welk over-brengen gefchiede van de Begraefplaets, die buiten de Poort van *S. Laurens* was, drie mijlen buiten *Romen*. En de felfde Paus bragt in dese kerk over, vyf andere heilige Martelaren Beeld-houweren, gemartelt om niet te hebben willen de Beelden der Afgoden maken. Dese kerk wierd ook noch vermaect met het Paleis van *Pafchalis de 2.*

De voornaemfte Overblijffelen dan van dese kerk

Kerk zijn dese. De lichamen der vier heilige Martelaren Gekroonde, en van vyf andere ook heilige Martelaren nu verhaelt, die genoemt waren *Claudius*, *Nicostratus*, *Sinforianus*, *Castorianus* en *Simplicius*: en sy alle liggen onder 't Hoog Altaer. En ten laesten, wierden sy gevonden, en met grooter eeren in dese plaets gestelt, ten tijden van *Urbanus de 8.* nevens véel andere Overblijfselen van Santen. De voorseide kerk, is by gelegentheit der voorseide vinding, geweldig verciert geworden by de Cardinael *Mellino*. Dese kerk staet in de straet die recht op *S. Jan te Lateraen* loopt; en in 't Paleis is daer een klooster voor de arme dochteren, die bestiert worden by Nonnen des Ordens van *S. Benedictus*.

Voormaels was hier een Paleis gebouwt by Paus *Paschalis de 2.* en de kerk vermackt.

En hier waren de hutten der Krijgs-knechten van *Misenus*.

Van S. Clemens. 24.

VEle willen, dat dese kerk het huis zy geweest van *S. Clemens* Paus en Martelaer, 't welk in dese *Celimontaensche Wyk*, van den Berg *Celivus* hier naest gelegen, gestaen heeft. En in dese plaets wierd den H. Apostel *Barnabas* van *S. Clemens* geherbergt als hy na *Romen* quam. Het schijnt dat men 't selfde afnemen kan, uit seker opschrift boven de boog, aen 't inkomen van de kerk.

Dese kerk wierd van *S. Gregorius* Paus gestelt onder 't getal der Hoogtijden van de Vasten: en hy predikte daer selfs op Vrydach des Quatertempers van September; en dat is sijn 33. Homilie: hy deed daer noch een andere Homilie op den twintigsten Sondach na d'alderheiligste Drievuldigheid: en sy is de dertigste *Octave* onder die van *S. Gregorius*. In de Wandel-plaets van dese kerk lag den heiligen Lammen, *Servulus* genoemd, een bedelaer, maer seer rijk in deugden, en voornamelijk in mildadigheid ontrent sijn arme medegezellen.

In dese kerk rust het lichaem van *S. Clemens* Paus en Martelaer; die na *Romen* gebragt wierd van *S. Cyrillus* Apostel der *Moraviers*, *Sclavoniërs*, en *Bohemers*, en hier gestelt van *Nicolaes de 1.* die de geseide kerk noch vermaecte. Daer is ook noch het lichaem des alderdoorluchtigsten Martelaers *S. Ignatius* uit *Antiochien* na *Romen* gebragt; als mede het lichaem van *S. Cyrillus* Bisschop, hier voren genoemd, en dat ligt in in een Kapel aen hem toegewijd.

In dese kerk waren eerst Klerken, gelijk in al de benaemde van d'Eerste Kerk. Daer na ten tijden van *S. Gregorius* schijnt het dat sy aen de Benedictiner Moniken geweest zy, om dat sy 't gelukkig verscheiden van hier na den Hemel verhalende, seggen, dat daer een van haer Moniken by was. Nu zijn daer de Broeders van *S. Ambrosius*, aen 't *Bosch* geseit. Dese Orden had haer begin ten tijden van *S. Ambrosius* in een plaets buiten *Milanen*, 't welk men houd dat *Bosch* te wesen. daer

daer *S. Ambrosius* sich ging verbergen, het Bisdom van die Stad ontvluchtende.

En om dat hy daer wonderbaerlijk gevonden werd, kregen drie edele Milanefers in gedachten, daer na toe te wijken, om een Heremyts leven te leiden; dat waren *Alessandro Crivello*, *Alberto Bisozzo*, en *Antonio Pietrasanta*; en daer een Gebede-plaets gemaekt hebbende, quam den heiligen Vader *Ambrosius* dikwils dese dienaren Godts besoecken, om in die eenzaamheit sijn lust te scheppen, en de hooge overleggingen te beschrijven, die van de Goddelijke saken haer uit den Hemel quamen. Nu is daer een groot Klooster, 't welk *S. Ambrosius aen 't Bosch* genoemd wort, dat misschien daer gebouwt is onder *Eugenius de 4.* die haer de kleeding van Moniken gaf, met den Regel van *S. Augustin.*

Hier is *Paschalis de 2.* tot Paus verkoren. Sy heeft een schoone plaets van verheven werk; en een afluiting van marmer, voormaels genoemd de Priesterlijke plaets der Geestelijke, tot dienst der Pauselijke Kapellen; en de Kapel aen de slinker hand van 't Hoog Autaer heeft schoone borduurselen.

By dese kerk zijn schoone Hoven van kruiden, en gewassen.

*Van S. Andries in Porto-
gallo. 25.*

VAN hier, om te gaen na *S. Pieter* in banden, begon een Wijk, die d'oude Romeinen de Schelmfche noemden, om dat *Tullia* begeerig tot heerschen, haren man aenrade den Konink *Servius Tullius* haer eigen Vader te dooden; en fiende dat hy traeg en vreesachtig stont, terwijl de Konink op de Roomsche plaets was, ging sy haer opgeven tegen 't volk; soo dat de Konink na sijn Paleis vluchtende, in de voorseide Wijk door de bescpieters van *Tullia* wierd aengetroffen en gedoot; en sy spoedig na de markt loopende, riep haer man voor Konink uit: daer na op een wagen gesprongen, om besitting der Koninklijke plaetsen te nemen, moetende door de Weg rijden daer haer dooden Vader lag, de voerman daer voor afgeschrikt wilde de paerden na een andere plaets wenden, als sy veel wreeder dan een Tyger belaste, dat hy slechts daer over sou rijden.

Dese streek wierd by de Fransse, *ad Busta Gallica*, Aen de Fransse Graven genoemd. Dese Romeinen in-genomen hebbende, setteden hen hier neder om 't Kapitoel te belegeren, en dat beleg te langsaem voortgaende door de dapperheit der Romeinen, die dat beschermden, wierden de Fransse belegerd door een hatelijke pest, die haer een groote nederlaeg gaf, op dat soo menigte doode rompen niet mogten weder keeren om

Romen

Romen meer moeielyken oorloog aen te doen; en die met de stank de lucht besmettende, maecten sy van de selvige veel hoopen, en staken den brand daer in, en daer van wierd die plaets in 't latin soo genoemt. Daer na 't gemeene volk dat woord verdervende, begonnen sy die plaets *Portogallo* te noemen; en soo behoud noch huiden dese kerk den naem van *S. Andries in Portogallo*.

Van d'eerste stichting hebben wy anders niet, als dat sy van een Procchie een enkele begunstiging geworden, gegeven was aen den naem voerendenvan *S. Pieter in banden*; maer in 't jaer 1607. wierd de kerk toegestaen aen de Oudekleer-koopers en Lappers, die t'samen besloten een Gebroederschap te maken onder de benaming en aenroeping van *S. Bernardin van Siena*, de selfde hen daer toe ten deele gevallen zijnde, uit vele, die sy by een gestelt hadden.

Tegen over dese kerk zijn de Hoven des alderuitstekensten Cardinaels *Pius*, soo schoon door de aengename verscheidenheit der kruiden, en gewassen, als ook door de beroemde woningen, met vergulde balken, en seer schoone schilderien.

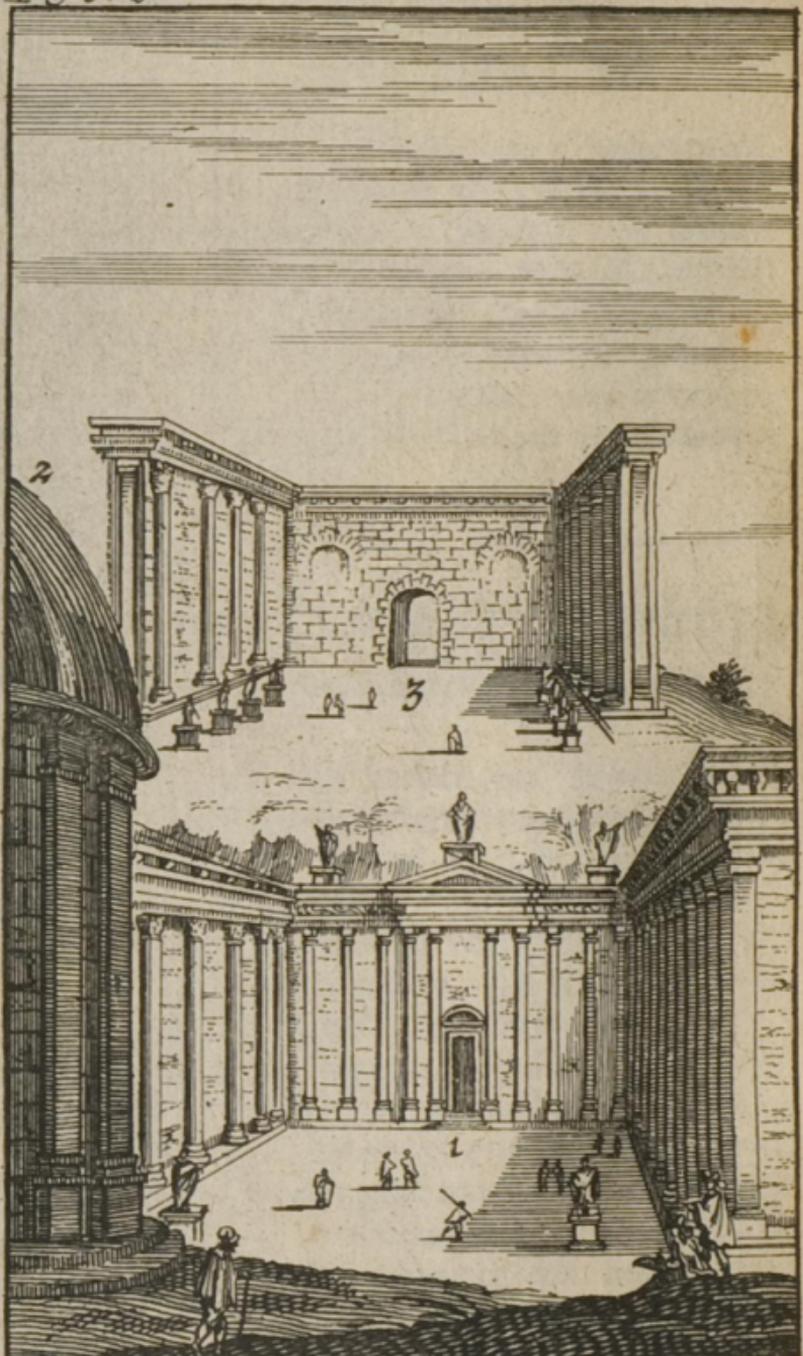
't Bestek van den Hof is ten einde gebragt van *Vansantio*, maer was te vooren begonnen van *Iacomo del Duca Siciliaen*; die ook noch maekte, den Hof der *Matthei* op den berg *Celius*; en den Hof der *Strozzi* op den berg *Maro*.

Van S. Pantaleon. 26.

DEse kerk wierd in 't jaer 1607. gegeven aen de Moniken van 't Be-ysert Hol, welke leven onder den regel van *S. Basilius*, en hebben haer oirspronk van den Saligen *Nilus*, die ontrent het jaer 976. in *Toscanen* van *Calabrien* geboren wierd; 't welk toen *Groot Griekenland* genoemd was, de Keiseren van 't Oosten onderworpen: en hier stond van ouds een Tempel van de Godin des Aerdrijks.

Van de H. Maria der Engelen in de Alexandrinsche Weg. 27.

WY vinden drie kerken van *Romen* die de Slacht-bank der Martelaren genoemd worden, dat zijn dese, *S. Vitus*, en *S. Salvator* by den heiligen Dienst. In die van *S. Vitus*, wort noch de steen bewaert daer op vele geslacht zijn. In *S. Salvator* was een andere, die na *S. Pieter* op den *Vatikaen*: wierd overgebracht. Waer door men noodsakelijk seggen moet, dat hier noch een steen tot het selfde einde geweest zy, welke van de Heidenen de *Sehelsche* geseit wierd, omdat sy op de selfde die gene martelden, welke loochenden dat men de Goden dienen moest die sy niet groote by-geloovigheid eerden. Soo sien wy aen die oude poort van *Romen*, de *Carmentael-sche*

1. Cefars Markt. 2. de Tempel van Mars.
3. Neryaes Markt.

dat
de
in Vel
rens,
al goe
nly n
ende,
rent
maelt
Gro
milt:
is d
Defe
hae
ode e
r orb
goni
boon
or la
ngen
uer h
De
Care
dae
De v
kerk
in P
En e
ellac
bou
in da

sche dat sy haer ook de *Schelmſche* noemden, om dat de *Fabien* daer uit gingen, die in 't *Baccaniſche Veld* verſlagen wierden; en aen een ſtraet hier nevens, *Cipria* geſeit, 't welk in de *Sabinifche* tael goede voorbeduiding beteekende, veranderden ſy mede den naem, de ſelfde *Schelmſche* noemende, van wegen de Goddeloosheit van *Tullia* ontrent haer Vader, gelijk in de voorgaende kerk verhaelt is: en by de *S. Susanna* was daer noch een Grouwelijk Veld, waer de Nonnen van *Vesta* in miſdaed bevonden levendig begraven wierden. Nu is deſe kerk aen de Wevers toegeſtaen.

Deſe ſtreek wort de Poelen genoemt, van wegen haer laegte, waer veel wateren t'ſamen loopende en haer neder ſettende, is die voor eenige tijt onbewoont gebleven: maer onder *Pius de 5.* begon die weder met nieuwe gebouwen, en ſchoone ſtraten verciert te worden; en daer na door laſt van *Gregorius de 13.* noch nieuwe ſtraten gemaakt wordende, is ſy in minder als 2. jaren ſchier heel met huifen vervult, op 't jaer 1585.

De ſtraet wierd de *Alexandrinsche* geſeit na de Cardinael *Alexandrino*, Neef van *Pius de 5.* die daer veel huifen ſtichtede.

De vervallene Overblijffelen ter zijden van deſe kerk, zijn van 't Raedhuis op *Nervaes Markt*, aen *Pallas* toegewijd.

En den naeſten Toren is van 't oud Roomſch Geſlacht der Heeren *Conti*, by *Innocentius de 3.* gebouwt, nu over weinig jaren half afgebroken, om dat ſy dreigde te vallen.

Van S. Urbanns. 28.

IN 't jaer des Heeren 1264. verkreeg een edele Roomsche Vrouw van 't Huis *Bianchi*, *Giacoma* genoemd, van *Urbanus de 4.* hier een kerk met een klooster te mogen maken; daerom eiggende sy die toe aen *S. Urbanus de 1.* van welke iet gesproken is aen *S. Cecilia*, waer haer Lichaem rust.

Men heeft niet, onder wat regel dit klooster gesticht zy: naderhand het klooster verbroken zijnde, wierd de kerk vereenigt aen die van *S. Laurens buiten de muuren.* In dese laeste tijden, verkregen de Cardinalen *Baronio*, met *Fulvia Fforza*, om de laeste volkomentheit te geven aen 't werk der verstroyde Dochteren, die in *S. Euphemia* tot het getal van 400. en meer, onderhouden worden, van *Clemens de 8.* dese plaets, om daer een klooster te maken, onder den regel van *S. Clara*, en navolging der Kappucinen; waer die Dochteren van *S. Euphemia*, anders Verstroyde geseit, souden ontfangen worden, welke tot de religie mogten geroepen zijn; tot welkers onderwijfing eegige Maters van de Kappucinen genomen wierden, met welke, en andere elve der voorseyde verstroyde Dochteren, dit heilig Klooster sijn begin nam. Voor de Dochteren, die niet geroepen zijn tot de religie, maer houwelyken willen, worden by de Hoofden van dit heilig bedrijf hondert kroonen tot houwelyks-goet gegeven.

*Van S. Laurens, geseit Loren-
zuolo. 29.*

't Gemeene volk heeft aen dese kerk den naem van *S. Lorenzuolo* gegeven, om dat sy onder alle de andere binnen *Romen* aen *S. Laurens* toegewijd, de kleinste, en de nieuwste is: sy heeft noch een ouder bynaem, genomen van de naefte plaets, van 't Raven Vleesch-huis. Waer van men weten moet, dat in dese streek, het Raven Vleesch-huis geseit, terwijl de Fransie de Stad *Romen* belegerd hielden, een Frans-man van seer groote gestalte was, hy een Roomsche Ridder, *M. Valerius*, uitgeischt hebbende, de selfde met hem in een kamp-gevecht rocht; en als sy begonnen te vechten, sie soo quam daer een Rave, en sette sich neder op den helm des Romeins, en met dat sy aen malkander vielen vloog sy den Frans-man toe, hem met het slaen der wicken het gesicht benemende, en met de klauwen in 't aenlicht slaende, soo dat hy sich niet konnende verweeren, *Valerius* hem doode, en behaelde met de Zege den naem van *Corvinus*, *Corvus* in 't Latin een Rave betekende, en de plaets daer dit gebeurde is altijd vermaert gebleven; waerom hem een Beeld wierd opgericht met een Rave boven op sijn helm, en sy stelden dat in een naefte plaets van *Augustus*. Dese kerk heeft de sorg der zielen.

Van den H. Geest. 30.

DEse kerk had haer begin in 't jaer 1432. van een edele Roomsche Vrouw uit het Huis *Capranica*, *Petronella* genaemt. Het Klooster hier aen vervoegt is onder den regel der Geregelde Kanoniken van *S. Augustin*: de kerk wierd onder dese nieuwe gestalte vermaect in 't jaer 1582.

Twee aenmerkelijke saken hebben wy van dese heilige plaets. d'Een is, dat de Cardinael *Raffaele Riario* van *S. Foris* geseit, om dat hy de selfde in 't jaer 1468. van *Sixtus de 4.* tot sijn benaming had, sich daer na onder *Leo de 10.* in seer groote swarigheden vindende, aen de gebeden van dese dienaren Godts beval, en hy daer uit bevrijd zijnde, in 't jaer 1513. was onder de giften, die hy aen dese kerk gedaen heeft, een Beeld des *Salvators*, het welk sijn hoofd verbeeld, met sonderling Godtvruchtigen yver op een tafereel afgeschildert. Men seyt, dat het voor 't overval van *Romen* verscheidemael weende, en dat de Paters des Vredes, die toen de sorg over dit Klooster hadden, hier quamen de tranen met een doek afte wiffchen: dierhalven zijn dese Maters seer yverig over 't selvige, en houden dat altijd binnen haer Klooster.

Van S. Euphemia. 31.

S. *Euphemia* is soo doorluchtigen Martelares in de kerke Godts, en die van *Romen* hebben haer altijt soo hoog geacht, dat sy, behalven van haer Overblijffelen in verscheide kerken te hebben, een kerk met een klooster aen haer toegewijd begeerden, welke stont aen de voet des Bergs van de *H. Maria de Grooter*; dese door ouderdom vergaen zijnde, trok *Sixtus de 5.* daer een straet midden door, komende van de voornoemde kerk van de *Heilige Maria* tot aen die van *Loretto*. En om dat de gedachtenis van *S. Euphemia* in *Romen* niet op sou houden, vernieuwde *Clemens de 8.* de selfde in dese kerk, te voren aen *S. Bernardinus* toegeeigent, en gaf de selfde aen de Verstroide Dochteren.

Van de H. Maria 't Carleische Veld. 32.

Dese kerk is een Procchie; men meent dat sy in *Campo, in 't Veld*, genoemd is geworden, om dat men alle opene plaetsen soo plach te heeten; naderhand wierd sy *Carleo* geseit, misfchien of om dat hier eenig Paleis mag gestaen hebben van iemand der *Carlei*, of wel van *Karel*: 't is waer dat men die pleeg te noemen *Spolia Christi, Christus Roof*, en hier van mag

708 A F B E E L D I N G V A N

dit de oirfaek geweest hebben; of om dat daer boven de poort een Beeld was geschildert van onsen Saligmaker *Jesus Christus* door de Joden berooft; 't welk door bevel van *Sixtus de 5.* van daer wierd genomen, om dat soodanigen woord in vergeting sou komen; of om dat in dese plaets de gene berooft wierden, die 't lijden onses Heeren in 't *Coliseum* vertoonden; of om dat hier veel moorderien geschiedden; of om dat in dese kerk eenmael een Beeld onses Saligmakers berooft wierd.

Van de Geboodschapte van S. Basilus. 33.

Hier, waer dese kerk gebouwt is, stont het Paleis van Keiser *Nerva*, 't welk een opene plaets voor sich had, heel met koper beleit: tot nu toe staet daer noch een seer hoog stuk van een muur over einde, van geslepe marmere gemacht, 't welk om sonder vensters te wesen, ons gelooven doet, dat het licht door het dak wierd genomen.

Dese kerk een der twintig bevoorrechte Abdien geweest zijnde, wierd dese Abdie een *Commandery* met benaming van *Prieurschap*, en had de heilige Religie der Ridderen van *Maltha*, als ontrent de H. Kerk veel verdient hebbende; en om dat sy dese kerk niet konden bedienen gelijk de Moniken, gaf *Pius de 5.* haer die Abdie en *Prieurschap*, vervoerende de kerk in 't jaer 1566.

tot

tot het gebouw van een Klooster der Moniken Neofiten; en om dat in 't jaer 1562. *Giulia Colonna* aen de Neofiten een huis naest aen der selver woonplaats gegeven had, begonnen sy daer het Klooster der Neofiten onder de benaming der Geboodschapte: maer fiende, dat door de engte der plaats het selfde niet groot genoeg was, vereenigden sy 't met dit, behoudende nevens haer eerste benaming dese andere veel ouder van *S. Basilus*.

Van S. Quiricus. 34.

DE Keiser *Diocletiaen* was soo goddeloos niet of hy betoonde noch eenig teeken van beleeftheit ontrent *S. Ciriacus*, en zijn medegezellen, van wien een dochter *Artemia* door de boose geesten gequollen verlost zijnde, hy hem een huis gaf ontrent zijn Bad-stoven, daer dese dienaer Godts voor eenigen tijd woonde; en naderhand wierd dat tot een Kerk geheiligt, met het bad des Doops.

De benaming van die kerk wierd onder *Sixtus de 4.* tot dese kerk van *S. Quiricus* gebragt.

Maer wie d'eerste Stichter van dese kerk geweest zy, vind men niet; alleen kan men geloven dat sy ter eeren van dit heilig Jongentje gebouwt is, wanneer van zijn Overblijfselen, en van zijn Moeders *S. Guilitta*, na *Romen* waren gebragt.

Hy was van Koninklijke stam geboren in *Ico-sium* van *Lycaonien*. Sy wierd eerst gemackt by
de

710 AFBEELDING VAN

de Cardinael *Alexander de Medicis*. Daer na in 't jaer 1608. van 't Opperhoofd *Bernardi Leporini* van *Norcien*, de yverige tot dien Sant hem noch helpende, is sy daer aen toegewijd. Hy bragt het achterste van de kerk daer men eerst door een sekeren toegank in quam, en stelde de Voorgevel aen d'ander zijde met een schoon uitsicht, alles wel over een komende. Daer zijn Kanoniken in, en men heeft'er een Geselschap des Alderheiligsten Sacraments by *Gregorius de 13.* bevestigd, in 't Jubel-jaer van 1575. Sy kleden haer in witte kappen, en dragen op de borst een Kelk afgeschildert, met een Hostie daer boven.

Ten laesten is de kerk van *Urbanus de 8.* vermaakt geworden, gelijk dat een opschrift getuigt.

Van S. Salvator der Suburra. 35.

DEse by-naem van *Suburra* is een verdorven woord, in plaets van *Suburbia*, 't welk in 't Latin betekent plaetsen buiten de muuren der Stad bewoont; maer naderhand de Stad uitgeleid wordende, zijn die daer in besloten, niet-te-min den eersten naem van *Suburra* behoudende. Sy hadden haer begin volgens sommige van de kerk van *S. Adriaen*, en eindigden aen die van *S. Agatha*, nemende die ook desen by-naem.

Van

Van d'eerste stichting van dese kerk hebben wy anders niet, dan slechts een aenteekening, dat in 't jaer 1342. daer een huis aen gegeven wierd; waer uit men af-neemt, dat sy oud genoeg is; daer na aen een andere naeste Procchie van *S. Andries* vereenigt zijnde, bleef sy verbonden, den dach van desen *H. Apostel* ook te vyeren.

Van de H. Maria der Bergen. 36.

DEse kerk wort niet alleen der Bergen geseit, om dat sy in de Wijk van dien naem staet, benevens veel andere, die wy gaen besoecken; maer met eenen om dat sy staet in de vlakke tusschen twee bergen, den *Viminael*, en den *Exquilin*, daer de kerk is van *S. Pieter in banden*.

In 't leven van *S. Franciscus*, was hier een Klooster van Nonnen onder den regel van *S. Clara*; maer om dat sy van de voorseide bergen genoeg gequollen wierden, noch sonder groote onkosten van hooge muuren 't gesicht der selver niet konden beletten, verlieten sy dese plaets een weinig na de doot van *S. Franciscus*, 't welk was in 't jaer 1226. en gingen na *S. Laurens in Panisperna*.

Soo dat dusdanigen plaets ontheiligt blyvende, 't gebeurde dat 'er weinig achtig genomen wierd van een Beeld der Alderheiligste Maget, 't welk die Nonnen daer hadden op de muur

712 A F B E E L D I N G V A N

muur afgeschildert, die plaets met mis vervult zijnde; en sy willende, dat het gecert sou worden als betaemde, begon 't in 't jaer 1579. op den 26. April met soo veel Wonder-daden, en genaden uit te munten, dat van de versamelde aelmoessen, niet alleen soo schoonen kerk, met een Heilighdoms-plaets, en andere bequame vertrekken gemaekt wierd; maer geduurig de godtsdienstigheid der lieden toe-nemende tot in verre gelegene plaetsen, is daer slechts van aelmoessen een goet getal van Priesteren en andere dienaren onderhouden, die de selfde gade slaen en bedienen, met groote bequaemheit en keurelijkheit. Sy is vereenigt aen 't Geselschap des Geloofs Onderwysing, en van de selfde aelmoessen daer versamelt, worden de Geloofs Onderwysers te hulp gekomen, aen welke de tegenwoordige kerk tot soodanigen einde by *Gregorius de 13.* vereenigt wierd, dit Geselschap tot het gebouw en Godtsdienstigheid van dese kerk der Moeder Godts seer mildadig geweest zijnde; soo dat het geduurig die toegevallen is met rijke aelmoessen, en veel vaste goederen. Het Roomsche volk vereert haer alle jaren op den voorseiden dach van April met den opdracht van een Kelk en vier Toorsen. De Geboorte is een schildery van *Mutiano*: de Bouwkonst der kerk is van *Giacomo della Porta*, en der woonplaets, gelijk wy seggen sullen, is van *Gaspardo de Vecchis*.

De Cardinael *S. Onuphrus*, die Broeder was van *Urbanus de 8.* en met eenen Bescherm-heer van dese heilige plaets, een bequame gelegenheit
koop-

koopende , en bragt de Verfameling der Neophiten daer in , die eerst by *Minerva* was , gelijk wy hier voren gefeit hebben ; en hy heeft daer aen noch de voorfz. kerk van *S. Salvator der Suburra* vereenigt ; foo als daer in een Opfchrift te lefen is.

Van de Santen Sergius , en Bacchus. 37.

Onder de menigte kerken voormaels begefelfchapte , en Diakenien der Cardinalen , die by de Roomfche Markt ftaen , als *S. Adriaen* , *S. Laurens* , en de Santen *Cosmus* en *Damianus* , was infgelijks daer een andere toege eigent aen de Santen *Sergius* en *Bacchus* , welke vervallen zijnde , wierd een Autaer t'harer eeren in *S. Adriaen* opgericht. Nu is defe kerk daer-en-boven vereenigt aen die van de *H. Maria de Grooter* , en heeft de forg der zielen.

Van S. Salvator aen de drie Beelden. 38.

Voormaels waren aen defe kleine kerk , gelijk sommige feggen , drie beelden foo malkander gelijkende , dat vele daer quamen om die te fien. En 't is te gelooven , dat fy gefchikt waren
om

714 AFBEELDING VAN

om de geheimenis der Alderheiligste Drievuldigheid te vertoonen.

Het schijnt dat dese kerk grooter geweest zy, en dat een deel daer van is afgebroken, om den opgank te maken tot de volgende van *S. Pieter in banden*: anders vind men van de tegenwoordige niet, als dat sy vereenigt is aen de voorgaende der Santen *Sergius* en *Bacchus*.

Van S. Pieter in Banden. 39.

Onder de seven Bergen die binnen de muuren van *Romen* gesloten wierden, wint het den *Exquilin* in de lengte, en kooft met kleine dalen daer tusschen sich tot aen alle de Bergen uit te strekken: van den *Aventin* voorts, heeft hy in 't Oosten den *Palatin*, den *Kapitolin*, den *Quirinael*, en den *Viminael*, en in 't Zuiden is de *Celius*.

Wat de herstellingen aen dese kerk gedaen be-
langen; wy vinden dat de eerste was van *S. Pelagius*, in 't jaer 555. tot Paus verkoren; en onder 't Hoog Autaer stelde hy de Lichamen der seven Broederen en Martelaren *Machabeen*, die te voren in eenige andere kerk van *Romen* waren, door dien *S. Leo de 1.* seit, dat sy met grooten toeloop van volk besocht wierden, voor de stichting van dese kerk. Men vyerde daer de hoogtijt van dese Santen tot den tijt van de *H. Leeraren Gregorius, Nazianzenus, Chrysofostomus, Ambrosius, en Augustinus*, die alle in verscheide
Ser-

Fragment of text from the adjacent page, including words like "die", "von", "in", "zu", "aus", "mit", "unter", "über", "auf", "an", "von", "in", "zu", "aus", "mit", "unter", "über", "auf", "an", "von", "in", "zu", "aus", "mit", "unter", "über", "auf", "an".

de Gehouwen Moses Van Michel Angelo .

'tN
 oenen l
 ingt heb
 ert S. An
 Schien da
 gebragt.
 Bescherm
 S. Salva
 de woo
 klooster
 verheve
 na, de ke
 zup, in e
 voortreff
 onderhede
 seer bero
 stelt staer
 comen uit
 van het V
 ook van
 van Raff
 die Pau
 eersten
 ch veel v
 de acht v
 t is daer
 k der aen
 r insgeli
 in dese k
 in S. Pie
 ten maek
 D.

Sermoenen haer wonderbaer Martelaerschap verkondigt hebben. En de Christenen van *Antiochien*, seit *S. Augustinus*, maekten haer een kerk; en misschien dat haer lichamen van *Hierusalem* hier zijn gebragt. Paus *Julius de 2.* die Cardinael zijnde, Bescherm-heer was der Geregelde Kanoniken van *S. Salvator*, deed haer in dese kerk komen, hen de woon-plaetsen des naem-voerendens tot een klooster gevende: en na dat hy tot het Pausdom verheven was, in 't jaer 1503. liet hy noch niet na, de kerk te vermaken, en wilde daer begraven zijn, in een graf, gemackt door de haad van die voortreffelijken Beeldhouwer, en Meeester der Wonderheden *Michel Angelo Buonarota*, met een seer beroemt Beeld van *Moses* daer yder over verstelt staet; maer het lichaem des Paus is noit gekomen uit *S. Pieter* op den *Vatikaen*. De Beelden van het Werkkend en Aenschouwend Leven, zijn ook van den selfden; maer de andere twee, zijn van *Raffaele da Montelupo*. Boven de Hoogtijt, die Paus *Gregorius de Groot*e daer stelde op den eersten maendach in de Vasten, loopt daer noch veel volk t'samen op den eersten August, en de acht volgende dagen: dese godtsdienstigheid is daer begonnen eerst door het wonderwerk der aen een vereenigde ketenen. Men houdt daer insgelijks den Feest-dach van *S. Sebastiaen*.

In dese kerk is *Antonio Pollaiolo* begraven, die in *S. Pieter* op den *Vatikaen* de metale grafsteden maekte van *Sixtus de 4.* en *Innocentius de 8.*

De

716 AFBEELDING VAN

De voorgevel des Paleis is van *Polidoro* geschildert. En achter de kerk waren het Paleis, en de seer prachtige Bad-stoven van den Keiser *Titus*.

Voor dese kerk stont een grooten bak, vervoert, soo *Ferrucci* schrijft, van de Cardinael *Ferdinandus de Medicis* na sijn Hof op den Berg *Pincius*, om nevens een anderen van Granyt te staen, die hy insgelijks daer liet brengen van *S. Salvator* des Lauriers. Achter dese selfste kerk staet in een Wijngaert de Water-houding der Bad-stoven van *Titus*, de seven Salen genoemd, waerdig gesien te worden.

Van S. Franciscus van Paula. 40.

DOn *Giovanni Pizzullo* Priester, geboren uit het Land der Koningin in *Calabrien* aen gene zijde, Roomsch Borger, gaf in 't jaer 1623. het Paleis, 't welk toegekomen had aen de Hertogen *Cesarini* in de bergen, by de plaets van *S. Pieter in banden*, met de hoven en andere plaetsen daer aen gelegen, gelijk hy 't selfde van de voorseide Heeren gekocht had, aen de Paters van *S. Franciscus van Paula* uit de voorseide Landstreek van *Calabrien*, die dat selfde Paleis haest in een Versameling verandert hebben, woneude daer tegenwoordig veel Leerlingen in de Godtheit, daer uit de grond op dese kerk bouwende

wende onder de benaming van *S. Franciscus van Paula*, over-een-komende met de meening des Befeters, en bragten daer de Procchie der Santen *Servius* en *Bacchus*, over welke de voorfz. Paters Opfienders waren, en macht hadden van Paus *Gregorius de 15.* om die Procchie hier over te voeren. Wat lager is daer een nieuw Klooster van Nonnen.

Van de Heilige Maria der Suivering. 41.

't **W**As een feer heilig werk van *Mario Ferro Orfino*, edel Romein, dat hy in 't jaer 1589. hier uit de grond op bouwde dese kerk, met dit Klooster, en de selfde begiftigde met een genoegfaem inkomen voor feker getal van Nonnen, welke onder den Regel van *S. Clara*, vry van alle sorg en bekommering om haer noodfaelikheden te beforgen, leven mogten, op dat fy volkomentlijk de belofte der armoede soude nakomen.

De voornoemde Stichter vond ook goet dese plaets toe te wyen aen de Suivering der onbevleete Maget, om dat hy op dien dach geboren was. Hier en boven was dit voormaels een der twintig bevoorrechte Abdien, onder de benaming der *H. Maria* in 't Klooster gefeit: maer gelijk wy gaen sien, al dese Abdien zijn in Commanderien verandert, niet fonder wettige redenen: en van
dofe

718 AFBEELDING VAN

dese anders niet overig zijnde, als de plaets aen de *Certofini* gegeven, sy voorts een beter hebbende in de Diocletiaensche Badstoven, verkochten dese aen den geseiden *Mario*. 't Gebouw volbragt zijnde in 't Jubel-jaer van 1600. gingen eenige daer in; en van *S. Marta* quamen hier twee Nonnen om de sorg over de andere te houden, tot dat sy haer belofte gedaen hadden.

Van S. Lucia in de Keien. 42.

BEhalven desen by-naem *in de Keien*, vind men, dat sy noch een anderen had, van *Orphea*, en sy is soo genoemd onder de oude Diakenien der Cardinalen; maer de naem was van ouds de *H. Maria*. Dese by-namen komen beide van seer oude gedachtenissen, dien in de Keien van een bestrating op dese weg gemaakt met groote Keien, welke de oude Romeinen gebruikten.

Dat voorts dese kerk, boven den naem van de *H. Maria* noch desen heeft van *S. Lucia*, hebben wy ons niet te verwonderen; dewijl het een gebruik is geweest by de Geloovige nu lang voor desen, meer als eenen naem aen een selfde kerk te geven.

Wat aengaet de stichting van dese, daer sy onder die eerste Diakenien der Cardinalen gevonden wort ten tijden van *S. Simmachus* Paus, die in 't jaer 500. geseten heeft, soo blijkt het dat *S. Silvester* ten tijden van *Constantin* de selfde gemaakt moet hebben; en die benaming is daer gebleven tot

tot op *Sixtus de 5.* die de selfde veel eer gebragt fiende tot de gestalte van een woonplaets als van een kerk, de selfde daer af nam, gelijk ook van andere door de selfde reden, die elders over brengende. Dierhalven herstelden dese Nonnen onder den Regel van *S. Augustin* de selfde uit de grond; en volbouwt, wierd sy ingewijd in 't jaer 1604. op de Sondach tusschen de acht dagen des Hemelvaerts.

Maer door haer oudheit, gelijk geseit is, vind men andere verbeteringen lange te voren daer aen gedaen, selfs by de Roomsche Pausen; door dien *Honorius de 1.* in 't jaer 626. de selfde vermackte; soo dat het noodig was die te wyen, gelijk hy ook deed; en *Honorius de 3.* in 't jaer 1216. gaf order aen een Cardinael *Stephanus*, dat hy die sou vermaken; en daer twaelf Moniken geweest hebbende, wierden sy alleen tot twee Klerken gebragt.

Van dese Nonnen heeft men, dat voor haer de Paters *Certofini* daer waren, als sy de selfde verlieten in 't jaer 1370, om na 't H. Kruis in *Hierusalem* te gaen; dat soo behagende aen *Urbanus de 5.* wiens Bulle *Onuphrius* stelt; noch men leest daer niet, waerom foodanigen verandering geschiede. Hier uit kan men wel afnemen, dat in 't geseide jaer het Klooster van de tegenwoordige Nonnen verandert wierd.

Van *S. Martinus*. 43.

S. *Damasus* schrijft, dat dese kerk van Keiser *Constantinus de Grootte* gesticht was, op 't verzoek van Paus *S. Silvester*, by de Bad-stoven van *Trajaen*: van welke Bad-stoven volgens sommige een deel is, dat nu de seven Salen genoemd wort; of wel andere, dese waerlijk een deel van die van *Titus* gelooven te zijn.

By dese kerk hield *S. Silvester* een Roomsche Kerk-vergadering van 275. Bisschoppen, door *Constantin de Grootte*. en sijn Moeder *S. Helena* aengeset om 't selfde te doen.

Dese kerk wierd van nieuws uit de grond opgebouwt van Paus *Simmachus* ontrent het jaer des Heeren 500. En was eerst toegeeigent aen *S. Martinus* Bisschop, en daer na aen *S. Martinus* Paus en Martelaer. En sy vyeren den feestdach van beide.

Met soodanige en soo vele schatten dese sijn kerk verrijkt hebbende, wilde hy de selfde noch verciere en toestellen met menigte kostelijke geschenken, welke *Anastasius* in sijn leven nae-keurig optelt; en op dat sy wel onderhouden mogt worden, maekte hy daer een Klooster, en gaf dat aen Moniken; men kan gelooven dat sy van *S. Benedictus* waren.

S. Paschalis gaf die aen Grieksche Moniken; en om dat Paus *Sergius* niet meer dan drie jaren leefde, bleef de kerk met haer achterste deel alleen beschildert; waer door sijn navolger *S. Leo*

de

de 4. de selfde volbragt. Wanneer de geseide Moniken, of wel andere dese kerk verlieten is niet seker, ten ware het geweest zy als in 't jaer 1244. de voornoemde Cardinael *Capoccio* aen weereldsche Klerken in de selfde eenige inkomens gaf; en eindelijk wierd sy met de sorg der zielen aen de Paters Carmeliten gegeven.

Andere verbeteringen vind men gedaen by verscheide den naem van dese kerk voerende, als de Cardinael *Diomedes Carrafa* Neef van *Paulus de 4.* die daer begraven wierd; en deed daer de Hoogtijt weder komen, die sy te gelijk had met *S. Silvester* in 't Marfisch Veld op Donderdach na de vierde Sondach in de Vasten. *S. Karel Borromeus* maekte daer 't verwelfsel; en de Cardinael *Gabriele Paleotto* hermaekte de groote Poort met het Koor; maer 't Autaer met marmeren, stelde *Paolo Santacroce* Romein. Men heeft daer schilderien van den Ridder *Baglione*.

Eindelijk in 't jaer 1598. 't Geselschap des *Carmels* daer vereenigt zijnde, 't welk eerst was in *S. Chrisogonus*, nevens dat des Alderheiligsten Sacraments der selfde kerk, wierd daer een ander gemaakt in 't Heilig Jaer 1600. dragende bruinroode kappen, met een witte keel, en een swart leer omgord, nemende den naem van de *H. Maria des Carmels*, en een groot getal van personen gaven haer namen daer aen; en om te meer bequaemheit te hebben om te vergaderen, maekten sy een Gebede-plaets op de manier van een kerk, in 't meest bewoonde van dese Wijk, aen de voet des Hengsten-bergs na 't Paleis der Heeren *Bonelli*.

722 A F B E E L D I N G V A N

De laefte herftelling aen dese kerk gegeven was in 't heilig jaer van 1650. door de edelmoedige Godtvruchtigheid des Paters *Gio. Antonio Philippini* Romein, Opperhoofst des Paters Carmeliten, hebbende de selfde gants heerlijk verciert met schoone schilderien van goede Meesters, vernieuwende alle de Autaren der twee zijden, en die van 't midden, met het oversteekfel, doende vertoonen in verscheide Pleister-werkken de beelden dier Santen en Santinnen welke in dese eerwaardige kerk rusten, alles soo aerdiglijk gestelt, dat het de aenschouwers niet weinig verwondert maekt; en sy wort nu onder de schoone kerken van Rom en getelt: en van soo uitnemenden verbetering leeft men boven de groote poort van binnen dese gedachtenis.

D. O. M.

INNOCENTIO X. ROM. PONT. MAX.

Basilicam Æquitii à Silvestro I.

Juxta Thermas Imperatoris Titi erectam

A Constantino Magno ditam

A Symmaco I. reædificatam

A B. Adriano I. Sergio II. Leone IV. reparatam

Pet. Alo. Card. Carrafa Titulari /

F. Io. Ant. Philippinus Rom. Generalis Carmel.

Restauravit & ornavit

Anno Jubilei M D C L.

Dat is:

*Godt ter eeren. Innocentius de 10. Paus zijnde,
heeft Broeder Joannes Ant. Philippinus Romein.
Æqui-*

Equitius Hooft-kerk van *S. Silvester* ontrent de Bad-stoven des Keisers *Titus* gesticht, van *Constantin* de Grootte verrijkt, van *Simmachus* de 1. herbouwt, van *Adrianus* de 1. *Sergius* de 2. *Leo* de 4. herstelt, *Petrus Aloisius* Cardinael *Carrafa* den naem daer van voerende, vermaekt en verciert in 't Jubel-jaer 1650.

Van S. Prassede. 44.

NAest aen de Badstoven van *Novatus*, in de Wijk, voormaels van de *Ticchelen* genoemd, wierd dese oude, schoone, en Godtsdienstige kerk gesticht; en daer in, de aldergodtsdienstige Kapel, van ouds geseit de Gebede-plaets van *S. Zeno*, daer na des *Paradys Hof*, en anders *H. Maria* bevrijd ons van de helsche pijnen; gemaakt en verciert by *Paus Paschalis* de 1. Den geluksaligen Herder Broeder van *S. Pius* de 1. in 't jaer des Heeren 167. het leven van *S. Prassede* beschrijvende geeft haren naem aen dese kerk welken sy noch huden behoud, met de sorg der zielen. Men gelooft dat hier eerst het huis was van die *Santin*, om dat daer te midden een put is, daer 't bloed der Martelaren wierd ingeworpen, dat op drie plaetsen in *Romen* versamelt wierd. Een diergelijken heeft men in de *Heilige Maria der Engelen* op de *Alexandrinsche* straet, een anderen in de volgende kerk van *S. Vitus*, en een derden, in *Sinte Salvator der Terrione*, by *Sinte Pieter* op den *Vatikaen*. Daer-en-

724 AFBEELDING VAN

boven aen 't inkomen van dese ter flinker hand van de grootste poort, fiet men in de muur een lank stuk marmer opgericht, waer op de *S. Prassede* sliep, om haer lichaem te quellen.

Twee, den naem daer van voerende, hebben in onse tijden verbeteringen aen dese kerk gedaen: d'een is *S. Karel Borromeus*, die terwijl hy in *Romen* was, op geen andere plaets wilde wonen als hier voor aen de kerk; en uit yver wort hier noch de tafel en de stoel bewaert daer hy sich van diende: hier is noch sijn Keel, en Mijter, en in de kerk een kapel aen sijn naem toegewijd.

Hy vermackte de wandel-plaets voor de kerk met haer Voorgevel, en poort; verbeterde en vercierde aen alle kanten de welffels; herstelde de trappen om na 't Hoog Altaer te gaen; en besloot dat tusschen marmere tralien, opgepronkt met een opper-ry van metael; vernieuwde de stoelen rontom het Koor, met de oude marmere tafelen die daer stonden. Hy maekte 't huiskens daer 't Alderheiligste Sacrament in staet midden tusschen vier Kolommen van Porphy. Van d'een en d'ander zijde des boogs voor de achter-ruimte stelde hy de beelden der twee heilige Susteren *Prassede* en *Prudentiane*, welkers lichamen onder 't Altaer rusten, gelijk men sien kan; en voorts voegde hy daer twee schoone hoogten by; met leuninggen omcingelt; en in kassen in de muur gemaekt, sloot hy veel Overblijffelen van Santen, op dat sy van daer boven, op de behoorlijke dagen, aen 't volk bequamenlijk verthoont en geëert worden, gelijk dat betaemt.

d'Ar-

d'Ander Cardinael is *Alexander de Medicis*, die naderhand Paus *Leo de 11.* was, die op groote en schoone stukken deed afschilderen, aen de muur des midden-welffels, verscheide geheimenissen des Lijdens onses Heeren. In de Kapel van *S. Zeno* staet een stuk der Kolom daer onse Saligmaker aen gegeeffelt wierd.

Onuphrius van dese kerk schrijvende seit, dat het nu al 400. jaren was, dat de Moniken des beschaduwde Dals de selfde beseten hadden. *S. Giovanni Gualberto* Florentin was Stichter van dese Orden, in de weereld een krijgs-man van sijn doen; en om dat volgens de boose wetten des weerelds hy niet geacht kan worden die sich niet van sijn vianden wreekt, hy op een Vrydach een van sijn vianden ongewapend ontmoetende, die door de engte der plaets het niet kon ontvluchten, gaf die sich in sijn handen, en bad ter liefde van hem die ons het leven geeft om het sijne. Waer over *Giovanni* soo bewogen wierd, dat hy hem omhelsende, van herten alles vergaf't geen hy hem misdaen had.

Daer zijn twee-duisent en drie-hondert heilige Lichamen, van welke niets kan gesegt worden; maer op dat haer waerdige gedachtenis niet sou verloren gaen, deed *S. Karel*, dese benaming hebbende, 't geseide getal in twee marmeren uithouwen, welke boven beide de poorten zijn.

In de Kapel der *Olgiati* zijn de seer schoone schilderijen des welffels van den Ridder *Gioseppe*, en het groot stuk van *Federico Zuccari*; *Christus* gegeeffelt aen de Kapel des Koloms van *Giulio*

Romano; en de kerk is rondom beschildert van *Ciampelli*, *Paris*, en andere.

Van de Santen Vitus en Modestus. 45.

ERboog by dese kerk, of die schoon aen de Keiser *Galienus* is opgericht, niet-te-min om dat sy soo na by de selfde kerk is, heeft die den naem van *S. Vitus* genomen.

Sy is van *Sixtus de 4.* in 't jaer 1477. gesticht: en in 't jaer 1566. bouvallig staende, werd de sorg der zielen, die sy had, na *S. Prassede* overgevoert, daer de oude benaming der Cardinalen Diakenen aen blyvende.

Hier is een andere oude gedachtenis van *Romen* bewaert, maer by de Christenen in een eerlijker naem verandert. In twee plaetsen hadden de Heidenen haer Markten daer alle leeftocht verkocht werd. Een op den Berg *Celius*, en hier een andere; en sy noemden die met het woort *Macellum*. Dit werd van *Livianus* geheeten, na een moorder soo genaemt, die daer een slachtbank van menschen maekte: uit haet voorts des Christelijken naems, schikten sy dat tot een slachtbank der heilige Martelaren; soo vind men dese kerk onder de oude benamingen der Cardinalen genoemt; en men bewaert daer een steen, op welke aen vele het leven om *Christus* wille benomen is. Die van dolle honden gebeten zijn, nemen

men haer toevlucht hier na toe. In *Sicilen* is ook een land, dat ook van *S. Vitus* genoemd wort, ter eeren van die Sant, waer sy ook na toe loopen die van de selfde quael zijn aengetroffen. Die nagelen, boven aen de voorseide boog geveft, waren van de Stadt van *Tusculo*; en hier wierden de gedacheeniffen aen gehangen van de Zege by de Romeinen verkregen, tegen die van de geseide Stadt onder *Honorius de 5.* in 't jaer 1191. andere seggen van 't overwinnen van *Tivoli*.

In 't Jaer 1580. stont *Sixtus de 5.* die toe aen 't Gefelschap van *S. Bernard* om daer een Klooster van Nonnen te maken. In de Bullen daer toe vervaerdigt leeft men, dat sy gants verlaten was, noch dat sy selfs op de fecftdagen niet geopent wierd, noch dat daer niemand was die daer Miffen fou doen; en op 't verfoek van 't selfde Gefelschap, wierd sy in 'tselfde jaer dat sy die kregen ingewijd, maer die inwijding geschiede op den 20. Maert; daer na vertrokken de Nonnen door de te naeuwe plaets, gaende na *S. Susanna*. En hier quam de Saek-beforger der Cisterciensische Orden.

Hier aen heeft men de Overblijffelen des voorseide Zege-boogs, eenvoudig genoeg, aen de Keiser *Galienus* opgericht, met dit opschrift.

Galieno Clementissimo Principi, cujus invicta virtus sola pietate superata est, & Saloninæ sanctiss. Augustæ Marcus Aurelius victor dedicatissimus numini, majestatique eorum.

728 AFBEELDING VAN

Dat is:

Marcus Aurelius Victor, aldermeest de Goddelijkheit en hoogwaerdigheit van Galienus, seer goedertieren Vorst, toegedaen, wiens onverwonne deugt alleen dor zijn Godtvruchtigheit is overtroffen; en van Salonina seer heilige Vorstin, heeft hem dese boog ter eeren doen stellen.

Van S. Anthonyus Abt. 46.

DE kerk van *S. Anthony*, in wiens Klooster de oude kerk staet, van *S. Andries in Catabarbara* genoemd, met een seer oude plaets van hoog verheven werk van Paus *S. Simplicius* gemaakt, is by hem ingewijd ontrent het jaer des Heeren 467. gelijk daer noch de teekenen van gesien worden, tusschen de tegenwoordige kerk en 't Gasthuis. De stichting en 't gebouw van dese kerk, en van 't Gasthuis daer nevens staende, wierd nagelaten by uitterste wil van de Cardinael *Pietro Capocci*; en is voorts by twee Cardinalen vervolgt, als, *Otto Tuskulaens Bisschop*, en *Giovanni Cajetano* in 't jaer 1259. Doch het lichaem van dien Cardinael *Capocci* is niet in dese kerk, maer in de *H. Maria de Grooter*. De kerk is overal seer aerdiglijk beschildert.

In 't jaer 1096. had de Religie der Paters, van *S. Anthony* geseyt, haer begin, die huden dese kerk besitten. De Sichters waren *Fustus*, en *Girundus*, Vader en Soon, seer edele, geboren op die

die plaets, daer de kerk van *S. Anthony* gesticht^t wierd. Dese door voorspraek van *S. Anthony* verlost zijnde van seer sware, en ongeneselijke swakheden, gaven tot dankbaerheit van die verkregene weldaet al haer middelen aen dese kerk, en droegen voorts haer eigene persoonen op ten dienst en herberging der arme Bedevaert-reisigers, die uit Godtvruchtigen yver de selfde quamen besoecken. In dese heilige oeffening wierden sy van vele gevolgt, en namen geen nieuwe kleeding, maer voegden op de weereldsche kleederen die sy droegen, het teeken des Sants; 't welk een groote T. is: Hier vergaderde eindelijk de Gemeenschap der Muil-drijvers, welke in 't jaer 1437. in *Romen* beginnende, naderhand in 't jaer 1596. van *Clemens de 8.* hervormt wierd; en tot handhaving van haer goede bestiering, hebben sy by dese kerk een plaets verkoren, *S. Anthony* tot haer bysondere voorspraek houdende, en erkennen dat alle jaren met behoorlijken opdragt: op den eersten Mei geven sy houwelijks-goet aen eenige Dochteren van die van haer bedrijf. Hier ontrent was den Toren van *Mecenas*, en 't Huis van *Virgilius*. Voor dese kerk is een Kolom van Granijt, verciert met een Ouwel-kas door vier Kolommen ondersteunt, tot teeken der wederheiliging van *Henrik de 4.* Konink van *Vrankrijk*, onder *Clemens de 8.* De naeste Koren-huizen wierden gebouwt door *Fatio Santorio* Cardinael van *Fulius de 2.*

Keeren wy weder tot de kerk: men leeft, dat sy staende om te vallen in 't jaer 1482. *Constanzo*

730 A F B E E L D I N G V A N

Gulu, toen hier de eerste de selfde uit de grond op vermaekte; en in 't jaer 1585. deed *Karel Amis-son*, plaets-bewaerder des Abts uit het Klooster van *S. Anthony* in 't Delphinaet een seer oud boeck brengen, waer in op de bladen met schoone water-verw het leven van *S. Anthony* was afgeschildert, en deed dat navolgen en schilderen op de muuren van dese kerk: maer 't sal genoeg zijn hier eenige teekenen te verklaren, die in 't schilderen van sijn persoon alleen daer plegen by gevoegt te worden. Dat is eerst een Grieksche Letter T. welke by de Egyptenaren het Kruis beteckende, of wel een wonderbare stok des ouden Sants waer mede hy twee dooden weder opwekte. Men schildert dese Sant noch met een Belleken, misschien om dat dese Paters van den Apostelijken Stoel verlof hebbende om in verscheide deelen des weerelds Aelmoeffen te bidden voor de Gasthuisen welke sy onderhouden, haer aenkomst met een belleken bekent maken. Aen de voeten des Sants schildert men noch een Varken, om te kennen te geven, de heerschappy die hy over de boose geesten had, welke sulken gedaente bequamenlijk toegeschreven wort; of ter gedachtenis van eenige wonder-daden ontrent dusdanige dieren bedreven, of wel niet alleen dese, maer ook allerhande dieren worden dese Sant aenbevolen, en dierhalven geschieden op sijn feestdach veel opdrachten in dese kerk, tot dankbaerheit der genaden die verscheide ontrent haer beesten ontfangen hebben.

Men viert noch in dese kerk de feestdach van
S. An-

gyn
de
indien
en te al
andere
en te
in de
te de
te de
er ge
in de
a het
re de
en we
met de
van de
n in
te de
den, h
ten. A
een V
napp
ken ge
; of t
ntent
en de
: Sant
ijn fe
kank
naer
kerk

de St. Maria de Groot.

S. Andries, aen wien, gelijk geseit is, hier naest een andere kerk was toegeigent; en op dien dach geven sy geseigent brood aen yder die daer koomt.

*Van de Heilige Maria de Groo-
ter. 47.*

LAet ons voorts omgaen op desen schoonen Berg *Exquilin*, haer kerken besoeckende; onder welke sy in 't opperste, die der Maget heeft, uitmunt, als de Son onder de Sterren.

Na 300. jaren of daer ontrent nam de Alderheiligste Maget haer behagen in den top deses Bergs, verkiessende die tot plaets van een harer kerken, welke sy begeerde gebouwt te hebben op de kosten van twee rijke gehouwelijkte, die seer yverig tot haer waren. 't Geval was als volgt: sy de selve vyeriglijk gebeden hebbende, dat sy haer liefste te openbaren, waer in het haer behaegde dat sy hare rijkdommen aen souden leggen, en in den droom vertoonde sy haer dat, bedekkende op den 5. August de plaets met Sneeuw; en op dat den droom niet ydel mogt gehouden worden, had *S. Liberius* Paus een anderen diergelijken droom, die de volgende morgenstond met al de Geestelijkheid van *Romen* daer quam om de kerk te beginnen; en sy wierd na sijn naem, *Liberius* Hooft-kerk genaemt, als mede de *H. Maria* aen de'kribbe, wanneer die hier gebragt wierd daer sy haer Eerst-geboren Kindeken in gelegd had:

732 AFBEELDING VAN

en ten laesten, om dat van soo veel andere plaetsen in *Romen*, de Maget dese soo groote voor haer verkoos, heeft sy tot nu toe den naem van de *H. Maria de Grooter*.

Hier van is 't, dat onder soo veel kerken voormaels aen haren naem binnen *Romen* toegewijd, dese by 't volk in groote eere en Godtsdienstigheden gehouden zy, en de Pausen selfs hebben noit geleden dat sy door ouderdom eenige schade sou dragen. Soo dat *S. Silvester de 3.* uit Roomsche bloed, in 't jaer 432. tot Paus verkoren, die niet alleen uit de grond op hermaekte, maer noch vergrootte onder de gestalte daer men nu de selfde in fiet, die oprichtende als een Zege-teeken tegen de kettery van *Nestor*, aen die, welke hy niet erkende als Moeder onses Heeren aengaende sijn Godtheit. Waer uit een anderen by-naem aen desen heiligen Tempel quam, verlatende dien eersten van *Liberius*, en nemende dien van de Hoofst-kerk van *S. Sixtus*.

Sy wierd genoegsaem herstelt van *Nicolaes de 4.* en van de Cardinael *Giacomo Colonna*, toen Opper-priester ontrent het jaer 1288. seer begunstigt van wegen sijn deugden by dese Paus; en beide fiet men haer na 't leven afgebeeld achter in de kerk onder de Hemelvaart der Lieve Vrouw. Paus *Nicolaes de 4.* woonde in 't naeste Paleis des Aerts-vaders, zijnde dese kerk een der vijf Aerts-vaderlijke; en in dit Paleis hadden dese Kanoniken ook haer woonplaetsen: *Nicolaes de 5.* maekte hier veel verbeteringen aen, ontrent het jaer 1450. De geseide *Nicolaes de 4.* in dese Aerts-

Aerts-vaderlijke plaets gestorven zijnde, verkoos in de tegenwoordige kerk begraven te worden, op soo geringen plaets, dat zijn gedachtenis verloren ging, soo *Sixtus de 5.* in 't maken van 't Koor de selfde niet had opgenomen, en in 't licht ter zijden 't Hoog Altaer gestelt, waer hy hem een groote schoone graf-stede maekte gants van marmer met het beeld des Paus daer boven op.

De kerk is rondom van verscheidene seer schoon beschildert. De vloer, die wy sien van veel-verwige marmeren, wierd onder Paus *Eugenius de 3.* geleit, die daer de Wandel-plaets maekte. De Ouwel-kas is geschildert van *Paris Romein*; en de achterste plaets wierd met verheven werk uitgewrocht van *Giacomo Turitio*, gelijk ook van den selfden gemaekt is die van *S. Jan te Lateraen*. 't Verguld verwelfsel was gemaekt by *Alexander de 6.* met het gout eerst uit de *Indien* overgesonden; en de hoog-uitgewrochte beelden van 't Oud en Nieuw Testament, die boven de Kolommen van 't midden-welfsel staen, zijn door *Sixtus de 3.* gestelt.

't Is een der negen, der seven, en der vier kerken; en sy heeft schoone en menigvuldige Overblijfselen, en 't Vat van *Porphy* seggen sy te wesen van 't Graf van dien Heer Stichter van dese kerk.

Sy heeft seer groote Aflaten, en 't is daer menigmael in 't jaer Hoogtijt. Dese Hooft-kerk heeft de voorgevel van hoog uitgehouwen werk, welke men gebouwt fiet op de selfde plaets, daer onder Afgodischen dienst eerst *Juno Lucina* geëert wierd.

Sy

734 AFBEELDING VAN

Sy is een Aerts-vaderlijke, en heeft ook noch de heilige Poort.

Ten laesten hebben twee Pausen de selfde boven maten verheerlijkt, *Sixtus de 5.* en *Paulus de 5.* Soo haest als *Sixtus de 5.* tot het Pauzdom verheven was, gaf hy hier 't begin aen een seer heerlijke Kapel, een bestek van den Ridder *Fontana*, waer seer schoone beelden zijn van *Valsoldo*, en andere, en noch schoone schilderien; en hy maekte daer aen 't inkomen twee Kapellen, een van *S. Lucia*, en d'andere van *S. Girolama*. En hy stelde daer eenige heilige lichamen in van de Santen Onnoosele, genomen uit de kerk van *S. Paulus buiten de muuren*. Van 't overvoeren van die plaetsen daer sy geleden hadden, heeft men, dat *S. Germain* Bisschop van *Parijs* in 't jaer 542. uit Godtsdienstigen yver hier komende vele met hem bragt; en in dat jaer *Childerbert*, seer yverig en genegen tot de heilige Overblijffelen, in *Vrankrijk* heerschende, kan men gelooven, dat hy de Roomsche Pausen deelachtig gemaekt heeft van dese Onnoosele Santen. En daer is een Tent van verguld metael, een seer schoon werk van *Lodovico del Duca* Siciliaen, rondom welke geduurig vier groote wasse toorsen branden van vier groote Engelen vast-gehouden, mede van verguld metael.

Voorts in de Kapel van *Paulus* uit seer prachtige marmeren gewrocht, en met metael verciert, is 't Autaer daer in 't midden een werk van *Targoni*; 't welfsel geschildert van *Cigoli*; de Historie, en Propheten daer voor aen van den

de Vergulde Metaelle Tendt in de H. Maria d. Grooter

't N

Ridder
s, en v
eld - we
en and
schille
gewijd
dat S
n van c
us de 5.
en de
linker l
en geste
n dele e
dit gr
oode l
begon
nre sch
n; met
not Pal
nge we
Hier is
een
hoon G
es geste
de Bouw
och der
stio. A
n van de
tek mer
nen ool
graven
leerde

den Ridder *Gioseppe*; en die daer nevens van *Reni*, en voorts van *Baglione*, en andere; en 't Beeld-werk van *Franciosino*, *Mariani*, *Mochi*, en andere: de kostelijke Heiligdoms-plaets is beschildert van *Passignani*. En de Kapel is toegewijd aen het beroemde Beeld van *Maria*, dat *S. Lucas* schilderde. Aen het in-komen van dese zijn, gelijk als aen die van *Sixtus de 5.* twee andere kleindere; van *S. Karel* aen de rechter, en van *S. Francesca* aen de linker hand; beide by hem onder de Heiligen gestelt. Van dien is hier een Ribbe; Van dese eenige kleederen. En om dat de plaets van dit groot gebouw, een deel nam van die des oude Heiligdoms-plaets, eer hy dese Kapel begon, leide hy de grondvestingen van een andere schoone, ook van *Passignani* beschildert; met soo veel kameren, dat het een ander groot Paleis schijnt, daer de Kanoniken mede eenige woonplaetsen hebben.

Hier is het metalen Beeld van Paus *Paulus de 5.* een werk van *Paolo San Quirico*. En het schoon Graf des Gesants van *Congo* binnen *Romen* gestorven, by *Urbanus de 8.* doen maken. De Bouwkonst der Heiligdoms-plaetsen, als noch der Kapel van *Paulus de 5.* is van *Flaminio Pontio*. Men heeft daer ook noch schoone Kapellen van de Heeren *Cesis*, en *Sforzaen*, welk bestek men seit van *Michel Angelo* te zijn. Daer staen ook schoone Graf-steden, en daer ligt begraven de alderberoemste *Platina*, en de seer geleerde *Cardinael Toledo*.

736 AFBEELDING VAN

In 't boek, dat *Omphrius Panuvinus* van de seven kerken heeft uitgegeven, schrijft hy van dese, dat in alle de feestdagen der Lieve Vrouw, de Paus hier quam om statelijk Misse te doen: nu is dat alleen gebragt op die des Hemelvaerts, welke alrijt de eerste plaets heeft behouden, soo om dat die achter aen die kerk is afgeschildert, soo om 't wonder-werk der Wassche kaerssen, als om een hoog-statigen Ommegank, die *S. Leo de 4.* op foodanigen dach daer instelde.

't Is waer, dat daer een anderen Ommegank gehouden wierd over dit Beeld in 't jaer 1613. op den 27. January, om dat te vervoeren van den ouden Autaer, na den anderen van de nieuwe Kapel by *Paulus de 5.* daer voor gemaekt; en dit overvoeren geschiede met seer hooge statigheit.

Aen 't uitkomen van de kerk ter flinker hand, is 't opwekken van *Lasarus van Mutiano*, en buiten onder de Wandel-plaets, Bouwkonst van *Martin Lunghi* den Ouden, leest men dit opschrift aen een Wywater-vat der oude Christenen.

Cardinali Antonio Barberino Archipresbytero. Arcam marmoream, quam Christianorum pietas exculpfit, laborante sub Tyrannis Ecclesia, ut esset loci sanctitate venerabilior, Franciscus Gualdus Arimin. Eques S. Stephani è suis ædibus huc transtulit, & ornavit MDCXXXII.

Dat is:

De Cardinael *Antonius Barberini* Opper-priester

ster zijnde, heeft *Franciscus Gualdus*, van *Ariminum*, Ridder van *S. Steven*, desen marmere bak, welken de Godvruchtigheid der Christenen dus had uitgehouwen, als de kerk onder de *Dwyn-gelanden* gedrukt was, op dat sy door de heilicheit der plaets te eerwaerdiger sou wesen, uit sijn huis hier doen brengen en vercierren. In 't jaer des Heeren, 1632.

Op 't jaer 1613. deed *Paulus de 5.* in weinig maenden, de korste dagen van 't heele jaer, en in de moeielijkste tijden, als van November tot het midden van April, een der grootste Kolommen nemen die *Romen* had, van de vervallene *Overblijffelen* des Tempels des Vredes, die daer alleen was over einde gebleven; en na dat sy met alle vlijt gants weder vernieuwt en opgesuivert was, wierd sy een behoorlijk voetstal opgericht voor de grootste poort van dese kerk; en om dat die aen de *Koningin* des Hemels wierd toegewijd, staet sy daer boven op blykkende in een beeld van metael geheel vergult, en siet met het aengesicht na de welke uit de groote poort komen, op dat sy van dit hoog deel des *Exquilinschen bergs* *Romen* sou besichtigen en segenen: en aen de voet des voorseiden Koloms springt een schoone Fontein van levend water.

Dierhalven kan men schier seggen, dat 'er twee Voorgevels aen dese kerk zijn, konnende uitgaen door twee groote poorten aen beide de zijden achter 't Koor op een andere grooter plaets; in beide die heeft sich *Sixtus de 5.* bekend gemaakt, om dat in die van voren, boven de straet welke

Gre-

738 AFBEELDING VAN

Gregorius de 13. daer opende, hy noch twee andere daer by voegde; eene na 't H. Kruis in *Hierusalem*, die hy na sijn naem voor 't Pausdom *Felice* noemde; d'andere loopt na de Poort van *S. Laurens*: en tussen dese twee wegen zijn daer noch twee andere, d'eene om na *S. Bibiana* te gaen, d'andere na de Poort die van dese kerk den naem heeft van Grooter. Voorts achter de kerk de voorseide plaets uitbreidende, opende hy daer op den top een lange straet, welke midden door den *Quirinaelschen Berg* loopende, aen den *Pincius* eindigt, waer de kerk der Alderheiligste Drie-vuldigheyt staet.

In het midden van dese plaets wierd in 't jaer 1587. een Zuil opgericht door 't bedrijf van *Fontana*, welke een was van de gene die *Augustus* aen sijn *Mausoleum* ontrent *S. Rochus* gestelt had.

Van S. Prudentiana. 48.

S*ervius Tullius* in *Romen* heerschende, op dat den Adel hem meer onderworpen sou wesen, bepaelde hy die op dese twee Bergen den *Viminal* en den *Quirinael*; waer door het dal den naem had van der Heeren Weg: en onder de andere edele had hier seker Raedsheer *Prudens* een groot Paleis, en volgens 't gebruik der groote Personaedjen waren hier de Badstoven naest aen gevoegt om sich te wassen; die na sijn sonen, den naem van *Navatus* en van *Timotheus* nemende,

soo

ſoo geſeit wierden om dat ſy de ſelfde of vermaekt, of verbeterd, en opgeciert hadden. *Prudentius* had oock twee dochteren *S. Prudentiana*, en *S. Praxede*, en ſijn vrouw (volgens *Beda*) wierd *Sabinella* geheeten, en haer Moeder *Priscilla*, van welke buiten de *Salarifche Poort* een genoegſaem groote begraef-plaets was.

Wel geſegent huisgeſin, waer aen Godt vergunde in haer Paleis den eerſten Stedehouder van **CHRISTUS**, *S. Pieter* te herbergen, als hy in 't 44. des Heeren binnen *Romen* quam.

Hier woonde *S. Pieter* dan vreedſaem van het tweede jaer van Keiſer *Claudius* tot op het negende, dat ſeven jaren zijn; ſoo dat hy niet alleen het geſeide huisgeſin, maer oock noch andere, tot **CHRISTUM** bekeerde, en daer de eerſte grondveſtingen van de Kerk leide, vryelijk de macht gebrukende die **CHRISTUS** ſelver hem gegeven had; waerom hy van daer verſcheide Perſonen in vele deelen des weerelds uitſond het Evangely te verkondigen. Van *S. Pius de 1.* wierd die plaets bebouwt.

Wat aengaet de vermakingen aen deſe kerk gevallen, wy vinden die drie. Een van Paus *Adrianus de 1.* De tweede is van een *Benedictus*, die de ſelfde tot benaming had van Paus *Gregorius de 7.* 't welk was, in 't jaer 1075.

De laeſte en in onſe tijden, van *Henrico Cajetano*; die in acht nemende, dat in gevaer ſtont van te vallen deſe ſijn ſoo oude en waerdige kerk als wel eenige andere binnen *Romen*, door de voor-verhaelde ſaken, de ſelfde uit de grond
op

740 AFBEELDING VAN

op hermaekte; en insonderheit schein hy sijn lust in de Kapel des Heiligen Herders te verrijken en te verciere met seer aerdige wercken, soo in marmeren van groote stukken en verscheide verwen, als in schilderijen van een konstig pinceel gedaen; en hier sijn grafstede verkoren hebbende, eindigde hy soo ras het gebouw niet, of genoot van Godt den loon, hy hem tot sich nemende in 't jaer 1599. 't Autaer of wel het schoon Beeld van *S. Pieter*, heeft veel voorrechten; en hier had *S. Pieter* dienst gedaen.

De bestiering van dese kerk was in handen van weerdliche Klerken, tot op het jaer van 1130. wanneer *Innocentius de 2.* de selfde gaf aen de Geregelde Kanoniken van de *H. Maria des Rhins* in *Bolonien*, en die daer in ontbrekende wierd sy vereenigt aen de voorgaende de *H. Maria de Grooter*, daer na diende sy aen de Leetdragende van die kerk: eindelijk beliefd 'et *Sixtus de 5.* de selfde te geven aen Moniken van *S. Bernard* der Cisterciensische Orden; en in die tijden wierden sy in *Vrankrijk* gebragt tot de oude strengheit van leven, die den grooten dienaar Gods, Broeder *Giovanni Berreria* onderhield, in 't Klooster van de *H. Maria Fogliense*, soo genoemt, van dat haer Beeld afgeschindert was tusschen de bladen van een boom; en sy hebben veel verdiensten van dusdanigen plaets, om dat sy, behalven de kerk met alle nettigheit te onderhouden, daer noch een genoegsaem groot klooster gebouwt hebben.

Wat de Overblijffelen belangt, men heeft daer

VAN

van de kleederen van *S. Pieter*, die *S. Prudens* uit godtsdienftigen yver by hem behouden had.

En een put vol bloed van drie-duifent *H. Martelaren*, by de *Santin* hier verfamelt.

Van S. Laurens in de Bron. 49.

Romen had op fijn begin in veel jaren geen gevangenis, naderhand de boofheit toenemende, wierd daer een gemaekt by de Roomsche Markt, gelijk aen de kerk van *S. Pieter in Gevangenis* gefeit is; en of wel de faken noch erger loopende daer een andere by gevoegt zy, welke tot nu toe *S. Nicolaes in Gevangenis* gefeit wort; niet-te-min was die feer haeft aen de godtvruch- tigheid opgedragen: in der voegen dat de eerste alleen blijvende, diende om flechte en geringe lieden in gevangen te fetten, en die van hooger achting, wierden aen eenig Raedsheer, of Roomsch Ridder in bewaring gegeven. Soo leeftmen, dat 'er gedaen is met veel Edelen in de t'famen-fweering van *Catilina* ontdekt, van welke in die historie van *Salustius* gefproken wort.

Dese Godtsdienftige kerk, door oude overle- vering met oude fchriften bevestigd, voormaels de Gevangenis des voorfeiden Sants, was het huis van *S. Hippolitus*, Roomsch Ridder: heeft in de Sondagen van Mei de zelfde Aftaet, die in *S. Seba- stiaen* buiten de muuren is; en wierd uit de grond op hermaekt, door den alderuitftekenften Cardi- nael

nael

742 A F B E E L D I N G V A N

nael *Alvarez di Toledo* van der Preekheeren Orden, soon van *Frederik Hertog van Alva*, in het jaer des Heeren 1545. En om door de hulpe Godts en harer Bescherm-heeren te hoogsten verciert te zijn, als ook van de *Urbaensche Versameling* uitgeleit, aen welke *Paus Urbanus de 8.* de selfde heeft toegestaen; als by een brief mag blijken, op den 14. Junij des jaer 1628. daer toe vervaerdigt; soo is sy ook de *Urbaensche Versameling* genoemd geworden.

Van S. Laurens in Panisperna. 40.

NU zijn wy op den *Viminaelschen berg* geklommen, een der seven die *Romen*, groot geworden, binnen haer muuren besloot, en hy streckte sich uit tot aen de *Poort Pia*, aen welken insgelijks den naem van *Viminaelsche* gegeven wierd, na sekere *Vimina*, Teenen, die in dat deel wiesfen rontom eenige *Autaren* aen *Jupijn* toegewijd, waer van dese ook noch de naem van *Viminaelsche* by-gevoegt was. Desen Berg staet in 't midden des *Exquilins* en des *Quirinaels*; en sy vereenigen t'samen aen de voorseide *Poort*. Hier waren genoegsaem lage dalen, die tusschen dese twee heuvelen gevonden wierden, eer *Sixtus de 5.* de selfde verhoogde, om door een rechte streek van de *H. Maria de Grooter* te gaen na de *Drievuldigheid der Bergen*. Desen Berg was door sijn schoon gesicht, voornamelijk in dat deel daer sy eindigt, verciert met schoone en kostelijke gebou-

bouwen, hebbende de Keiser *Decius*, boven de ge-
seide Autaren, daer sijn Olympiadische Badstoven
en Paleis, van welke daer geen teken meer overig
is; en hier wierd die Sant op den Rooster gelegd.

Wat de herstellingen van dese kerk belangt,
het schijnt dat *Bonifacius de 8.* daer eenige aen
gedaen heeft, door een opschrift in de Kapel on-
der 't Hoog Autaer. Naderhand in 't jaer 1575.
hermaekten dese Maters des Ordens van *S. Clara*
de selfde uit de grond op, en 't volgende jaer op
den 26. September wierd die ingewijd. Haer
naem is onder de nieuwe die aen Cardinalen ge-
geven worden; men vyert daer de Vastendaegsche
Hoogtijt op Donderdach na den eersten Sondach;
en in 't jaer 1584. vernieuwde Suster *Stefana Sa-*
velli, Nonne alhier, de waerdige gedachtenis,
die de groote dienaeres des Heeren *S. Brigitta*
Weduw van *Suevien* hier van haer gelaten had,
in 't bouwen van een schoone Kapel, met gout,
en verhevene werkken gewrocht, boven haer
heilige Tombe.

Voor aen de kerk is het Martelaerschap van
S. Laurens seer aerdiglijk nieuw geschildert: en
dit was een der twintig Abdien van *Romen*, en
hier ligt de seer geleerde Cardinael *Sirletus* be-
graven.

Hier stont het Paleis van Keiser *Decius*, aen
de linker hand de Bad-stoven van *Novatus*, daer
tegen over die van *Olympiades*, en aen de rechter
hand het Bad van *Agrippina*, Moeder van *Nero*.

Van S. Agatha aen de Subura. 51.

IN de Wijk der Bergen is een seer oude Kerk aen *S. Agatha* toegewijd, van welke gewag wort gemaect by Paus *S. Gregorius* in 't 3. boek der *Brieven*, op *sijn* 19. Brief, noemende die *S. Agatha*, in de *Suburra*, 't welk voormaels een kuil was van de ketterische verkeertheit, gelijk hy seit. Naderhand wierd die van den selfden *S. Gregorius* tot den waren godts-dienst gebragt, na dat *Romen* van de *Gothen* verloft was. Dese kerk was voor heen een oude Diakeny der Cardinalen.

Dit was ook noch, gelijk men leest, een der twintig bevoorrechte Abdien, en misschien van Benedictiner Moniken, tot dat sy in 't jaer 1200. zien de Orden der Verootmoedigde gegeven wierd, hebbende *Innocentius de 3.* die onder den selfden Regel van *S. Benedictus* bevestigt. Sy hadden haer begin in *Duitsland* in 't jaer 1174. van veel Milanefers, die *Frederik de 1. Enobarbus* geseit, dat is, *Barbarossa*, na die Stad uitgeplondert te hebben, met de Vrouwen en Kinderen gevangen sleepte; nevens andere van de naefte landen by hem overwonnen. Na veel jaren de gevangene verdrietig over soo langduurigen band, besluten eenige in goet getal haer aen de voeten des Keisers te werpen, sijn ontferming en genade verfoekende om weder te mogen na haer plaetsen keeren, en hy tot mededoogen bewogen stont haer dat toe, en sy om dankbaer aen Godt en sijn

Moe-

Moeder te wesen, offerden sich aen hem op, met belofte van eeuwige suiwerheit, afgesondert van haer vrouwen levende.

Nu is dese kerk van de Moniken des Maegdenbergs, door dien sy dreigde te vallen, herstelt en heerlijk verciert geworden, op de kosten der Alderuitstekenste Broederen *Francesco* en *Antonio* Cardinalen *Barberini*, beide d'een na d'ander van dese kerk den naem voerende.

Van S. Bernard. 52.

d' **O**ude Abdie, welke onder de twintig bevoorrechte *S. Laurens in Panisperna* had, gelijk daer geseit is, stichte hier een Gasthuis voor de arme, onder den naem van *S. Venere*, in plaets van *S. Veneranda*, en sy stont op een bord afgeschildert, 't welk van de Nonnen des voorseiden *S. Laurens* bewaert wort binnen haer kloosteren. Daer was in *Romen* seer waerdige gedachtenis van *S. Veneranda*.

Eerst waren dese Nonnen van de derde Orden van *S. Franciscus* van *Affise*, daer na in 't jaer 1595. klommen sy op tot de tweede, waer men niet alleen in 't gemeen leeft met het kleed des heiligen Vaders, als in de derde, maer men doet ook statige belofte onder het opsluiten, en sy ontfangen het heilig Deksel. Boven de feestdach van *S. Bernard* vyeren sy noch d'ontfankenis der Lieve Vrouw, waer hy seer yverig toe was, voornamelijk op haren Geboortens-dach geboren, en

746 AFBEELDING VAN

in *Siena* is daer dese sonderlinge gedachtenis in een schoone schildery des Magets, die hy dikwils besocht, haer sijn bruid noemende.

De Moniken vertrokken uit het voorseide klooster, en toen hield mede dat Gasthuis op, soo dat dit gebouw tot het gebruik van gemeene lieden gekomen was, onder welke men daer een had *Quirino Garzonio* edel Romein, waer *S. Ignatius* Stichter des Geselschaps, met sijn medegezellen voor eenigen tijt onthielt; en eindelijk wierd dat verkocht, en dese kerk daer gebouwt met een Klooster voor de Nonnen van *S. Bernard van Siena*, welke waren daer men nu de Verstroide Dochteren heeft; en de Nonnen van *S. Bernard* deden dese verwisseling, om dat sy in haer eerste plaets te gedrongen woonden met die des *H. Geefts*. En *S. Veneranda* dese plaets door soo veel jaren eerwaardig gemaekt hebbende, betaemde 't niet dat sy tot ander gebruik sou dienen, als tot den Godtsdienst, en woning van Geestelijke persoonen. Hier was een ouden Tempel van *Silvanus*.

Van S. Dominicus. 53.

IN 't jaer 1170. gaf de Stad van *Calervega* een Bisdrom van *Osma*, desen grooten Aerts-vader aen de wereld.

S. Dominicus is een Klooster der Nonnen van *S. Dominicus* Orden, die eerst in *S. Sixtus* waren. Dit Klooster is op een berg gelegen, den berg

berg *Magnanapoli* geseit. Hier is met yver befochte Lieve Vrouw van die welke *S. Lucas* schilderde, by dese Nonnen als sy van *S. Sixtus* overquamen met haer gevoert. Sy bewaren een hand van *S. Caterina van Siena* van dese Orden, met noch andere Overblijffelen. Men moet voorts weten, dat dit woord *Magnanapoli*, 't welk die plaets hier rontom beteekent, verdorven is, en seggen wil *Balnea Pauli, Paulus Badstoven*, gelijk sommige willen, insonderheit den vlytigen *Pancirollus*.

Wat voorts de selfde Nonnen belangt, sy hadden haer begin in de kerk van de *H. Maria* in 't Overtybersch, en van daer wierden sy in eigene personen met dat wonderbaer beeld van *S. Dominicus* geleid na de kerk van *S. Sixtus* waer hy eerst gewoont had. Maer *Pius de 5.* aen d'een zijde in acht nemende, hoe veel sy uit te staen hadden in *S. Sixtus* van wegen de quade lucht, en dat ook binnen *Romen* geen kerk aen *S. Dominicus* toegewijd was, besloot tot haren dienst op dit deel des *Exquilinschen bergs* dese kerk met het Klooster te bouwen, waer de geseide Nonnen in komende 't voorsz beeld met haer brachteden.

Hier was eerst een ander klein Kloosterken van Nonnen *Tertiariën* des selfden Ordens, onder 't aenroepen der *H. Maria des Sneeuws*, welke hier mede gevyert wort op den 5. August. Van sijn Overblijffelen onder andere kerken van *Romen*, heeft dese van sijn kleed, en haire kap.

Eindelijk in 't jaer 1611. dit Klooster met veel edele Roomsche Jonkvrouwen vervult zijnde,

748 AFBEELDING VAN

maekten sy een groot en schoon byvoegfel aen het Klooster, en stelden in de kerk noch twee Autaren.

Hier naest waren de woonplaetsen der oude *Cornelien*, en huiden zijn daer de woningen der Heeren *Conti*, met haer toornen.

Daer tegen over is den edelen en beroemden Hof der Alderuitstekenste *Aldobrandini*, waer in veel oude schilderien zijn, en daer wort een seer oude bewaert van de tijden der Romeinen.

Van S. Caterina van Siena op den Berg Magnanapoli. 54.

DE oude Romeinen wuschen haer soo dikwils, en dagelijks, dat om 't selfde te lichter en gemaklijker te doen, de groote en edele personaedien niet te vreden waren met de algemeene baden by de Keiseren met groote onkosten gemaakt, maer hadden noch andere in haer eigene Paleisen, gelijk wy sien aen de kerk van *S. Prudentiana* in dat van den Raeds-heer *Prudens*. d'Eerste die d'andere daer in voor-ging was *Sergius Orata*, van welkers Bad *M. Tullius* menigmael spreekt. Van alle heeft men voorts de namen behouden, behalven van dese die seker *Paulus* hier maekte, daer die dus verkeerdelijk uitgesproken worden van 't onwetend volk, dat het niet meer te verstaen is, om dat in plaets van *Balnea Pauli*, sy eerste seiden *Bagnanapoli*, en voorts *Magnanapoli*.

Dese

't NIEUW ROMEN. 749

Dese Godtsdienstige Kerk met het Klooster, 't welk onder den Regel van *S. Dominicus* staet, is in onse tijden gebouwt. De Nonnen waren eerst in klein getal in een andere kerk van *S. Caterina van Siena*, waer sy haer dagen eindigde by de kerk van de *H. Maria der Minerva*. Van daer wierden sy in dese plaets over-gebragt tot nakoming der heilige meining van *Pius de 5.* die wilde dat kleine Kloosterkens, gelijk dit was, of vergroot, of dat de Nonnen elders over-gebragt souden worden, om met grooter getal te leven. Aen dit wierd dan begin gegeven ontrent het jaer 1563. door hulp der Vrouwe *Portia de Massimi*, met een ruimer gebouw, om daer een grooter Versameling van Nonnen te maken onder goede tucht, en geregelde nakoming, waer de geseide *Portia*, haer man *Gio. Battista Salviani* gestorven zijnde, haer selven ook in sloot op 't jaer 1575. De Krijgs-toren wierd gebouwt op de verbroke woningen van *Trajaen*; en desen Toren, welke men binnen 't Klooster siet, was gesticht by *Bonifacius de 8.* in de plaets daer de Krijgs-knechten woonden van Keiser *Trajaen*, dierhalven de *Krijgs-toren* genoemt.

In 't midden der Markt van Keiser *Trajaen*, wierd de tegenwoordige Kolom opgericht by den Raed van *Romen* ter eeren van den geseiden Vorst, door 't werk van *Apollochorus* een vermaert Bouwmeester. In de selfde zijn een groot deel afgebeeld der voortreffelijke daden by hem uitgericht, en bysonderlijk is daer aen uitgehouwen den oorlog van *Dacien* in hard-steen hoog verheven.

750 AFBEEELDING VAN

heven. Van binnen klimt men daer op met een wentel-trap van hondert-vijf-en-tachtig treden, door welke men boven op de voorſeide kolom koomt, en daer in zijn noch veertig venſteren om licht van binnen te geven. Dese Kolom wierd door wonderlijke bouwkonſt gemaekt, en des ſelfs hiftorien zijn van ſeer deſtige Meesters. Boven op de top des koloms was een vergulde bol, waer den afch van *Trajaen* in geſloten wierd. Nu is daer in plaets van die bol een verguld metaalen beeld van *S. Pieter*, Vorſt der *Apoſtelen*. In de Voetſtal leeft men noch.

S. P. Q. R.

IMP. CÆSARI DIVI NERVÆ F. NERVÆ TRAJANO AUG. GERM. DACIO PONTIF. MAXIMO TRIB. POTEST. XVII. IMP. VI. PP. AD DECLARANDUM QUANTÆ ALTITUDINIS MONS ET LOCUS TANTIS OPERIBUS SIT EGESTUS.

Dat is:

Den Raed en 't volk van Rom en hebben dit geſtelt ter eeren van Keiſer Nerva Trajanus, des vergoden Nervaes ſoon, Augustus, Germanicus Dacicus ſeventienmael Opper-prieſter met Wijkmeesters macht, ſes mael Velt-overſte, ſes mael Borgemeester, Vader des Vaderlands; om te vertoon en hoe hoogen berg uitgeput en vernedert is, om ſoo groote werkken te volbrengen.

Van

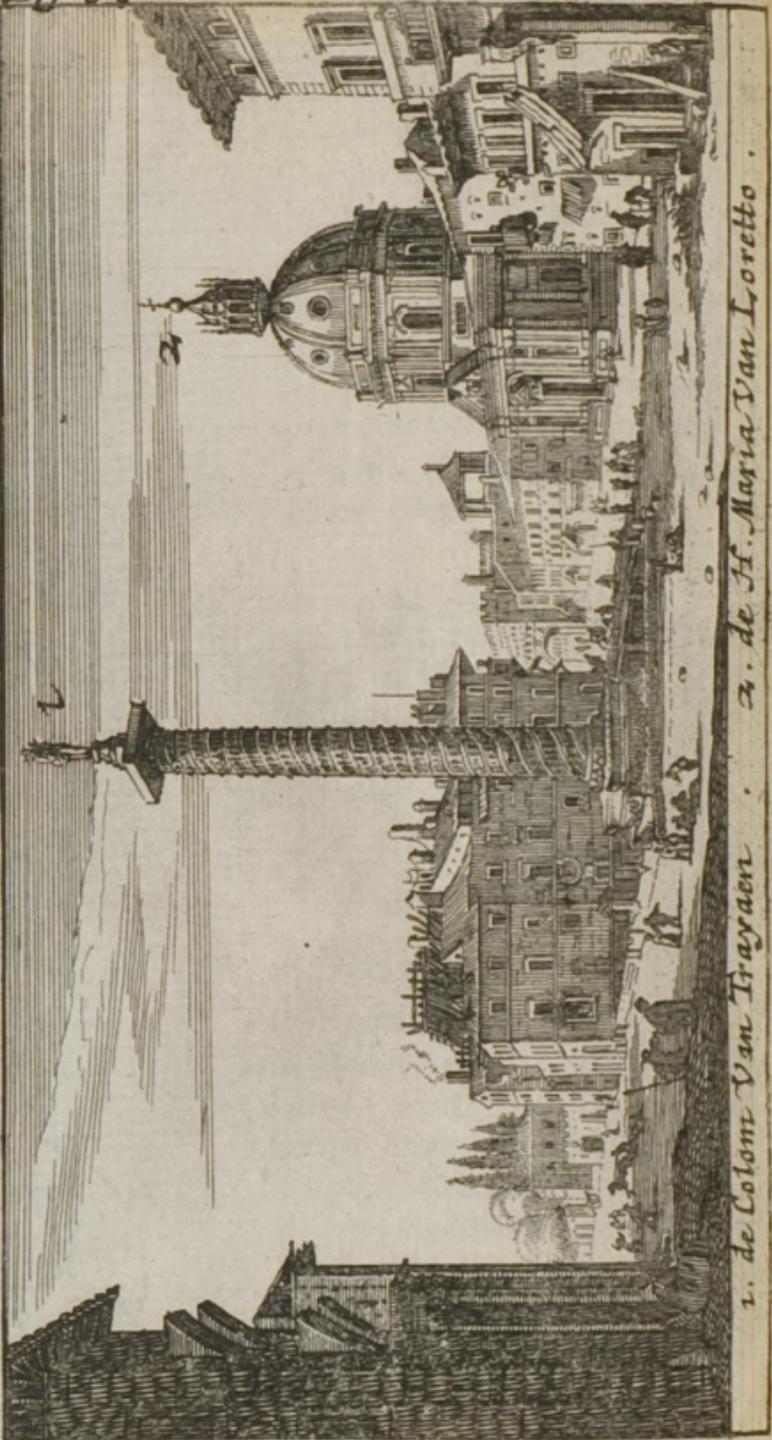
WAN
109
ding
richt
vanden
Kolon
man
Mach
a v
gelou
a v
der

RVEN
GEL
O TI
AD D
ALTI
JST
STUS

m
a
har
pre
wer
land
t
ge

[Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page]

2. de H. Maria Van Loretto .

1. de Colom Van Trayaen .

Van
 De
 Vle
 Gefel
 als wa
 Van d
 N't ja
 alexand
 en begi
 til; en
 alden sy
 inde, f
 shielder
 are Vr
 ur nieu
 rgonner
 Maria
 by nam
 trekke
 minen o
 planten
 tken va
 al fraei

*Van de S. Lucia der Kruis-
dragers. 55.*

Dese kerk is hier op de plaets na 't Raven
Vlees-huis nieuw gesticht geworden by
't Geselschap der Kruis-dragers, 't welk voor-
maels was in *S. Lucia der Ververy*.

*Van de Heilige Maria van Lo-
retto. 56.*

I N 't jaer 1500. 't welk het jubilé was van *A-
lexander de 6.* gaven de Bakkers van *Romen*
een begin aen een Geselschap van die van haer
stijl; en beraedslagende om een kerk te maken,
hadden sy hier een kleine; welke een Procchie
zijnde, sy vereenigden aen die van *S. Quiricus*,
en hielden aen haer een Godtsdienstig beeld der
Lieve Vrouw, om dat op 't Hoog Autaer van
haer nieuwe over te voeren, die sy uit de grond op
begonnen in 't jaer 1507. onder den naem van de
H. Maria van Loretto.

Sy namen weinig ruimte van grond, maer die
optrekkende gelijk de Tempelen der oude Ro-
meinen onder een ronde gestalte, met een schoo-
ne lanteern daer boven, is sy geworden trots veel
kerken van *Romen*, met loot overdekt, en met
veel fraeiheit gemaekt.

752 AFBEELDING VAN

Dese kerk is niet alleen van een seer schoon bestek in haer holte, maer in gants haer gebouw, hebbende sy daer aen bekostigt vijftig-duisent kroonen in de tijt van 53. jaren alle van aelmoesfen versamelt, onder welke van groot gevolg die was, van *Gio. Domenico Martini Reggiano*, die daer aen negen-duisent kroonen liet, op dat sy voltrokken sou worden, gelijk geschiede in 't jaer 1580. De inwijding nochtans wierd gedaen in 't jaer 1534. op den 8. February.

En op dat een soo schoone kerk wel onderhouden mogt zijn, hebben sy daer in Priesters, Klerken, Heiligdoms-versorgers, en Biegt-vaders. Daer is ook noch een Orgelist met een Meester der Kapel om de Musijk te handhaven in de feestdagen, en Saterdachs 's avonds, om 't *Salve Regina*, zy gegroet *Koningin* te singen; en in die der *Quadragesima* versorgen sy, dat daer Sermoenen gedaen worden by Predikers uit verscheide Religien. En de voornaemste feestdach van dese kerk de Geboorte der Lieve Vrouw zijnde, soo houwelijken sy dan Dochteren uit, en verlossen eenen op den hals gevangenen. De kleeding des Geselschaps is een witte kap, en heeft voor teeken het Beeld der Lieve Vrouw van *Loretto*.

De Kapel der Kribbe is een werk van *Federico Zuccaro*. 't Hoog Autaer is Bouwkonst van *Honorio Lunghi*. *S. Agnes* van marmer van *Francois*, Neerlander. De *S. Cecilia* van *Giuliano Finelli*: de schildery van den Ridder *Gioseppe*: en de bouwkonst der kerk van *Giacome del Duca Siciliaen*.

Hier

Hier ontrent hebben sy noch een Gasthuis gemaakt voor de arme sieken van haer stijl met achtien bedden, en in de Somer worden die verdobbel, en in dit Gefelschap kunnen ook andere komen van allerlei staet: als een van haer Gebroeders siek wort, bezoeken sy die, en helpen haer in alles dat noodig is in yders huisen; en doot zijnde dragen sy die te begraven: en sy hebben daer een nieuw kerkhof gemaakt.

Hier naest is het Paleis der Heeren *Bonelli*, bouwkonst van Pater *Domenico Paganello*.

*Van S. Bernard aen de Kolom
van Trajanus. 57.*

NU hebben wy van soo veel prachtige gebouwen welke dese plaets deden uitmuntten, behalven de geseide Kolom hier alleen twee kerken, d'een is van de *H. Maria van Loretto*, l'andere dese van *S. Bernard*, welke een Roomsche Priester stichtede, geseit *Francesco Schiavi* van *Sio. Angelo Foschi*; en in 't jaer 1318. maekten y, onder 't aenroepen van *S. Bernard*, om groonen yver tot hem te hebben, hier een Gefelschap van Priesteren, en weereldsche, 't welk naderhand goet gekeurt wierd by de Stede-houder van Paus *Eugenius de 4.* in 't jaer 1440. En om dat de kerk in sijn huis wierd gemaakt, schikten sy den Hoflaer aen hoorende tot een kerkhof, maer alleen om die van haer Gefelschap soo mannen als vrou-

754 AFBEELDING VAN

wen daer te begraven; en dit voorrecht wierd haer bevestigd van *Pius de 2.* op 't jaer 1459. wanneer sy 't begin aen dese kerk gaven; maer wat aengaet de grafftede, yder verkieft een die hem best gevalt.

Sy willen, dat het beeld der Lieve Vrouw een van die sou wesen, welke *S. Lucas* schilderde, en ontdekken dat in de statige Hoogtijden. Dit Gefelschap had voor haer eigen instelling alle Sondach aen veertig arme huisgesinnen brood te geven; maer sy oirdeelden daer na beter een Klooster van Nonnen te stichten, om die te kleeden welke door armoede niet konden in andere komen; en tot dien einde gaf haer *Sixtus de 5.* het huis der Santen *Vitus* en *Modestus*, met al dat daer aen hoorde, in 't jaer 1587. Siende daer na dat sy door de engte der plaets niet bequaems maken konden, gaf hy haer de kerk van *S. Susanne.*

Hier tegen over in de oude muuren der Markt hebben de Heeren *Alberini* haer woningen.

Van de H. Maria des Carmels. 58.

DIt Gebroederschap aengevangen hebbende, in de kerk van *S. Maerten der Bergen* te vergaderen, gelijk daer geseit wierd, om dat die van de broeders Carmeliten is, siende, dat'er, om soo verre buiten 't bewoonde te staen, gevaer was van
geen

AN

winde
y vuer
er vuer
die kint

te vrouwe
u schied
ogijde
inhalg
nen in
ter een
die te
in ande
r Sicut
klyde
87. Seel
niet bo
ck v

uren le
woon

des Co

rangen
der Bey
d, om
de, dat
in, ge

S. Silvester Op den Hengsten-Berg.

geen gevolg te fullen hebben, maekten sy hier een Gebede-plaets even als een kerk, en die wierd in 't jaer 1605. op den dach van *S. Matthias* Apostel ingewijd. Evenwel gaen sy alle vierde Sondach des maends na *S. Maerten* voornoemt, om daer den ommegank te doen.

Sy houwelijken Dochteren uit, op den eigen feestdach van de Lieve Vrouw des *Carmels*, welke gevyert wort op den naesten Sondach aen den 16. July. Maer na veel aengeleide vlijt, heeft men noch niet kunnen verstaen wat de reden zy van foodanigen Hoogtijt op dien dach, als ook niet van 't Vasten dat sy gewoon zijn op Woonfdach te onderhouden.

Van S. Silvester op den Hengsten-berg. 59.

LAet ons nu geklommen zijn op een anderen der seven bergen van *Romen*, welke van hier sich uitstrekt na de *Salarische Poort*, en den *Quirinael* genoemt wort.

't Is waer, dat men niet vinden kan, wanneer dese kerk aen *S. Silvester* wierd toegewijd, daer geen ouder gedachtenis zijnde, als van 't jaer 1524. gelijk een opschrift boven de poort ver-
toont: sy was een Procchie, welke *Paulus de 4.* naderhand aen die der Heilige Apostelen in het jaer 1555. vereenigde, en gaf dese kerk aen de Paters van sijn Religie. Dese voorts met bystant

756 AFBEELDING VAN

van Godtvruchtige perſoonen , inſonderheit van *Gregorius de 13.* vergrooteden haer woning , vernieuwden de kerk , en vercierden de ſelvige met ſchoone kapellen , ſchilderijen , en een verguld overwelfſel. In welk gebouw de geſeide Paus *Paulus de 4.* ſoo grooten behagen ſchepte , dat hy daer wonen wilde , en tweemaal ſijn Kerkenraed daer verſamelde. De ſchildery des Hemelvaerts is van *Gaetano.*

Het Hooft en Stichter van deſe Geregelde Klerken was de ſelfde *Paulus de 4.* noch Biſſchop van *Chieti* zijnde *Pietro Carrafa* genoemt , welk geſlacht van de edelſte is die men binnen *Napels* heeft ; maer ter liefde van 't Aenſchouwend leven aſtand doende van dat Biſdom , gaf hy met eenige van ſijn medegeſellen daer 't begin aen op 't jaer 1524. en deden op des Lieve Vrouwens Geboortens dach , voor 't Altaer van *S. Pieter* , in de Vatikaenſche Holen , de belijding der drie gewonelijke beloften , met den naem van Geregelde Klerken ; en *Clemens de 7.* ſtemde die toe. Sich daer na in *Venetien* vindende , belieſde 't Godt niet , dat *D. Pietro Carrafa* langen tijt ſijn gewenſchte ruſt ſou genieten , om dat hy verſcheidemaal met brieven van *Paulus de 3.* na *Romen* ontboden zijnde , door de verdienſten die hy in hem kende , den ſelfden tot Cardinael makende , hem in 't Pauſdom volgde op 't jaer 1555.

Of wel nu de Religien der Klerken ſeer oud zijn in de Kerke Godts , nochtans om dat men nu vele met verſcheide inſtellingen ſiet , ſoo heeft deſe den naem van *Teatiner* van *Chieti* , welk
Biſ-

't Paleis des Cardinaels Iulius Mazzarini

't
Bilom I
graffede
geleerde
noemt Sc
welingse
ten seer
Hof.
Het F
wierd g
boven d
van Kei
minio P
so, en S
Hertog
graef I
gebou
Guido
ten see

D
loopt
dien
V
valle
nisse
in 't
't u
gev

Bisdom haer Stichter gehad heeft. Hier is de grafftede van *Prosper Farinacius* groot Rechtsgeleerde; en van de Cardinael *Bentivoglio*, beroemt Schrijver; hier hebben sy ook haer Nieuwelingschap. In 't Klooster van dese Paters, is een seer heerlijke Boekschat, en een seer aerdigen Hof.

Het Paleis des Cardinaels *Julius Mazzarini* wierd gebouwt van *Scipio* Cardinael *Borgese*, boven de vervallene Overblijfselen der Badstoven van Keiser *Constantin*, met bouwkonst van *Flaminio Pontio*, *Giovanni Vansantio*, *Carlo Madero*, en *Sergio Ventuci*; verkocht aen *Gio. Angelo* Hertog van *Altaemps*, daer na aen de Markgraef *Bentivoglio*, en van beide vermeerdert door gebouwen, en vercierselen, met schilderien van *Guido Reni*, en andere goede meesters; waer aen een seer schoonen Hof is vervoegt.

Van S. Vitael. 60.

DIt is het dal, 't welk of het schoon tusschen den *Viminaelschen* en *Quirinaelschen* berg loopt, nochtans heeft het van desen en niet van dien den naem gekregen.

Voorts wat de herstellingen aen dese kerk gevallen belangt, men heeft hier alleen gedachtenissen van twee. De eerste was van *Sixtus de 4.* in 't jaer 1475. om van 't jubilé te wesen; maer 't inkomen van *S. Innocentius* Paus daer aen gegeven elders gebesigt wordende, bleef sy verlaten,

758 AFBEELDING VAN

laten, en dreigende te vallen vereenigde *Clemens de 8.* in 't jaer 1595. die aen de naefte van *S. Andries*, waer de Paters Jesuiten haer Nieuwelingſchap hebben: en of wel de benaming daer van genomen wierd, die eens Cardinaels was, evenwel bleef hier de Hoogtijt aen, welke kooft op Vrydach na de tweede Sondach in de Vafte.

d'Andere herftelling dan was van de Paters Jesuiten, die de ſelfde tot een ſeer ſchoone bequaemheit en cierlijkheit brachteden, *Isabella della Rovere* Vorftin van *Biffignano* hen daer in helpende; welke de eerſte Stichterſche *Veftina* navolgende, groot gelt van haer kleinoodian makende, ook noch hielp tot de ſtichting van 't voorſeide Nieuwelingſchap; en nu hebben de Paters Jesuiten deſe Kerk, en ſy is over al ſeer aerdig beſchildert.

Hier ontrent ſegt men in de oude tijden den Tempel van *Quirinus* geweest te hebben, waer ſy verſieren, dat hy aen *Proculus* ſou verſchenen zijn: en men quam over veel trappen daer op.

Van S. Dionisius Areopagita. 61.

DEſen groote man was binnen *Athenen* een Leerling van den Apoſtel *Paulus*, die in de ſelfde Stad predikende hem tot **CHRISTUM** bekeerde.

Aen deſen ſeer wijsen dienaer Godts, *S. Dionisius Areopagita*, en Apoſtel van Vrankrijk leest

leest men niet, dat te voren eenige kerk binnen *Romen* was toegewijd, tot op 't jaer 1619. tot het welke te doen, hier eenige Broeders, Franſſe, der Alderheiligſte Drievuldigheid des Verloſſings, bewogen wierden. Hier nevens is een ſtraetje, gelegen in 't dal van *Quirinus*, ſoo genoemd na den Tempel van *Romulus*, *Quirinus* geſeit.

Van de Heilige Maria der Geſontheit. 62.

IAn van Godt hebbende tot eigen inſtelling laen ſijn Geestelijke, 't beſorgen der ſieken gegeven, gelijk wy aen *S. Jan Colavita* geſien hebben, waer ſy in een haer groot en ſchoon Gaſthuis met groote liefde en keurlijkheit de ſelfde dienen, en ſy in acht nemende hoe gevaerlijk het weder ingevallen is, beſloten met hulp van Godvrugtige perſoonen, een ander klein Gaſthuis voor de Geenſende te maken. Dierhalven verkoren ſy in 't jaer 1584. deſe plaets, die door haer hoogte van goede lucht is.

De feeltijt van deſe kerk wort op den 5. Auguſt gevyert.

Van S. Norbertus. 63.

TEgen over de *H. Maria der Geſontheit* is onlangs een verblijfplaets der Paters opgerecht, die

760 A F B E E L D I N G V A N

die een kerk gebouwt hebben, welke sy *S. Naber-
tus* noemen: daer is bequame huifing begonnen,
en sy kleeden haer in 't wit met een Priesterlijke
muts van de selfde verw. Sy zijn van de Premon-
streiten Orden, in 't jaer 1120. gesticht, onder den
Regel van *S. Augustin*, by *Calistus de 2.* en
Honorius de 2. goet gekeurt. En in 't jaer 1626.
quamen sy binnen *Komen* onder 't Pausdom van
Urbanus de 8.

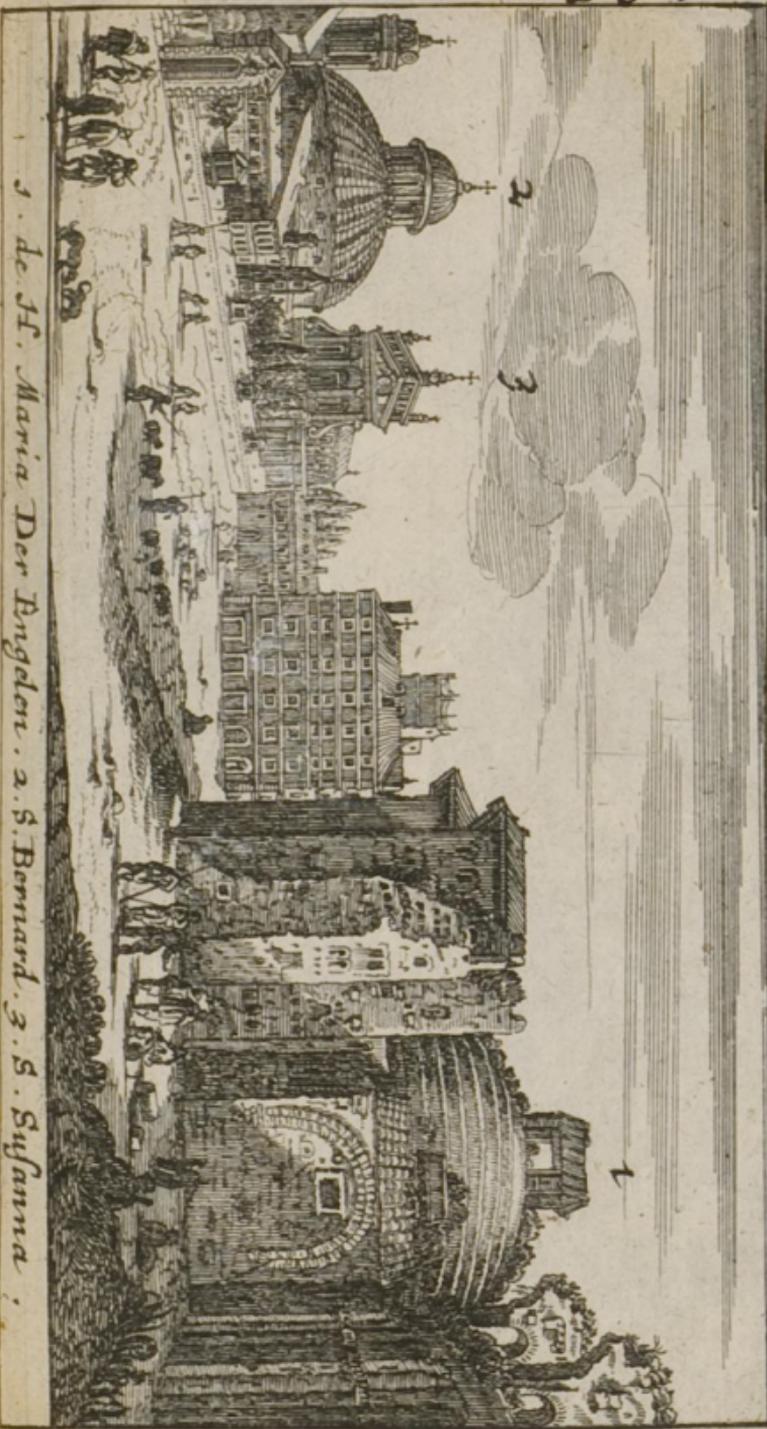
Voorts is daer ter zijden den Hof der Alder-
doorluchtigste *Peretti*, waer om 't aengenaemst
zijn, de liefelijke groenten met de schoonheden
der fonteinen, en de heerlijkheit der woningen
met de voortreffelijkheid der beelden; en 't is de
Koninklijke weelde des Roomsehen Vorfts.

Van de H. Maria der Engelen in de Badstoven. 64.

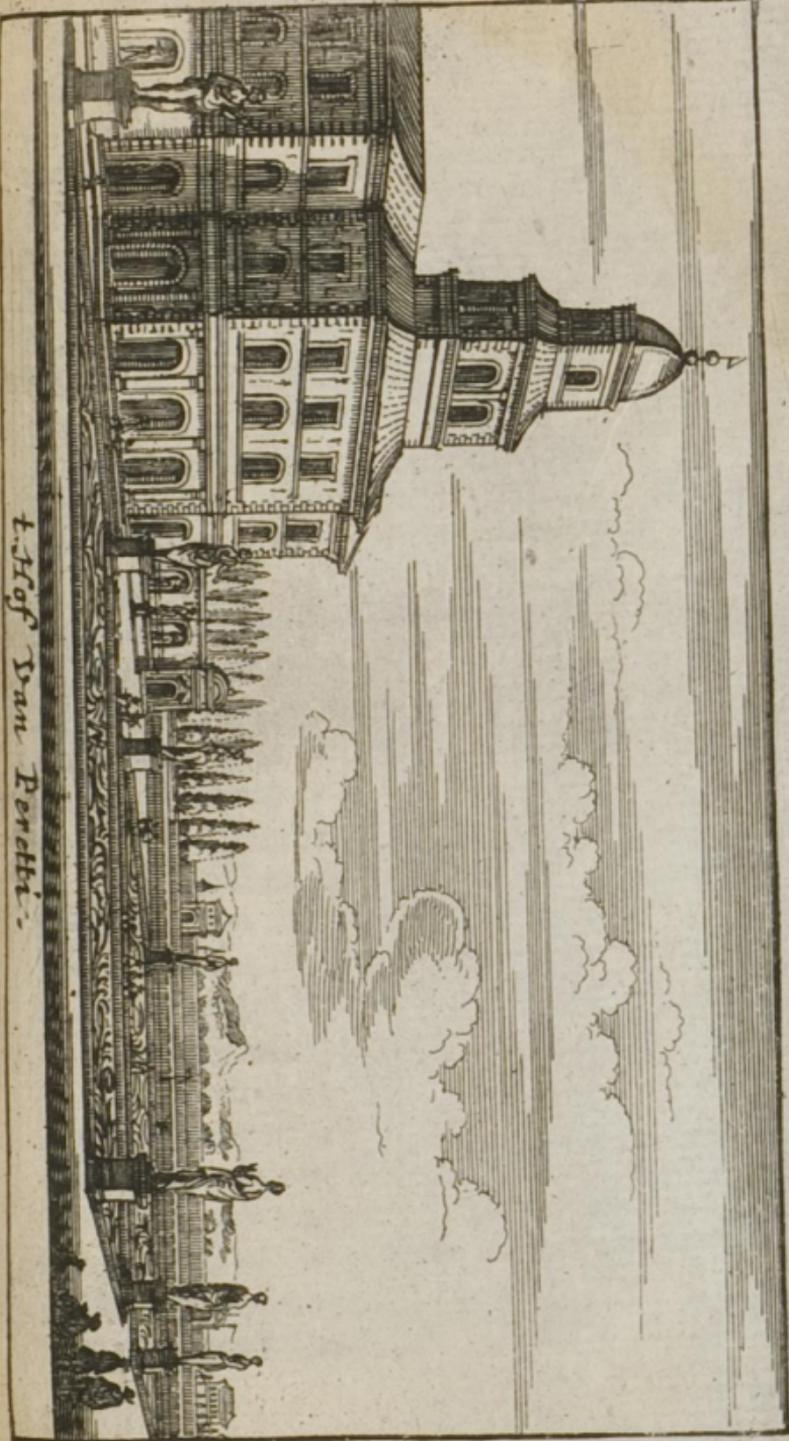
DE Latinen hebben van de Grieken dit woord,
Therma, ontleent, 't welk naderhand van
't gemeene volk verandert is in *Termini*, en men
siet noch een groot deel van de *Therma*, by ons
Badstoven door *Diocletianus* en *Maximus* Kei-
seren gemaakt.

Hier lieten de heilige Christenen gedachtenis
van haer heilig Geloof, drukkende in eenige stee-
nen, die sy daer in metselden, het teeken des hei-
ligen kruis, van welke m'er noch dikwils onder
dat puin kooft te vinden.

Twee

1. de St. Maria Der Engelen. 2. S. Bernard. 3. S. Susanna.

Hof van Peretti.

't
Twee
laes, e
een
ens ael
n kon
ege br
van
in nie
orden
en Eng
ingelei
moen
neerb
a't ja
Anton
de wer
gheit
mbel
inde
op den
n een
ingel
de lied
terk
de ver
Dit
op de
Card
de M
H. M
Snee
bena

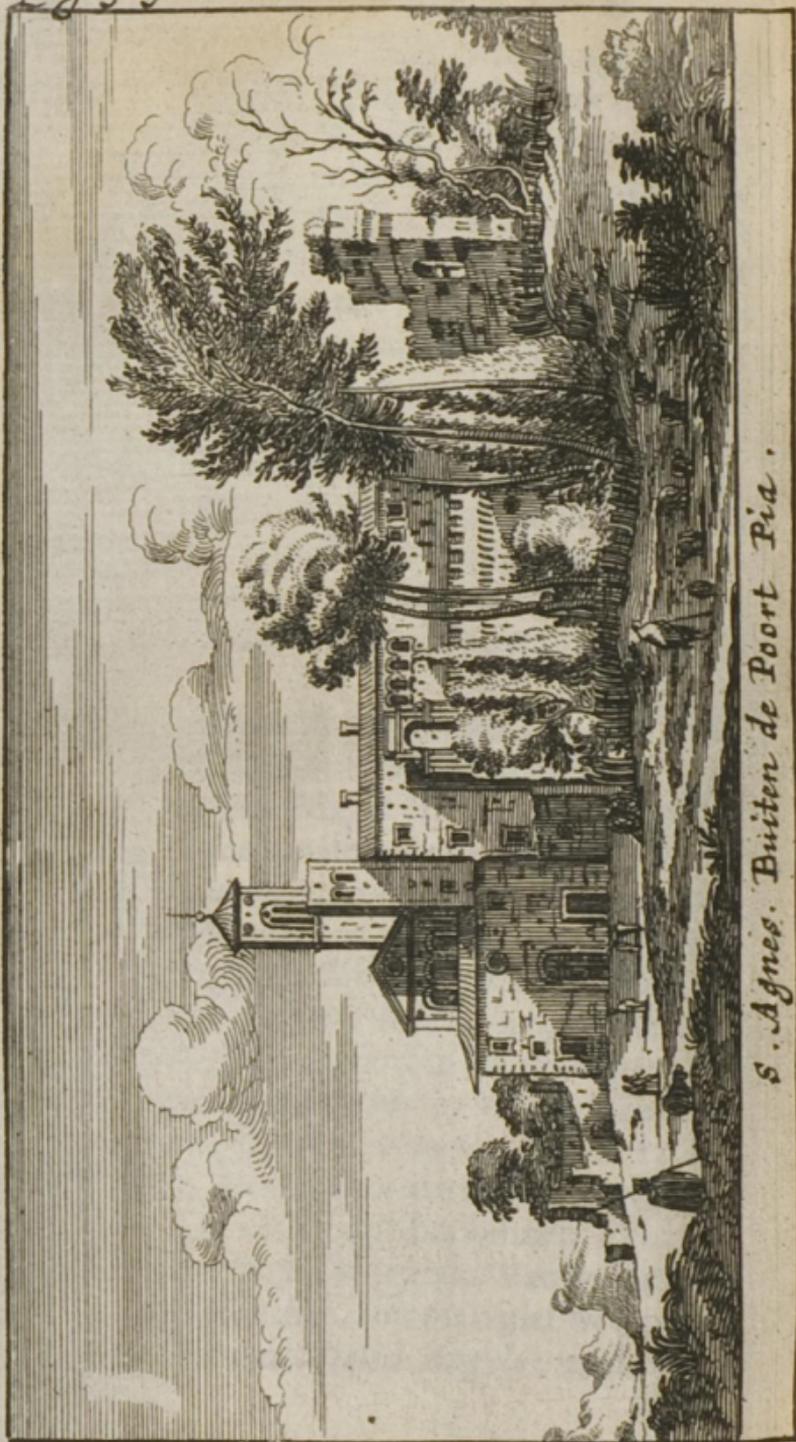
't NIEUW ROMEN. 761

Twee Graven van 't Huis der *Ursinen*, *Nicolaes*, en *Neapolion* trachteden dese Badstoven tot een kerk in te wyen, en bewesen daer inkomens aen, op dat de Paters *Certosinen* daer sou-den komen wonen; maer sy konden dat niet te wege brengen, gelijk men in een bulle leeft van *Urbanus de 5.* die in 't jaer 1362. geseten heeft. Van nieuws in 't jaer 1516. by geval ontdekt wordende, op een muur der kerk des Heiligen Engels in *Palermo*, de beeltenis der seven Engelen bystaenders der Goddelijke Majesteit genoemt, wierd het volk bewogen om daer yver en eerbiedigheid ontrent te hebben; en hier quam in 't jaer 1527. een goet en gelettert Priester, *Antonio del Duca* Ophiender over, dese kerk zijnde, wenschende dat *Romen* de selfde Godtvruchtigheid ontrent dese groote bystaenders mogt omhelsen; maer verscheide moeilijkheden vindende, sonder de moed te verliezen, na 14. jaren op den 7. September Misse doende, dacht hem als in een helder licht dese plaets aen de geseide seven Engelen toegewijd te sien, en dit gesicht aen goede lieden bekent makende, quam hy hier de plaets te erkennen die hy gesien had, en schreef met roode verw haer namen op seven Kolommen.

Dierhalven quam hier *Pius de 4.* in 't jaer 1561. op den 5. August, met de heilige Versameling der Cardinalen, en ontallijke menschen, en deed daer de Misse, en eigende die Badstoven toe aen de *H. Maria*, op dien dach het wonder-werk des Sneeuws geviert wordende; als ook noch aen de benaming eens Cardinaels, en stelde daer de Vastens

stens Hoogtijt op Saterdach voor de 4. Sondach, gelijk voormaels was aen de naefte kerk der *S. Susanne*, en verplichte tot dit gebouw het Klooster der Certofinen, welke hy van 't Heilig Kruis in *Hierusalem* hier deed komen, en sy hebben niet nagelaten het selfde te maken volgens haer bestek, genoegsaem van haer andere kloosteren verschillende; en de Paus hoe wel hy door de doot verrascht, de kerk niet kon voltrekken, nochtans wilde hy efter daer begraven zijn; *Gregorius de 13.* maekte daer de vloer, en sy heeft seer schoone schilderien. *Sixtus de 5.* nam de oirsack wech van die meer te ontheiligen, openende daer voor een groote plaets, en trekkende daer nevens een lange, wijde straet tot aen de poort van *S. Laurens*.

Pius de 4. dese kerk inwijdende, waren onder andere Overblijffelen welke hy daer bragt, ook die van *S. Eulalia*, Maget en Martelares. *Spaenjen* heeft 'er twee van dese naem, en beide Maegden en Martelareffen, in de vervolging van *Dicletiaen* en *Maximiaen*, onder den Voorfitter *Dacianus*, en beide die salige zielen scheideden in gedaente van een Duifuit haer lichamen; maer op verscheide tijden, plaetsen, en manieren van dood wort haer gedachtenis in 't Roomsch Martelaerboek aengetekent, eene was op den 12. February binnen *Barcelonien* aen een kruis gehecht, d'andere op den 10. December binnen *Emerita*, die verbrande, vyer inswelgende. Van welke twee dese Overblijffelen zijn, kan men niet weten. Dese bouwkonst is van *Michel Angelo*; en daer zijn
begrav-

S. Agnes. Buiten de Poort Pia.

graven
statu.
erit me
scol. A
in't Pa
vonden
en Keite
ul brag
rent :
sack b
aus de

Van

D
C
fond
chaen
Voc
bede
luffert
en. 3
Schrift
igraf
ter. I
de 2.
saint
1703.
wer t

begraven de feer geleerde Cardinalen *Parisius* en *Alciatus*. Even buiten de poort *Pia* komende, heeft men noch een bouwkonst van den selfden *Michel Angelo*.

In 't Pausdom van *Clemens de 7.* wierden hier gevonden eenige hoofden en stukken van beelden van Keiseren, waer van men sommige op 't *Capitol* bragt, en andere na *Florenzen* sond. Hier ontrent liet men de Gemeene Koren-huizen gemaect by *Gregorius de 13.* *Paulus de 5.* En *Urbanus de 8.*

*Van S. Agnes buiten de poort
Pia. 65.*

DE roemruchtige *Agnes* was van Christelijke Ouders geboren; welke doot zijnde, quamen sy sonder eenig teken van droefheit te geven haer lichaem nemen, en bragten dat wech te begraven.

Voorts bied sich hier aen een wonderbare sack te bedenken, hoe dese Godtvruchtige tucht onder Jufferen hier meer dan duisent jaren is onderhouden. 't Welk gevonden wort eerst aen een opschrift in marmer van 't jaer 1256. gestelt boven 't graf van een salige *Agnes* Abdes van dit Klooster. Daer na onder *Alexander de 6.* en *Julius de 2.* *Italien* van oorlogen gequollen wordende, dacht het den geseiden *Julius* goet, in 't jaer 1503. de selfde van daer, na *S. Laurens in de Bron* over to voeren.

Laet

764 AFBEELDING VAN

Laet ons nu komen tot de herstellingen. De eerste was van *Honorius de 1.* in het jaer 626. tot Paus verkoren, die de selfde heel vercierde, en tot huiden fiet men daer noch achter aen de kerk een beeld van *S. Agnes*, dat hy maken deed met hoog verheven werk. Daer-en-boven stelde hy op 't Hoog Autaer een genoegsaem groote Ouwel-kas van vergult metael, en mischien dat hy toen de hoofden der Santinnen *Agnes* en *Constasy* met andere van haer Overblijfselen nam, door andere kerken verdeelt. Voorts in 't jaer 1616. vernieuwde *Paulus de 5.* de voorseide Ouwel-kas met de Kolommen die de selfde ondersteunen, en het kostelijke beeld der Santin van sijn Albast.

Andere verbeteringen leeft men noch, en van *Adrianus de 1.* van 't jaer 772. en van den voorseiden *Fulius de 2.* maer die zijn niet bysonder beschreven.

Die dan van onse tijden, zijn van de Cardinael *Alexander de Medicis*, welke in 't jaer 1600. willende dat het Klooster schier verbroken, bewoont mogt kunnen worden, dat begon te vermaken, een plaets open daer voren, ende met een lange straet door een rechte weg, en een brug in 't midden, om die met de *Salarische Weg* te vereenigen. Soo achter de kerk door de voornaemste straet gaende, strekte hy die uit, en trok die op de lijn, op dat hy de poort van de Stad mogt ontdekken, van waer men na de kerk komende, hy die den naem van *S. Agnes* gegeven heeft; en sy wort ook noch *Pia* geseit, om dat *Pius de 4.* in 't jaer 1561. de selfde vervoerde. Op

't N.
Op de fee
loop van
de Hom
Evangelii
selfde; e
de lamme
dat ste
ruffen get
n. *Romen*
et; en hy
schopper
want loud
te volgen
edwaelt l
menis is
en men l
schop v
16. dat d
en bysita
hop sou i
ya houde

DE o
Te
de Rond
selfsel o
te selfde
en Bac
in des

Op de feestdach van *S. Agnes* is daer grooten toeloop van volk om dese kerk te besoecken; en van de Homilien, die de Paus *S. Gregorius* over de Evangelien maekte, deed hy hier de elfde en twaelfde; en alle jaren wijd men hier twee seer witte lammeren, van welkers wol sy kleeding werven, dat stolen zijn, in verscheide plaetsen met kruiffen geteekent, en sy worden voor de Paus van *Romen* gedragen, als hy hoogstatelijk Misse doet; en hy send die aen de Aerts-vaders, Aerts-bisschoppen, en ook Bisschoppen, op dat sy vermaent souden zijn desen hoogsten goeder Herder na te volgen, en op sijn schouderen draegt hy een yerdwaelt Lammeken. Dese Kerk-plicht vol geheimenis is veel ouder als sommige meenen, door dien men leeft, dat soo de verkoren Paus geen Bisschop was, beval *S. Marcus* Paus, in 't jaer 336. dat de Hostiensische Cardinael, een der seven bystaende Bisschoppen, den selfden tot Bisschop sou inwijden, een der voornoemde kleedingen houdende.

Van S. Constasy. 66.

DE oudheit van *Romen* heeft geen schoonder Tempel als desen, hoewel sy in grootte van *de Ronde* wort overtroffen. Daer is noch een welfsel overig, dat boven Kolommen, in de ronte de selfde omcingelt; en om dat de Heidenen die aen *Bacchus* toewijdden, siet men in veel plaetsen des welfsels veel van sijn oude schilderien, welke

766 AFBEELDING VAN

welke verscheide gereedschappen des Wijn-oefts vertoonen.

De Cardinael *Alexander de Medicis* deed van dese lage plaets de aerde af-nemen, en indien door soo grooten vochtigheit sy niet meest vergaen waren, men sou stant al de oude schilderien daer noch in haer eersten sien. Naderhand versette de Cardinael *Paolo Emilio Sfondrato* van die Porphyren grafftede het Autaer, waer de lichamen zijn van de drie hier voor van ons genoemde maegden, en trok dat in 't midden van de kerk, en bragt dat onder een bequamer gestalte. En ten laesten heeft de Cardinael *Fabritio Verallo* die gants van binnen en buiten verciert, 't welk een schoon gesicht daer aen geeft; gelijk hy ook noch gedaen heeft aen de voorgaende kerk van *S. Agnes*. En om dat de dach van haer gelukkig verscheiden in de Martelaers-boeken niet gevonden wort, doen de Paters van *S. Pieter in banden* de dienste aen alle drie op den 25. February; welke ook dese kerk van *S. Constancy* noch toe-koomt.

't Is nu tijt weder na *Romen* te keeren, om inde te geven aen dese soo groote Wijk der bergen.

Door de selve poort *Pia* wederkeerende, siet men daer binnen *Romen* de schoone Wijngaerden der *Costaguti*, en d'andere voormaels der *Olgianti*, nu der *Raimondi*. Voorts tegen over de Lieve Vrouw der *Victorie*, welkers kerk bouwkonst is van *Carlo Maderna*, en de voorgevel van *Gio. Battista Soria*: zijn daer de drie Fonteynen, een bestek van den Ridder *Domenico Fontana*.

De

1. de Lieve, Vrouwe der Victorie.
2. de Pontem Der Badstoven.

't N

De F

intus de
ellen nu
moed v
re leide
dat ee
een see
nd hebb
welft.
en ma
ber han
sots v
de selfe
't we
En i

SI
CEN
UMN
TRO
ECT
IN U
ILL
UXT
NTE

was Si
er Vel
inker
water-

De Fontein der Badstoven.

Sixtus de 5. willende de Stad van *Romen* vercierfel en nuttigheit toevoegen, en een grooten overvloed van water in de Bron van *Agrippa* daer na toe leiden, 't welk de Stad seer van doen had, stelde dat eerst aen de *Diocletiaensche* Badstoven, daer een seer schoon gebouw van marmer uit de grond hebbende doen oprichten met drie bogen overwelft. In dat van 't midden is een *Moses* van witten marmer. In de boog aen de rechter en linker hand, zijn twee historien des Ouden Testaments van seer schoone marmer: onder yder van de selfde stelling springt seer overvloedig water, 't welk in drie seer schoone steene bakken valt. En in de spits leeft men daer.

SIXTUS V. PONT. MAX.
PICENUS AQUAM EX AGRO CO-
LUMNÆ VIA PRÆNEST. SINI-
STRORSUM MULTARUM COL-
LECTIONE VENARUM DUCTU
SINUOSO A RECEPTACULO.
MILL. XX. A CAPITE XXII. AD-
DUXIT FELICEMQ. DE NOMINE
ANTE PONT. DIXIT.

Dat is:

Paus Sixtus de 5. van Pisa heeft het water uit het Veld Colonno in de Prenestinsche Weg ter linker hand, door de versameling van veel water-stralen, tot een swaaiende leiding, haer t'samen

768 A F B E E L D I N G V A N

t'samen loopen, over de 20. mijlen, 22. van haer oorspronk, doen brengen, en Felix na sijn naem voor 't Pausdom genoemd.

Hy deed dat met groote onkosten noch leiden op den *Quirinaelschen Berg*, den *Berg Pincius*, en 't *Kapitool*; en dit was ten goeden deele oorsaek dat die plaetsen bewoont wierden, als aen 't Einde der huisen; de Poelen, de straet *Felice*, en andere ontallijke plaetsen. De twee Leeuwen van swarte steen, stonden eerst voor de kerk van *de Ronde*; haer bestek is van den Ridder *Domenico fontana*.

*Van S. Bernard in de Diocle-
taensche Badstoven. 67.*

VAN de seven Toornen die de Badstoven hadden by de Keiser *Maximianus* gebouwt, door de hand van soo veel duisenden Christenen, is desen alleen heel gebleven tot het jaer 1598. wanneer *Caterina Sforza* Gravin van *Santa Fiore*, den selfden tot een schoone kerk toe-stelde, en aen den ootmoedigen *S. Bernard* toe-eigende.

Onder die welke *S. Bernard* tot *Christum* bekeerde, omhelsden het meeste deel een geestelijk leven, in meer dan hondert kloosteren die hy stichte, en 't eerste was in een dal, des *Alsens* gesleit, soo door d'overvloed die hier van dat kruid was, als ook door moorderien die daer geschiedden; maer naderhand had dat weder den naem

van

't NIEUW ROMEN. 769

van *Chiaravalle*, uitmuntend geworden door de heiligheit van soo veel dienaren Godts.

Aen dien grooten Sânt eigende de voornoemde Gravin dese kerk toe, om de selfde te geven aen Moniken onder den regel van hem hervormt, gelijk aen *S. Prudentiana* geseit is: en dierhalven gaf sy ook noch een goet begin aen 't gebouw des Kloosters, 't welk dese Paters daer na met schoone hoven hebben toegeruft; maer boven al munt de kerk uit, sy groot vermaek in de nettigheit scheppende: en in 't Koor staet het lichaem des geluksaligen Paters *Giovanni Berberia*, die dese Orden hervormde: en eindelijk onder de kerken, die 't Roomsche volk vereert, met de opdracht des Kelks en Toorfen, is dit een, op den dach van haer feesttijt.

Van S. Cajus. 68.

DE nieuwe kerk van *S. Cajus* Paus, is uit de grond op gemaekt geworden van *Urbanus de 8.* daer zijn seer schoone schilderien, en sy is gegeven aen de Paters van *S. Bernard*: hier had van ouds die heilige Paus sijn huis, en kerk; en daer is dit opschrift.

URBANUS VIII. PONT. MAX.

Domum in Urbe S. Caji Papæ, & Martyris in Ecclesiam olim consecratam, ac in titulum erectam, sacraque Statione celebrem vetustate collapsam à fundamentis excitavit, illatîque ejusdem

Kk

dem

770 AFBEELDING VAN

dem S. Caji Reliquiis, titulum , ac Stationem re-
stituit. An. sal. MDCXXXI. Pontif. IX.

Dat is :

Paus Urbanus de 8. heeft het huis van S. Cajus Paus en Martelaer , in de Stad voormaels tot een kerk ingewijd , en een benaming verheven , vermaert door haer heilige Hoogtijt , van ouderdom vervallen , uit de grond nieuw opgericht ; en de overblijfselen des selfden S. Cajus daer in-gebragt , de benaming , en Hoogtijt herstelt. In 't jaer des Heils 1631. het 9. sijns Pausdoms.

Van de H. Maria Geboodschapte der Broeders dienaren. 69.

Hier wierd een nieuwe bestelling tot een heilige en geestelijke verblijf-plaets gemaakt in 't jaer 1617. voor de Paters Heremiten , die haer dienaren der *H. Maria* noemen.

Dese Heremiten maken geen onderscheiden Orden ; maer sy alle , met die welke binnen de Steden in de Kloosteren wonen , hebben een algemeen Oversten tot haer Opperhoofd ; en als de Heremiten des bergs *Senario* den ommegank doen , gaet de eerste der Geboodschapte van *Florenzen* daer na toe om die te ontfangen , en soohy niet kon , send hy daer een ander , of wel geeft verlos aen den Bestierder des Woestins tot dien selfden eynde. Hier maekten de Heremiten der dienaren

't NIEUW ROMEN. 771

dienaren in 't voorseide jaer op den 6. van Mei de bestelling tot een Verblijf, en Gebede-plaets, daer oprichtende een schildery van de wonderbare Geboodschapte, welke haer voorsaten in *Florenzen* hadden doen schilderen, en van *S. Marcellus* quam hier Broeder *Gregorio Alasia van Sommaripa*. om die te segenen.

Dese Verblijf-plaets wierd insonderheit gemaekt voor de Heremiten des Maegden-bergs by 't *Bracciaensché*, welke Heremitagie gesticht is in 't jaer 1615. van *Don Virginio Orsino*, als of hy sich met soodanigen Godtvruchtigen werk bereide, tot sijn naest aenstaende doot.

Dese plaets is nu gegeven geworden aen de Paters der Godvruchtige Scholen, om het Nieuweling-schap van haer Religie te houden, en aen de kerk van *S. Panthaleon* is van haer instelling gesproken. Sy hebben de sorg over de Nazareensche Versameling.

Van S. Teresa. 70.

DIt Klooster van *S. Teresa* wierd gesticht van de Vrouw *Caterina Cesis*, Dochter des Hertogs van *Acquasparta*, en voormaels Vrouw des Markgraefs van *Rovere*: en onder de instelling des hervormde Carmeliten Ordens leven sy daer met groote voorbeelden van deugtsaemheit.

Van S. Karel aen de vier Fonteynen. 71.

DE versameling der hervormde barveoetse in *Spaenjen* van de Drievuldigheid der Verlossing, (van welkers oorspronk gesproken is by *S. Thomas* aen 't Scheepje) tot *Romen* komende, gaven hier 't begin aen een gebouw, in 't jaer 1612. en op den derden Juny deed de Cardinael *Ottavio Bandino* haer Beschermheer daer de eerste Misse. De hervorming van dese Orden wierd goet gekeurt in 't jaer 1599. van *Clemens de 8.* andere Pausen van *Romen* te voren die eerste strengheit, die sy in 't begin aengenomen hadden, gematigt hebbende. Boven 't verlossen der Slaven, begeven sy haer noch in de saligheid van haer even naesten te bevorderen, door middel van 't prediken, en 't bedienen der Sacramenten.

In dese plaets, die van vier zijden der straten, waer vier liggende beelden zijn, die water uit werpen, van *de vier Fonteynen* genoemd wort, stelden sy 't gebouw van dese kerk. Maer naderhand onder *Urbanus de 8.* is die uit de grond op nieuw gemaakt. De bouwkonst is van *Francesco Borromini* van *Milanen*. Sy heeft een lankwerpige ronde gestalte; en met een waerdige vond is daer onder, om yveriger te bidden, een andere kerk onder d'aerd; en met het bestek van den selfden *Borromini* is daer noch een nieuwe en schoone

't NIEUW ROMEN. 773

ne woning, van welke men met een feer hoog uitsicht gants *Romen* ontdekt, nevens de nabuurige Steden, en ook de verre gelegene Zee.

Van S. Jocchem, en Anna. 72.

AEN den naem van dese roemruchtige Santin zijn twee andere kerken in *Romen* toegeigent. Soo deden de eerste Christenen, gelijk Paus *Gregorius de 13.* in een van sijn Bullen bevestigt, welke beval, dat door heel de kerk dubbelen dienst sou gedaen worden, ter eeren van die Santin; en of hy schoon onder een gebod haer feestdach niet belaste, niet-te-min deed dat voorts *Gregorius de 15.* voor alle, die in *Romen* staen.

Dese Kerk en Klooster wierden in 't jaer 1608. van de Paters Barrevoetsche Carmeliten gemaekt: dese stonden onder een algemeen Opperhoofd met de andere, die daer zijn in *S. Paulus* naest aen de *S. Susanne*, en de *H. Maria van den Trap*. Maer naderhand heeft *Clemens de 8.* door een Apostelijken openen brief die gescheiden.

Van S. Andries. 73.

IN 't jaer 1566. gaf *Gio Andrea Croce*, Bisschop van *Tivoli*, dese kerk met haer plaets daer by gelegen, aen Pater *Francesco Borgia* Overste

774 A F B E E L D I N G V A N

der Jesuiten, om haer Nieuwelingschap hier in *Romen* te houden; maer de kerk wierd uit de grond op vermaect, en begiftigt van de Hertogin *D. Giovanna d' Aragona*, huis-vrouw van *Ascanio Colonna*.

In dese kerk wort bewaert het lichaem van den saligen *Stanis-laus Costka* seer edel Polak, die in de weerd door een seer sware krenkte sehier ter doot gebragt zijnde, verdiende besocht te worden van de alderheiligste Maget met haer kinderen in den arm. Van *Clemens de 8.* wierd hy onder de geluksalige getelt. De Poolse volkeren vyeren met groote statigheit den feestdach in dese kerk op den eersten Sondach naest-volgende op de feest des Hemelvaerts, en hebben sijn graf seer rijkkelijk verciert; maer 't wort noch genoegsaem meer verheerlijkt door den yver der Geloo-vige.

De Stichter van dese heilige Religie, hebbende tot desen einde een boek gemaect, de Geestelijke oeffeningen genoemt, waerom sijn kinderen in dit huis des Nieuwelingschaps, kameren afgesondert houden voor die, welke dese heilige Oeffening in acht willen nemen; waer sy verre van alle aerdsche gedachten by die Paters goeffent, en tot de deugt en Godtvruchtheit aengeset worden, waer binnen een seer schoonen Hof is vergroot met het koopen van een anderen daer aen gelegen, die eerst de Heeren *Bandini* toequam; en daer na de Cardinael *Cappone*. De stukken van 't Hoog Autaer, en van 't Autaer aen de rechter hand, zijn van *Durante Alberti*.

Van

*Van 't Alderheiligste Sacrament
der Kappucinen. 72.*

TOt een soo strengen leven, als dat is der Nonnen Kappucinen, die hier zijn, wort geen bequamer voorwerp vereischt als dit, op dat sy tot volständigkeit souden gemoedigt zijn met dit Hemels brood, dat uit den Hemel gedaelt is, om aen de swakke kracht, on aen alle het eeuwig leven te geven.

De Vrouw *Giovanna Aragona* gaf in 't jaer 1575. dese plaets; en 't Geselschap des Gekruissigden voor haer bedelende, heeft haer dese kerk en klooster gesticht; noch sy houden niet af van 't selfde te doen met dat te onderhouden, dewijl sy van niemand ter weerd haer laten sien, noch sy gaen met geen andere om tot bevordering van haer saligheid, als met de Paters Kappucinen. Diz Klooster wierd gesticht daer voormaels de Tempel stont van *Quirinus*, 't welk daer na de Wijngaert was van *Girolamo Genutio*, Toe-hoorder des Kamers in 't Pausdom van *Clemens de 7.* na derhand Cardinael gemaekt van *Paulus de 3.*

Van de S. Maria Magdeleen. 75.

LAten wy ten laesten gekomen zijn, aen 't einde van die groote en lange Wijk der Bergen: onder haer andere kerken, was dese hier aen de *S. Maria Magdeleen* van *Maddalena Orsini* met dit Klooster toegeeigent, waer sy in 't jaer 1581. de eerste inging, om de belijding te doen onder den regel van *S. Dominicus*; maer met vry strenger tucht als eenig ander Klooster van die Orden, dewijl sy haer noit van eenig sterffelijk mensch laten sien.

E I N D E.

LAND-HUISEN

Buiten

R O M E N.

*Het Aldobrandins Land-huis in
Frascati.*

nder 't aldergelukkigste Pauzdom van Paus *Clemens de 8.* wierd door de Koninklijke grootdadigheid van *Pietro* Cardinael *Aldobrandini* gebouwt dit wonder der menschelijke weelden, 't welk van wegen sijn ongemeene schoonheden, *Belvedere*,
't *schoon*